

**MALİYE POLİTİKASININ GELİR DAĞILIMINA ETKİSİ: OECD
ÜLKELERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

Meryem GENÇ TUSÜN

Yüksek Lisans Tezi

Maliye Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Nüket KIRCI ÇEVİK

2021

T.C.
TEKİRDAĞ NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**MALİYE POLİTİKASININ GELİR DAĞILIMINA ETKİSİ: OECD
ÜLKELERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

Meryem GENÇ TÜSÜN

MALİYE ANABİLİM DALI

DANIŞMAN: Doç. Dr. NÜKET KIRCI ÇEVİK

TEKİRDAĞ-2021
Her hakkı saklıdır.

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Yüksek Lisans Tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda enstitü yazım kılavuzuna uygun davranıldığını taahhüt ederim.

30/07/ 2021

Meryem GENÇ TÜSÜN

ÖZET

Kurum, Enstitü,	:Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
ABD	:Maliye Anabilim Dalı
Tez Başlığı	:Maliye Politikasının Gelir Dağılımına Etkisi: OECD Ülkeleri Üzerine Bir Araştırma
Tez Yazarı	:Meryem GENÇ TÜSÜN
Tez Danışmanı	: Doç. Dr. Nüket KIRCI ÇEVİK
Tez Türü, Yılı	: Yüksek Lisans Tezi, 2021
Sayfa Sayısı	:102

Gelir dağılımında adaletin sağlanması tarih boyunca tüm dünyanın en önemli sorunlarından biri olmuştur. Gelir dağılımının sadece ekonomik gösterge olmaması aynı zamanda sosyal barışın ve toplumsal refahın temel taşı olması gelir dağılımını oldukça önemli hale getirmektedir. Vergiler ve kamu harcamaları gelir dağılımının iyileştirilmesinde oldukça etkili maliye politikası araçlarıdır.

Bu çalışmada vergiler ve kamu harcamalarının gelir dağılımı üzerindeki etkileri incelenmektedir. OECD üyesi 24 ülkenin 2004-2017 dönemi verileri kullanılarak, gelir dağılımı adaletsizliği ile vergiler ve kamu harcamaları arasındaki ilişki panel veri analiz yöntemleri aracılığıyla araştırılmıştır. Panel regresyon modelinde, Gini endeksi bağımlı değişken; dolaylı vergiler, kamu harcamaları, gelir vergisi, kurumlar vergisi, servet vergileri ile birlikte çeşitli makro iktisadi değişkenler bağımsız değişken olarak kullanılmıştır. Ekonometrik analiz sonuçlarına göre; gelir vergisi, servet vergileri, kamu harcamaları ve büyüme değişkenlerinde istatistiksel olarak anlamlı bir sonuca varılamamış, dolaylı vergilerin ise gelir dağılımı üzerinde bozucu etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, enflasyon, işsizlik ve nüfus artış hızındaki artışın gelir dağılımını bozucu etkisinin olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Gelir Dağılımı, Maliye Politikası, Panel Veri Analizi, Gini Endeksi, OECD Ülkeleri

ABSTRACT

Institution, Institute, : Tekirdağ Namık Kemal University, Institute of Social Sciences,
Department : Department of Public Finance
Thesis Title : The Effect of Fiscal Policy on Income Distribution: A Research on
OECD Countries
Thesis Author : Meryem GENÇ TÜSÜN
Thesis Adviser : Assoc. Dr. Nüket KIRCI ÇEVİK
Type of Thesis, Year : Master Thesis, 2021
Total Number of Pages : 102

Ensuring justice in income distribution has been one of the most important problems of the whole world throughout history. The fact that income distribution is not only an economic indicator, but also the cornerstone of social peace and social welfare makes income distribution very important. Taxes and public expenditures are very effective fiscal policy tools in improving income distribution.

In this study, the effects of taxes and public expenditures on income distribution are examined. Using the 2004-2017 period data of 24 OECD member countries, the relationship between income inequality, taxes and public expenditures was investigated through panel data analysis methods. In the panel regression model, the Gini index is the dependent variable; Indirect taxes, public expenditures, income tax, corporate tax, wealth taxes and various macroeconomic variables were used as independent variables. According to the results of econometric analysis; In the variables of income tax, wealth taxes, public expenditures and growth, a statistically significant result could not be reached, and it was concluded that indirect taxes had a distorting effect on income distribution. In addition, it has been determined that the increase in inflation, unemployment and population growth rate has a distorting effect on income distribution.

Keywords: Income Distribution, Fiscal Policy, Panel Data Analysis, Gini Index, OECD Countries

ÖNSÖZ

“Maliye Politikalarının Gelir Dağılımına Etkisi; OECD Ülkeleri Üzerine Bir Araştırma” adlı bu tez çalışmasında benden ilgi, sabır ve desteğini eksik etmeyen, her alanda kendimi geliştirmemi sağlayan, bilgi ve tecrübeleri ile bana rehberlik eden değerli hocam Doç. Dr. Nüket KIRCI ÇEVİK’e, tez çalışmamın hazırlanmasında bana başından sonuna kadar yardımlarını esirmeyen kuzenim Esra Özdilek’e, sabır ile bu süreçte her zaman yanımda olan eşim Emre TÜSÜN’e ve sevgili yol arkadaşlarım Hilal YILMAZ ve Musa ERZİNCANLI’ya teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca bu zor süreçte her daim yanımda olduklarını hissettiren aileme sonsuz teşekkür ederim.

Temmuz, 2021

Meryem GENÇ TÜSÜN

İÇİNDEKİLER

Sayfa

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ.....	ii
TEZ ONAY.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	x
TABLolar LİSTESİ.....	xi
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	4
1. GELİR DAĞILIMINA İLİŞKİN KAVRAMSAL VE TEORİK ÇERÇEVE ..	4
1.1.Gelir Dağılımının Tanımı ve Önemi	4
1.2.Gelir Dağılımının Türleri	5
1.2.1. Fonksiyonel Gelir Dağılımı	6
1.2.2. Kişisel Gelir Dağılımı.....	6
1.2.3. Sektörel Gelir Dağılımı	7
1.2.4. Bölgesel Gelir Dağılımı	8
1.3. Gelirin Yeniden Dağılımı.....	9
1.4. Gelir Dağılımı Eşitsizliği Ölçütleri.....	10
1.4.1. Lorenz Eğrisi	10
1.4.2. Gini Katsayısı	12
1.4.3. Gini Endeksi	13
1.4.4. Yüzde Paylar Analizi	13
1.4.5. Kuznets Eğrisi	13
1.4.6. Doğrusal Pozitif Hipotezi.....	14
1.5. Gelir Dağılımını Etkileyen Faktörler.....	15
1.5.1. Gelir Dağılımı Üzerinde Etkili Olan Makro Ekonomik Faktörler	15
1.5.1.2. Ekonomik Büyüme.....	15
1.5.1.3. İşsizlik Oranı	17

1.5.1.4. Faiz Oranı	17
1.5.1.5. Enflasyon Oranı	18
1.5.1.6. Kamu Harcamaları	20
1.5.1.7. Vergiler	20
1.5.1.8. Kredi Politikaları	21
1.5.1.9. Dış Ticaret Hacmi	22
1.5.2. Gelir Dağılımı Üzerinde Etkili Olan Sosyo-Demografik Faktörler	22
1.5.2.1. Eğitim	22
1.5.2.2. Sosyokültürel Faktörler	23
1.5.2.3. Demografik Faktörler	23
İKİNCİ BÖLÜM	26
2. MALİYE POLİTİKASININ GELİR DAĞILIMINA ETKİSİ.....	26
2.1.Maliye Politikası Kavramı, Amaçları ve Araçları	26
2.1.1.Maliye Politikası Kavramı.....	26
2.1.2.Maliye Politikasının Amaçları	27
2.1.2.1. Ekonomik İstikrarın Sağlanması.....	28
2.1.2.2.Gelir ve Servet Dağılımında Adaletin Sağlanması	30
2.1.2.3. Ekonomik Büyüme ve Ekonomik Kalkınmanın Sağlanması	31
2.1.3. Maliye Politikasının Araçları	32
2.1.3.1. Kamu Harcamaları	32
2.1.3.2. Vergiler	34
2.1.3.3. Borçlanma Politikası.....	35
2.1.3.4. Bütçe Politikası.....	37
2.2. Maliye Politikası ve Gelir Dağılımı.....	38
2.2.1. Vergi Politikası	40
2.2.1.1. Gelir Vergisi	42
2.2.1.2. Kurumlar Vergisi.....	43
2.2.1.3. Tüketim Vergileri.....	44
2.2.1.3.1. Özel Tüketim Vergileri.....	45
2.2.1.3.2. Katma Değer Vergisi	45
2.2.1.3.3. Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi	46
2.2.1.3.4. Damga Vergisi	47

2.2.1.3.5. Harçlar	47
2.2.1.4. Servet Vergileri	48
2.2.1.5. Sosyal Güvenlik Vergileri.....	51
2.2.2. Kamu Harcamaları Politikası.....	52
2.2.2.1. Reel Harcamalar	55
2.2.2.2. Transfer Harcamalar.....	56
2.2.2.2.1. Devlet Borçları Faizleri	56
2.2.2.2.2. Sosyal Transferler	58
2.2.2.2.3. Sübvansiyonlar ve Teşvikler	59
2.2.2.3. Yatırım Harcamaları	61
2.2.3. Borçlanma Politikası.....	61
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	65
3. UYGULAMA.....	65
3.1. Literatür Özeti	65
3.2. Çalışmanın Amacının Belirlenmesi.....	70
3.3. Çalışmada Kullanılan Veri Seti ve Değişkenlerin Tanıtılması.....	70
3.4. Çalışmada Kullanılan Ekonometrik Yöntemin Tanıtılması	74
3.4.1. Panel Veri Regresyon Modelleri	74
3.4.1.1. Havuzlanmış Panel Veri Regresyonu	75
3.4.1.2. Sabit Etkiler Modeli.....	76
3.4.1.3. Rassal Etkiler Modeli.....	78
3.5. Verilerin Analiz Edilmesi.....	79
3.5.1. Değişkenlere İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler	79
3.5.2. Ekonometrik Model Sonuçları.....	81
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	85
KAYNAKÇA	89

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1.1. Lorenz Eğrisi.....11

TABLULAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 3.1. Tanımlayıcı İstatistikler.....	81
Tablo 3.2. Birim Kök Test Sonuçları.....	82
Tablo 3.3. Panel Regresyon Model Sonuçları.....	84

GİRİŞ

Bir toplumda belirli bir dönem içerisinde yaratılan mal ve hizmetlerin toplamına milli gelir, bu gelirin kişiler, toplumsal gruplar ve üretim faktörleri arasında bölüşülmesine ise gelir dağılımı denilmektedir. Gelir dağılımı tarihin eski zamanlarından itibaren hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerin üzerinde önemle durduğu konular arasında yer almaktadır. Gelir dağılımı sadece iktisatçıların ve bilim adamlarının değil toplumdaki kişilerinde ilgisini çeken ve içerisinde buldukları bir konudur.

Gelir dağılımı konusu insanların toplu halde yaşamaya başlaması ile ortaya çıkmıştır. Başlarda basit bir konu olan gelir dağılımı, toplumlar arasında meydana gelen gelişmişlik seviyelerinin farklılaşması ile önemli hale gelmiştir. Sanayileşme ile birlikte ülkelerin gelişmişlik seviyelerinde farklılaşmalar meydana gelirken, bu farklılaşmaların doğal sonucu olarak gelir dağılımı yapıları da değişiklik göstermiştir. Gelir dağılımı sorunu gelişmiş veya gelişmekte olan ülke ayrımı yapılmaksızın bütün ülkeler için önemli bir iktisadi problem niteliğindedir. Çünkü ülke ister gelişmekte ister gelişmiş ülke olsun, ülke sınırları içinde yaşayan kişilerin gelirleri arasında her zaman farklılıklar meydana gelmiştir. Fakat bireylerin gelirleri arasındaki bu farklılığın etkisi gelişmekte olan ülkelere, gelişmiş ülkelere oranla daha fazladır.

Toplumsal refahın belirlenmesinde gelir dağılımı en önemli faktörlerden biridir. Bu yüzden de bir ülkede sosyal barışın sağlanması ve korunması, toplumsal amaçlar arasında en çok dikkat edilen konudur. Bunun sağlanması ise gelir dağılımının adil olmasına ve kişilerin asgari gelir seviyelerinin belirli bir düzeyin altına inmemesi ile mümkündür. Gelir dağılımında yaşanan eşitsizlikler, sosyal ve ekonomik birçok problemi de beraberinde getirmektedir. Gelir dağılımında eşitsizlik neticesinde toplumun bir kısmının gelir seviyesi çok yüksek olduğundan daha fazla satın alma gücüne sahip olurken, diğer kesim ise zorunlu ihtiyaçlarını karşılayacak kadar gelir elde etmekte veya edememektedir. Bu yüzden de çözülmesi zorunlu olan sorunlar arasında yer almaktadır.

Adil gelir dağılımı, farklı gelir gruplarına sahip olan kişiler arasında büyük farklılıklar olmasına fırsat vermeyen dağılımdır. Gelir dağılımı kendi akışına bırakıldığında, kendi kendine dengeye gelebilecek bir yapıda olmadığından sosyal, ekonomik ve politik problemler ile karşı karşıya kalınmaktadır. Adaletsiz yani eşit olmayan bir gelir dağılımının meydana gelmesi, toplumsal huzur ve barışın bozulmasının yanında ekonomik büyüme ve kalkınmanın da olumsuz etkilenmesine neden olmaktadır. Bu yüzden de devlet sosyal devlet anlayışının da gereği olarak, istenen yapının sağlanması için gelir dağılımına müdahalede bulunmaktadır. Bu müdahalelerin derecesi ve şekli ise ülkelerin sahip oldukları gelişmişlik seviyelerine ve özelliklerine göre değişmektedir.

Devletin gelir dağılımına yaptığı müdahale ikincil gelir dağılımı ya da yeniden dağılım olarak adlandırılmaktadır. Devlet gelir dağılımında adaleti sağlamak için en etkin araç olan maliye politikasını kullanmaktadır. Devlet maliye politikası araçları olan vergiler ve kamu harcamalarını kullanarak gelir dağılımına etki etmekte ve eşitsizliklerin azaltılması için çalışmaktadır. Devletin temel finansman kaynağı olan vergiler genel itibari ile gelirlerden karşılandığından dolayı, kişilerin gelirlerinde direkt vergi miktarınca azalma meydana gelmekte; konu, oran ve matrahlarında değişiklikler yapılması suretiyle gelir dağılımı iyileştirilmeye çalışılmaktadır. Kamu harcamaları ise faktör ödemeleri ve transfer yoluyla bireylerin gelirlerine doğrudan ilave edilmektedir. Kamu harcamaları ile gelir durumu düşük olan kimselere yapılan karşılıksız bedava hizmetler ve dolaysız harcamalar gelirin dağılımında iyileştirme sağlamaktadır.

Bu çalışmanın amacı, OECD Ülkeleri özelinde gelir dağılımını etkileyen faktörlerin, ülkelerde farklılık gösteren gelişmişlik özelliklerini de göz önüne alarak Gini Endeksi yardımı ile belirlenmesi ve elde edilen analiz bulguları aracılığıyla gelir dağılımını düzenleyici maliye politikası önerilerinin yapılmasıdır. Bu doğrultuda çalışmanın ilk bölümünde gelir dağılımı ile ilgili teorik çerçeveye yer verilip, ikinci bölümde maliye politikası kavramı, amaç ve araçları üzerinde genel bir bilgi verilerek, bu araçların gelir dağılımına olan etkisi ayrı ayrı incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise literatür taraması ile birlikte çalışmada kullanılan veri seti açıklanmış, değişkenler

tanımlanmış ve çalışmada kullanılan ekonometrik yöntem olan Panel Regresyon Modeli tanıtılarak analiz sonuçları incelenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GELİR DAĞILIMINA İLİŞKİN KAVRAMSAL VE TEORİK ÇERÇEVE

1.1. Gelir Dağılımının Tanımı ve Önemi

Gelir dağılımını tanımlamadan önce ilişkili olduğu “gelir” ile “milli gelir” kavramlarını açıklamak gerekir. Gelir vergisi kanununa göre gelirin tanımı şu şekildedir: gerçek ve tüzel kişilerin üretim faaliyetleri sonucu ekonomiye aktif bir şekilde katılmaları halinde elde ettikleri parasal güç ya da ekonomik faaliyetlere herhangi bir üretim faktörü olmadan dâhil olmaları halinde meydana gelen parasal kıymetlerin bütünüdür (Mevzuat Dergisi, 2000). Milli gelir, bir ekonomide kişilerin, belirli bir dönem içerisindeki ekonomik faaliyetleri sonucunda üretilmiş olan mal ve hizmetlerin toplamını ifade eder (Boratav, 1997: 9). Gelir dağılımı ise milli gelirin, bu geliri oluşturanlar arasında pay edilmesidir. Bahsedilen bu pay edilme sadece geliri oluşturanlar arasında değil, aynı zamanda bu gelirin meydana gelmesinde katkısı olan üretim faktörleri, sektörler ve ülkelerin farklı bölgeleri arasında da gerçekleşebilir (Aktan, 2002: 113). Kısa bir ifade ile milli gelir, bir toplumun belirli bir dönem içerisinde ürettiği mal ve hizmetlerin para olarak değerini ifade ederken gelir dağılımı ise milli gelirin toplum içerisinde paylaşılmasını ifade etmektedir.

Bir ülkenin gelir dağılımı durumunun en önemli göstergeleri, ülkedeki sosyal adalet, eğitim, sağlık imkânları ve ülkenin gelişmişlik düzeyidir. Gelir dağılımı, tasarruf ve tüketimi önemli derecede etkilemektedir. Gelirin tasarruf edilebilmesi ve bu elde edilen tasarrufların yatırıma dönüştürülebilmesi bir ülkenin büyümesinde oldukça etkilidir. Bu yüzden ki; büyüme ve gelir dağılımı birbiri ile bağlantılı kavramlardır.

Bir ülkede toplanan gelir az ise ya da toplam gelir artışına karşın artan bu gelir yalnızca belirli faktör sahipleri arasında bölünmüş ise; diğer kişiler bu paylaşımından çok daha az pay alacaklardır. Bu durum da beraberinde adil olmayan bir gelir dağılımını getirecektir. Kişilerin elde edilen milli gelirden yüksek pay almaları ve

adaletin sağlanması için, milli geliri arttırmak ve artan bu gelirin sosyal adalet ilkesine göre bölüşümünü sağlamak gerekmektedir. Nihayetinde, sosyal adalet tüm ülkeler için ulaşılması hedeflenen önemli bir amaçtır. Bu yüzden devletler gelir dağılımını adaletini sağlamak için bütün imkânlarını kullanırlar ve adaletsizliğin neden olacağı sosyal çatışmaların önüne geçmeye çalışırlar. Fakat, ülkelerin birbirinden farklı gelişmişlik düzeylerine sahip olması ya da kalkınma politikalarının aynı olmaması gelir dağılımının düzeltilmesinde yararlanılacak olan araçların da birbirinden farklılık göstermesine neden olmaktadır (Tanrıverdi, 2007: 4).

Ülkelerdeki sosyal barışın sağlanması ve bu durumun sürdürülebilir olması önemli derecede gelir dağılımının adaletli olmasına bağlıdır. Bir ülkede gelir dağılımı ne kadar adaletsizse, toplumda yaşayan bireyler arasında meydana gelen huzursuzlukta o kadar artmaktadır. Adaletsiz bir gelir dağılımı, zengin ve fakir kesim arasındaki gelir farkının artmasına neden olarak sosyal barış ve istikrarın bozulmasını ve sınıf çatışmalarının oluşarak artış göstermesini beraberinde getirmektedir. Özellikle geliri düşük olanlar, işleri olmasına rağmen kazandıkları gelir ile temel ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanıyorsa bunun sonucunda sosyal huzursuzluk, hırsızlık, ahlaksızlık ve suç oranlarında artış meydana gelmektedir. Bu gibi olumsuz durumların meydana gelmemesi için devletin adil gelir dağılımını sağlayacak politikalar uygulaması gerekmektedir (Öztürk, 2009: 9).

1.2.Gelir Dağılımının Türleri

Bir ülkenin belirli bir zaman diliminde elde etmiş olduğu milli gelirin kişiler, bölgeler, üretim ögeleri ve toplumsal gruplar arasındaki bölüşümü gelir dağılımını ifade etmektedir. Fonksiyonel, kişisel, bölgesel ve sektörel olmak üzere dört gruba ayrılmaktadır.

1.2.1. Fonksiyonel Gelir Dağılımı

Milli gelirin, sermaye, emek, toprak ve müteşebbisten oluşan dört üretim faktörü arasındaki dağılımına fonksiyonel gelir dağılımı denir. Üretimin ne kadarının sermaye sahibine faiz, müteşebbise kâr, emek sahibine ücret ve toprak sahibine rant olarak kaldığı fonksiyonel gelir dağılımının konusunu oluşturmaktadır (Tanrıverdi, 2007: 4).

Ülkelerin sahip oldukları gelişmişlik düzeylerini incelemede fonksiyonel gelir dağılımı oldukça yarar sağlamaktadır. İktisadi kalkınmanın başladığı dönemlerde gelişmiş ülkelerde milli gelir içerisindeki en fazla payı tarım kesimi oluştururken, gelişme seviyesi arttıkça ücretli kesimin aldığı payda artış görülmüştür. Gelişmekte olan ülkelere bakıldığında ise tarım sektörünün milli gelir içindeki payı değişmezsen, ücretli kesimin gelirinin tarım sektörüne göre daha düşük olduğu gözlenmiştir (Yumuşak ve Bilen, 2000: 79).

Gelişmiş ülkelerde, milli gelir içerisinde ücretlilerin önemli bir payı vardır. Bunun nedenleri arasında; gelişmiş olan ülkelere işsizlik oranlarının düşük seviyelerde olması, ücretli olan nüfusun aktif nüfusa oranla yüksek olması ve verimlilik artışlarının ücretlere daha kolay yansıtılması sayılabilir. Gelişmekte olan ülkelere bakıldığında; ücretlilerin verimlerinin ve teknolojinin yetersiz olması, ücretlilerin milli gelir içerisindeki payının azalmasına neden olmaktadır. Ücretlilerin milli gelir içindeki payının az olması, işgücünün önemli bir kısmının kendi hesabına ve bir bölümünün ücretsiz olarak çalışması, aynı zamanda firma ölçeklerinin küçük oluşu ve ücret dışı gelirlerinin fazla olması ile de açıklanmaktadır (Yumuşak ve Bilen, 2000: 79).

1.2.2. Kişisel Gelir Dağılımı

Kişisel gelir dağılımı, milli gelirin toplumdaki gruplar ve kişiler arasındaki bölüşümünü nitelendirir ve kişilerin hangi miktarlarda gelir elde ettiklerini gösterir.

Kişisel gelir dağılımından arzu edilen, elde edilen milli gelirin hane halkları arasındaki bölüşümünün eşit dağıtılıp dağıtılmadığının belirlenmesidir.

Gelir dağılımı sonrasında yapılan gruplandırma geliri en düşük olan grubun aldığı pay ile geliri en yüksek olan grubun aldığı pay arasında oluşacak farkın azlığı veya çokluğu gelir dağılımının ne kadar adaletli olduğunu gösterecektir. Gerçekleştirilen dağılımda, ülkenin nüfusu beş ayrı gruba bölünerek nüfusun %20'sini ifade eden her bir gruba düşen ulusal gelir hesaplanarak hane halkı ile gelirin yüzde dağılımı arasında karşılaştırmalar yapılmaktadır (Koç, 2004: 17).

Kişisel gelir dağılımını kişilerin çalışmalarındaki yoğunluk farklılıkları, riskler, eğitim düzeyi, zekâ seviyeleri, miras ve yaşadıkları ülkenin ekonomik durumu gibi birçok etken etkileyebilmektedir. Bahsedilen bu faktörlerde meydana gelen değişiklikler kişilerin gelirlerinde farklılıklara yol açarak kişisel gelir dağılımını olumsuz etkileyebilmektedirler (Uzunhasanoğlu, 2007: 2). Bir ülkede kişisel gelirin dengeli bir şekilde dağılması; sosyal barışın yaşanmasını, toplam refahın, fırsat eşitliğinin ve ekonomik istikrarın artmasını sağlamaktadır (Koç, 2004: 17).

1.2.3. Sektörel Gelir Dağılımı

Bu dağılım tarım, sanayi ve hizmet sektörlerinin milli gelir içerisinde aldıkları payları, bu sektörlerin zaman içindeki seyrini, ne yönde farklılık gösterdiğini, gelir dağılımında meydana gelen değişikliklerin hangi sektör lehine ya da aleyhine olduğunu göstermektedir (Bayramiç, 2006: 19). Bir ülkenin endüstrileşme evresinde konumunun nerede olduğunu, küreselleşme evresinde ise sektörlerden hangisine ağırlık verilmesi veya verilmemesi gerektiği gibi konularda uygulanması gereken ekonomi politikalarının belirlenmesine yardımcı olur (Uzunhasanoğlu, 2007: 3).

Sektörel gelir dağılımının hesaplanmasındaki amaç gelir dağılımındaki adaletsizliklerin sektörel açıdan ortaya çıkarılması değil, ülkedeki sektörlerden hangisinin önde olduğunun saptanmasıdır. Sektörel gelir dağılımı, herhangi bir ekonominin tarım, sanayi ve hizmet olmak üzere üç ana sektörünün GSMH'ya hangi

oranlarda katıldığıının incelenmesidir. Belirtilen üç sektörün milli gelir içinden almış oldukları pay ve uzun vadedeki seyri, sosyal hasılaya katkıları gibi ulaşılabilecek ekonomik bilgiler devlete yol göstererek, sektörlerin hangilerinin gelir dağılımını ne şekilde etkilediğini, hangi sektörlerin teşvik edilmesi gerektiğini, sektörlere göre gelir dağılımı sonuçlarını da göz önünde bulundurarak karar vermesini kolaylaştırmaktadır. Sektörel gelir dağılımında yapılan analizler neticesinde ülkelerin gelişme seviyeleri ile ilgili bilgi sahibi olunmaktadır. Şöyle ki gelişmiş ülkelerdeki ekonomi sanayileşme sürecini tamamlamış ve hizmet aşamasına geçmiş olduğu için tarım sektörünün, milli gelirden aldığı pay az iken, az gelişmiş ülkelerde tarıma bağımlı bir ekonomi olduğu için tarım sektörünün milli gelir içindeki payı fazlalık göstermektedir.

1.2.4. Bölgesel Gelir Dağılımı

Bölgesel gelir dağılımı, bir ülkenin farklı bölgelerinde yaşayan kimselerin milli gelirden almış oldukları payları göstermektedir. Bölgelerin birbirleri arasında sosyoekonomik yönden dengesizlikler, eğitim, sağlık, ulaştırma, haberleşme, hizmet, sanayi, tarım, demografik ve sosyal göstergeler bakımında farklılık gösterdiğinden dolayı bölgeler arasında milli gelirden alınan paylarda da farklılık gözlenmektedir. Bu yüzden bölgeler arasında yaşanan gelir dağılımı farklılığı tek başına incelenmemeli, bu duruma neden olan sosyo-ekonomik dengesizlikler ve bu dengesizliklerin sonuçları da değerlendirilerek buna göre çözüm yolları geliştirilmelidir (Türk, 1983: 278). Bununla birlikte bölgelerin sahip olduğu kendi özellikleri ve problemlerine göre özel çalışmalar yapılmalı, gelir ve istihdam yapıları da incelenerek çözümler bulunmalıdır.

Özetle bölgesel gelir dağılımı ülkelerin, gelişmiş ve az gelişmiş bölgeleri arasındaki farklılıkları ortaya koymaktadır. Bölgeler arasında gerçekleşen gelir farklılıklarını giderecek yatırımların, teşviklerin hangi bölgelere daha fazla uygulanacağına belirlenmesine yardımcı olur (Çalışkan, 2010). Bölgesel gelir dağılımı dengesizlikleri gelişmiş ülkelerde az iken az gelişmiş ülkelerde fazladır. Ekonomik, coğrafi ve siyasi nedenler de bazı bölgelerin milli gelirden aldığı payı azaltırken, bazılarınınkini ise arttırabilir.

1.3. Gelirin Yeniden Dağılımı

Yukarıdaki başlıklarda dört türü tanımlanan gelir dağılımının her biri için birincil ve ikincil dağılım şeklinde ayırım yapılabilmektedir. Piyasa işleyişinin serbest olduğu durumda oluşan gelir dağılımına birincil dağılım, devletin piyasa mekanizmasına çeşitli araçlar ile müdahale etmesi neticesinde açığa çıkan gelir dağılımına ise ikincil gelir dağılımı adı verilmektedir (Aktan, 1998). Günümüzde her ne kadar müdahaleci bir devlet istenmese de gelir dağılımı konusunda müdahale kaçınılmazdır. Eğer, müdahale yapılmazsa zenginler her zaman zengin kalacak ve fakirlikte belli bir kesimin üzerinde hüküm sürecektir. Normal olan insan onuruna yakışır şekilde ve insanların hak ettiği refah, mutluluk ile hayatlarını idame ettirmesidir ki buda gelirin adaletli dağıtılması ile mümkündür.

Uzun zaman öncesinde toplumsal adalet ve vergi adaleti arasındaki güçlü ilişkiye damga vuran A. Wagner'den günümüze kadar gelişme göstererek siyasi yönden bir güç halini alan müdahaleci devlet akımları ve vergi adaleti ilkeler, vergi sistemlerinin oluşturmuş olduğu tersine artan oranlı etkilerin giderilmesinden başka gelir dağılımındaki adaletsizliklerin azaltılmasını da iktisat politikalarının asıl hedefi haline getirmiştir (Turhan, 1993).

Ekonominin gelişi ile gelirin yeniden dağıtımı arasında beşeri sermaye açısından da ilişki bulunmaktadır. Günümüzde bilhassa beşeri sermaye olarak kabul görmüş olan eğitim ve sağlık alanlarına yapılacak yatırımların artışı, geliri düşük olanların yararlandıkları oran kadar verimliliği artırır. Pareto optimumuna göre; kimsenin verimliliğinde bir azalma olmadan sosyal grupların verimlilikleri arttırılabilirse işte o zaman yeniden dağıtım gayet anlamlı ve gerekli olacaktır (Sönmez, 1983: 112).

1.4. Gelir Dağılımı Eşitsizliği Ölçütleri

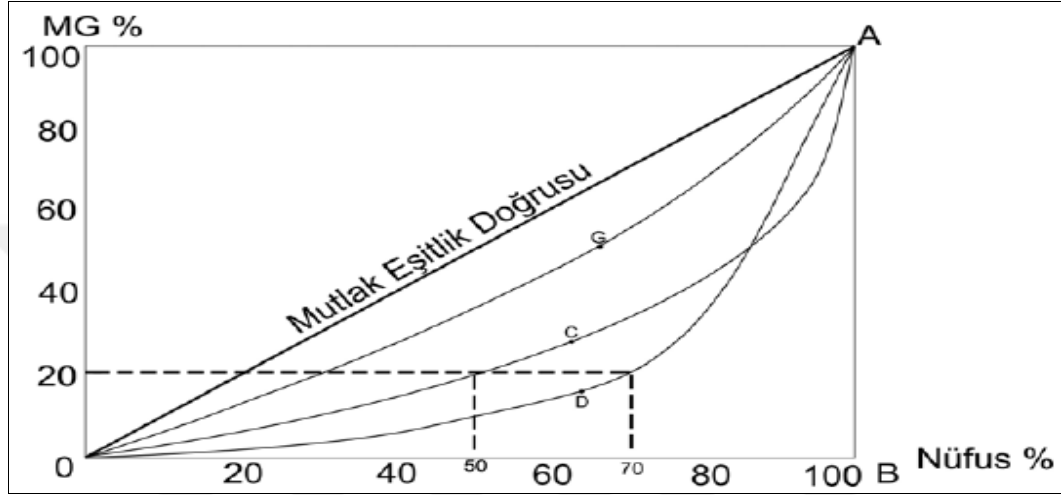
Gelir dağılımında yaşanan eşitsizlik, belirli bir orandaki nüfus dilimi ile aynı oranda olan başka bir nüfus diliminin milli gelirden almış olduğu payların arasında meydana gelen farklılığı açığa çıkarmaktadır (Han, 2010: 23). Literatüre bakıldığında gelir dağılımı adaletsizliğinin ölçümü için çok sayıda yöntem vardır. Ancak Gini Katsayısı, Gini Endeksi, Lorenz Eğrisi, Kuznets Katsayısı, Doğrusal Pozitif Hipotezi ve Yüzde Paylar Analizi (P80/20) yöntemleri bunların arasında en çok kullanılanlardır. Uluslararası alanda genel kabul edilen ve en iyi bilinen yöntemler ise Gini Katsayısı, Gini Endeksi ve Lorenz Eğrisidir.

1.4.1. Lorenz Eğrisi

Gelir dağılımı ile ilgili yapılan çalışmalarda ve adaletsizlik ölçülerinin hesaplanması için en çok tercih edilen grafik şeklinde hazırlanan şekiller Lorenz Eğrisi olarak ifade edilmektedir. Gelir dağılımı adaletsizliğinin ölçülmesini grafiksel olarak ifade eden Lorenz Eğrisi, Amerikalı iktisatçı Max Otto Lorenz tarafından 1905 senesinde geliştirilmiş bir şekildir (Froyen ve Greer, 1990: 689).

Lorenz Eğrisi gelirin ülkedeki toplam gelirin yüzde olarak ne kadarını kaç kişinin aldığını yani gelirin paylaşım şeklini göstermektedir. Birey veya hane halklarının sahip olduğu gelir eşit olacak şekilde beş yüzdelerlik dilime ayrılmakta, yüzdelerlik dilimlere denk düşen bu paylar yardımı ile Lorenz eğrisi oluşmaktadır (Tayyar, 2011: 11). Lorenz eğrisinin dikey ekseninde toplumun elde ettiği gelirin birikimli yüzdelerlik payları, yatay ekseninde ise toplum nüfusunun yüzdelerlik payları yer almaktadır. Lorenz eğrisinde ilk etapta, farklı gelir dilimlerinde yaşayan tüketici birimlerinin ve bunların elde ettikleri gelirlerin ne kadar olduğunu ifade etmektedir (Sürücü, 2007: 7). Lorenz eğrisi, herkesin gelirden eşit ölçüde pay aldığı veya gelir dağılımında eşitlik meydana geldiği durumda, tam eşitlik doğrusu olarak adlandırılacaktır. Diğer bir ifade ile gelirler kişiler arasında eşit şekilde bölünmüş ise Lorenz Eğrisi mutlak eşitlik doğrusu ile çakışacak ve 45 derecelik bir doğru olacaktır

ve bu şekilde tam eşitlik doğrusu meydana gelecektir. Gelir dağılımında eşitsizlik olduğu durumda ise Lorenz eğrisi mutlak eşitlik doğrusundan uzaklaşmaya başlayacak ve daha konkav yani bombeli bir hal alacaktır.

Şekil 1.1-Lorenz Eğrisi

Şekil üzerinden incelendiğinde OA köşegeni, gelirin tamamının herkese eşit bir şekilde bölüştürüldüğünü ifade eden mutlak eşitlik doğrusunu ifade etmektedir. OBA ise gelirin tamamının yalnızca tek bir kişide toplandığını gösteren tam eşitsizlik durumudur. Toplumlar içerisinde geliri yüksek olanlar ile düşük olanlar birlikte yaşamlarını sürdürdükleri için ve herkes farklı gelire sahip olduğu için Lorenz eğrisi daima mutlak eşitlik doğrusunun (OA) altında yer almaktadır. Bu yüzden Lorenz eğrisinin alacağı şekiller, mutlak eşitlik doğrusu (OA) ve tam eşitsizlik eğrisi (OAB) arasında oluşmaktadır. Oluşacak eğriler, tam eşitsizlik eğrisine yaklaştıkça gelir dağılımı adaletsizliği artarken, mutlak eşitlik doğrusuna yaklaştıkça adaletsizlik azalmaktadır. Lorenz eğrileri, gelir dağılımında yaşanan farklı durumları ifade etmektedir. Lorenz eğrileri arasında karşılaştırma yapılırken, eğriler kesişmiyor ise mutlak eşitlik doğrusuna en yakın olan eğri gelir dağılımının daha adil olduğunu gösterir. Fakat eğriler arasında kesişme söz konusu ise eğrileri kısımlarına ayrı ayrı bakarak incelemek gerekecektir.

Lorenz Eğrileri yardımı ile vergilerin kişisel gelir dağılımı üzerindeki etkilerinin de incelenmesi mümkündür. Şekil üzerinden bakıldığında, OCA eğrisinin piyasada oluşan vergilemeden önceki gayri safi gelirin dağılımını gösterdiğini, vergi politikasında yapılan değişimler sonrasında ortaya çıkan OGA eğrisinin ise vergiden sonraki gelir dağılımını gösterdiğini varsayalım. Eğer, OGAB alanı ile OCAB alanının oranları birden büyük çıkarsa gelir dağılımı eşitsizliği daha öncesi ile karşılaştırıldığında azalmış, bire eşit ise gelir dağılımı hiç değişmemiş, birden küçük ise de gelir dağılımındaki eşitsizlik durumunun arttığı anlamı ortaya çıkmaktadır. Fakat, bu katsayılar Lorenz Eğrisinin belirli bölümlerindeki gelir dağılımının nasıl olduğu ile ilgili bilgi verememektedir. Mesela, bu iki alanın büyüklüklerinin eşit olmasına karşın kişisel gelir dağılımı bahsi geçen bu alanların bazı farklı kısımlarında farklı biçimde görülebilir. Bu yüzden de gelir dağılımı ile ilgili ayrıntılı bilgiler elde etmek için Lorenz Eğrisi kısım kısım incelenmelidir (Turhan, 1982: 346-347).

1.4.2. Gini Katsayısı

Gelir dağılımında meydana gelen adaletsizlikleri ölçme yöntemlerinden en fazla kullanılan Gini Katsayısı, İtalyan istatikçi Corrado Gini tarafından 1912’de geliştirilmiştir. Eş dağılım eğrisi ile Lorenz eğrisi arasındaki alanın, eş dağılım eğrisi altında kalan üçgen alana oranını Gini Katsayısı simgelemektedir (Bruce, 1998: 259). Bir ülkedeki milli gelirin bölüşümünün adaletli olup olmadığını ölçmek için kullanılan bu katsayı 0-1 arasında değişmektedir. Katsayının 1’e yaklaşması gelir dağılımında adaletsizliğin arttığı, 0’a yaklaşması ise gelir dağılımında adaletsizliğin azaldığı anlamına gelmektedir (Çolak ve Aktaş, 2010: 14). Eğer tüm gelirler zengin kesim elinde toplanmış ise Gini Katsayısı 1’e eşittir. Gini Katsayısının formüle edilmiş hali şu şekildedir;

$$G = \frac{\text{Lorenz Eğrisi ve eşitlik doğrusu ile çevrilmiş olan alan}}{\text{Eşitlik doğrusu ile yatay eksen tarafından çevrilmiş toplam alan.}}$$

Gelir durumları arasında yaşanacak gelir transferleri Gini katsayısını değiştirmektedir. Gini katsayısı objektif bir ölçme yöntemi olmasına karşın alt ve üst gelir düzeylerinde meydana gelen birikmeleri hesaba katmamaktadır. Bu yüzden de gelişmekte olan ülkelerde meydana gelen birikmenin alt gelir gruplarında yoğun olması, gelişmiş ülkelerde ise yığılmanın orta kesimlerde yoğunluk göstermesi ülkeler arasında gini katsayılarının karşılaştırılması halinde dikkatli olunmasını gerekli kılmaktadır (Aktan, 2002: 34).

1.4.3. Gini Endeksi

Gini endeksi, bir ekonomideki bireylerin ya da hane halklarının gelir veya tüketim harcamalarının mükemmel eşitlikte bir dağılımdan sapmalarını gösteren bir endekstir. 0-100 arası skalada değer alan endekste 0 en mükemmel eşitliği, 100 ise en bozuk dağılımı göstermektedir.

1.4.4. Yüzde Paylar Analizi

Yüzde paylar analizi, yöntemi kişisel gelir dağılımının ölçülmesi için kullanılan bir analiz türüdür. Gelir dağılımının eşit bir şekilde dağıldığının incelenmesi amacıyla hane halkları belli oranlarda gruplara ayrılmaktadır. Hane halkları %5'inin 20 gruba, %10'unun 10 gruba ya da %20'sinin 5 gruba ayrılarak grupların toplam gelirden kazandırıldıkları paylaştırılmaktadır. Yüzde paylar analizi, %20'lik hane halkı dilimlerinden 5'inci yani geliri en yüksek olan grubun gelir diliminin toplam gelirden aldığı payın, 1'inci yani geliri en düşük olan grubun gelir diliminin toplam gelirden aldığı paya oranlanması ile ortaya çıkmaktadır (Pehlivan, 2009: 43-44).

1.4.5. Kuznets Eğrisi

Simon Kuznets 1955 senesinde 5 ülkenin verilerinden yararlanarak yaptığı çalışmada gelir dağılımı ile ekonomik büyüme arasında bir bağlantı olduğunu ortaya atmıştır. Kuznets'e göre gelir düzeyi artış eğilimi gösterdiğinde eşitsizlik başta artacak

daha sonra ise azalacaktır. Gelir seviyesi ve gelir dağılımı arasındaki ilişkiyi gösteren bu çalışma Ters U Eğrisi veya Kuznets Eğrisi olarak adlandırılmıştır (Özmucur, 1996: 5). Kuznets'e göre gelir, gelişmişlik düzeylerine göre bakıldığında gelişmekte olan ekonomilerde diğer ekonomilere kıyasla daha dengeli dağılmaktadır. Kişi başına düşen gelir ve ekonomik kalkınma artış gösterdikçe, gelir dağılımındaki eşitsizlikte artış yaşanacak ancak ilerleyen süreçte gelir dağılımı eşitsizliği azalma gösterecektir. Gelir dağılımı ile gelir düzeyi arasında yaşanan bu ilişki sonucunda da Kuznets Eğrisi şekli meydana gelmektedir (Bükey ve Çetin, 2017: 105).

Kuznets katsayısı, Gini katsayısına benzer sektörler göre sınıflara ayrılmış bir Lorenz Eğrisi ölçütüdür. Katsayı, sektörel bir ekonomi için uygulanmakta olup gini katsayısı gibi 0 ve 1 arasında değer almaktadır. Katsayının, 0 olması sektörel ortalamanın ülke ortalamasına eşit olduğunu, 1 olması ise toplam üretimin tek bir sektör tarafından gerçekleştirildiğini ya da bu sektörün istihdam içerisindeki payının önem taşımadığını göstermektedir (Devlet Planlama Teşkilatı, 1994: 8). Katsayı, üretim ve sektörel işgücü arasında oluşan farkların mutlak değerlerinin her bir sektörün işgücündeki payı ile değerlendirilerek toplanmaktadır. Ayrıca kuznets katsayısı sektörel ortalama ürünler arasında oluşan eşitsizliklerin bir ölçüsü olarak da değerlendirilmektedir (Devlet Planlama Teşkilatı, 1994: 8). Kuznets'e göre gelir, sanayi sektöründe tarım sektörüne oranla çok daha fazla ancak eşitsiz bir biçimde dağılmaktadır. Sanayi sektörüne oranla tarım sektöründe gelirin dağılımı daha adaletlidir (Bükey ve Çetin, 2017: 105).

1.4.6. Doğrusal Pozitif Hipotezi

Finansal piyasalarda yaşanan eksiklikler baz alınarak bu hipotez ortaya atılmıştır. Krediye erişim imkânlarının adaletli olmaması sebebi ile fakir kişiler bu imkânlarla erişemezken zengin kesim bu teminatları göstererek fazlası ile bu imkânlarla erişebilmektedir. Böylelikle gelirden oluşan eşitsizlik artış göstermektedir (Olgun, 2018: 11). Finansal piyasalarda yaşanan gelişmeler zengin kesimin piyasadaki hâkimiyetini daha da arttırmasını sağlarken düşük gelire sahip fakir kesimin finansal piyasalardan neredeyse silinmesine yol açmaktadır.

Yüksek gelir düzeyine sahip olan kesim istekleri doğrultusunda geliri düşük olan kesimin piyasaya olan erişiminin önüne geçebilmektedir. Her hâlükârda finansal piyasalar fakir kesim ile zengin kesim arasında var olan gelir farkının artmasına yol açacaklardır. Bu yüzden finansal gelişmeler ile gelir adaletsizliği arasında pozitif yönde bir ilişki mevcuttur (Olgun, 2018: 12).

1.5. Gelir Dağılımını Etkileyen Faktörler

Gelir dağılımını etkileyen birbirinden farklı birçok faktör mevcuttur. Bu faktörler teknolojik değişim, küreselleşme gibi yapısal etkilerden ve ülkelerin makroekonomik performanslarının iyiye gitmemesinden dolayı oluşmaktadır. Çalışmada gelir dağılımını etkileyen faktörler makroekonomik ve sosyo-demografik faktörler olarak iki başlık altında ele alınmıştır.

1.5.1. Gelir Dağılımı Üzerinde Etkili Olan Makro Ekonomik Faktörler

Makro ekonomik faktörler fazla olduğundan dolayı literatür taramalarında en sık değinilen ve gelir dağılımı ile ilişkisi olduğu düşünülen faktörler bu bölümde açıklanacak ve bu makro ekonomik faktörlerin gelir dağılımı üzerindeki etkisi incelenecektir.

1.5.1.2. Ekonomik Büyüme

Yaşanan iktisadi gelişmelerin gelir dağılımı üzerinde de düzeltici etkisi olduğunu ifade eden düşünceler 1950'li ve 1960'lı yılların incelenmesi sonucunda doğrulanamamış hatta çürütülmüştür. Sanayileşmenin olduğu zaman diliminde gelir dağılımı uzun bir süre düzelmemiş hatta bozulmuştur (Bulutoğlu, 1988: 243).

Gelir dağılımı ve büyüme arasında olan ilişkiyi ifade eden Kuznets Hipotezinde gelir dağılımının, gelir düzeyi düşük olan ülkelerde diğer ülkelere oranla daha iyi olduğu fakat kişi başına düşen gelir ve ekonomik büyüme arttığında gelir

dağılımının bozulacağı ileri sürülmektedir. Ekonomik büyümenin devamında ise gelir dağılımında meydana gelen eşitsizlik azalma eğilimi gösterecektir. Yaşanan ekonomik büyüme durumunda önce artış daha sonra azalış olarak ifade edilen bu tanımlama ters U eğrisi ile gösterilmektedir. Kuznets'in hipotezini geliştiren Robinson ise sektörleri, sanayi-kentsel sektör ile tarım-kırsal sektör olarak karşılaştırmıştır. Bu karşılaştırmaya göre başlangıçta tarım ve kırsal sektör ekonomide hâkim olduğu için ve bahsedilen bu sektörlerde kişi başına düşen gelir düşük seviyede olduğu için kıyaslama yapıldığında gelir dağılımı bu sektörlerde daha adaletlidir. Kentsel sektör ve sanayi sektörüne bakıldığında ise yüksek kişi başı gelir olmasına rağmen gelir dağılımında oluşan adaletsizlik daha çoktur. Gelişmelerin ilk başında gelir artışı ile beraber gelir adaletsizliğinde de artış gözlense de gelişmelerin devamında kırsal kesimden kentsel kesime yönelik yaşanan göç neticesinde tarım sektöründe ki gizli işsizlik yok olarak marjinal verimlilik artışı olur ve tarım işçilerinin gelirleri artış eğilimine girer. Sonuç olarak toplam gelirden yükseliş meydana gelirken gelirler arasında bir yakınlaşma meydana gelir.

Küresel çapta düşünüldüğü zaman gelir dağılımı ve fırsat eşitliği konularında iyileştirici önlemlerin yetersiz oluşu, büyümenin önemli unsurlarından olan piyasa entegrasyonu ve dışa açıklık süreçlerine, siyasi çevrelerin ve halkın verecekleri destekleri önleyerek dünya ekonomisinde yaşanacak büyümenin önünde engel teşkil etmektedir. Gelir dağılımındaki eşitsizliğin yüksek olması aynı zamanda büyüme ve yatırım için lazım olan ekonomik ve siyasal kurumların oluşumuna da engel olmaktadır. Büyümenin olumsuz etkilenmesinin bir başka sebebi de gelir dağılımında yaşanan adaletsizliğin yüksek olması sebebiyle kişiler arasında oluşan yabancılaşmanın siyasi ve sosyal istikrarı bozmasıdır (Derviş, 2007).

Yoksulluk ile ilgili yapılan çalışmalarda fakirlik oranının en önemli belirleyicisinin genel ekonomik koşullar olduğu savunulmuştur. Ekonomik koşulların iyi olduğu zamanlarda fakirlik oranının düştüğü, ekonomik koşulların kötü olduğu zamanlarda ise işsizliğin ve fakirlik oranının artış gösterdiği izlenmiştir. Ekonomik koşulların iyi olduğu dönemlerde gelir transferleri azalmakta, iş olanakları artmakta ve işsizlik azalmaktadır (Richard vd., 1993: 388).

1.5.1.3. İşsizlik Oranı

İşsizlik, çalışmaya hazır, çalışma istek ve yeteneğine sahip olup da gelir sağlayacak bir işe sahip olunmaması durumudur. Bu yüzden çalışmaya istekli ve hazır olmayanlar ile bedensel açıdan çalışma yeteneğine sahip olmayanlar işsiz olarak sayılmazlar. İşsizlik bu şekilde kabul gördüğünde, işsizliğin bireysel açıdan önemli sonuçlarının yanında toplumsal olarak da maliyeti yüksek bir ekonomik problem olduğu daha iyi anlaşılabilir. İşsizlik, toplumsal açıdan üretim kaynaklarından başta işgücü olmak üzere bir bölümünün kullanılmadığını gösterir. Bir kimsenin kendisinin ya da ailesinin geçimini sağlaması için çalışma hakkı, yaşama hakkının devamı niteliğini taşır (Talas, 1997).

Gelir dağılımında adaletin sağlanması ve yoksulluk ile mücadele edilmesi konularında işsizliğin önüne geçilmesi ve daha iyi istihdam koşullarının sağlanması oldukça önem arz etmektedir. Yoksul kimselere iş imkânı sağlanması her zaman bu kimselerin yoksulluktan kurtuldukları anlamına gelmemektedir. Çalışan yoksul kimselerin beceri ve kabiliyetlerinin geliştirilmesi amaçlı eğitim ve öğretim programları ile bu kişilere yönelik daha uygun işler sunulabilecektir. Yoksul kimselerin çocuklarına da sağlanacak eğitim fırsatları onların yoksulluktan kurtulmasına yardımcı olacaktır (Yıldırım, 2001: 483).

1.5.1.4. Faiz Oranı

Faiz, iktisadi sistem içerisindeki temel fiyatlardan birini oluşturur ve eldeki mali kaynakların gelecek ile bugün arasında olan dağılımını gerçekleştirmektedir. Faiz kaynakların kullanım zamanını düzenleyen, zaman tercihi göstergesidir. Faizler yüksek olduğunda, kaynaklar bugün kullanılmak yerine getirisi daha yüksek olacağından yarın kullanılacak yani yarın bugüne tercih edilmiş olacaktır. Ters durumda yani faizler düşük olduğunda ise bugün yarına tercih edilmiş olacaktır. İktisadi birimler faizlerin düşük olduğu zamanlarda tasarruflarını azaltırken mali kaynak kullanımını arttırmaktadırlar. Mali kaynak kullanımını arttırıldığında, mali kaynak tüketime veya sahip olunan kaynaklarının geliştirilmesi için yatırım alanlarına

yönlendirilebilir. Kullanılan mali kaynağın yatırım alanında değerlendirilmesi ülkenin üretim potansiyelini arttıracak aynı zamanda ülkeye döviz getirici etki sağlayacağı için ülkenin döviz gelir potansiyelinin de artmasını sağlayacaktır. Faizlerin düşük olması alt gelir grubunun tasarruflarını azaltıp tüketimlerini arttırmasına sebep olurken üst gelir gruplarının tasarruflarında nispi bir değişim olmayabileceği gibi artışta görülebilir. Böyle bir durum tasarrufların ve tasarruf için ayrılan mevduatların gelir dağılımı grupları arasındaki bölüşümünde farklılıkların oluşmasına ve geliri yüksek olan grubun lehine bir sonucun oluşmasına sebep olmaktadır (Selim, Günçavdı ve Bayar, 2014: 156).

Yüksek mevduat faizlerinin olması rantıye sınıfının doğmasına ve bu sınıfın servetinin olağanüstü derecede artmasına sebep olurken gelir ve servet dağılımının da üst gelir grupları lehine olmasını beraberinde getirmektedir. Yüksek kredi faizlerinin olması ise firmaların faiz giderlerini nihai fiyatlara yansıtmasına ve enflasyonist eğilimlerin güç kazanmasına yol açmaktadır (Uzunhasanoğlu, 2007: 21). Benzer şekilde yüksek reel faiz spekülatif kâr amaçlı sıcak paranın ülkeye girişini teşvik eder, bunun neticesinde borsada kağıt fiyatları şişer ve “iyi kâr” imkanı yaratılmış olur (Kazgan, 2008: 331,332).

1.5.1.5. Enflasyon Oranı

Gelir dağılımının üzerinde enflasyonun kesin bir etkisi bulunmamaktadır. Enflasyonun yüksek olması gelir dağılımında adaletsizliği arttırır ancak düşük olması durumunda gelir dağılımı adaleti söz konusu değildir. Enflasyonun düşük oluşu gelirin adil bir şekilde dağıtıldığını göstermez ama enflasyonun varlığı gelirin adil dağılımını olumsuz etkiler. Bilhassa beklenmeyen enflasyonun, servet ve gelir dağılımı üzerinde etkisi söz konusudur. Kişilerinde ellerinde bulunan konut, hisse senedi, arazi, dayanıklı mal gibi aktifler fiyatlar genel düzeyine endekslidirler. Parasal ve para benzeri disponibilite, likit tasarruf ve endekslenmemiş borç senetleri ise enflasyona karşı endeksli değildir. Enflasyon olan dönemlerde endeksli aktifleri, endeksli pasiflerine göre daha fazla olan kişilerin varlıkları artış gösterecektir. Bu durumdan,

borçlu olan bankalar kazançlı, mevduat sahipleri ise kayıplarla çıkacaklardır. Yani öngörülemeyen enflasyonun yeniden dağıtıcı etkisi bulunmaktadır (Parasız, 2006: 426). Bu durum beklenen enflasyon ve gerçekleşmiş olan enflasyonun arasındaki fark sebebiyle olur.

Enflasyon nominal olarak sabitleştirilmiş olan varlıkların reel değerini değiştirmektedir. Enflasyonun eksik öngörülmesi sonucunda, fiyat düzeyinde görülecek bir artış servetin, ödünç verenlerden ya da elde tahvil tutan kişilerden borç alan kişilere aktarılmasına neden olacaktır. Servetin enflasyon ile birlikte yeniden dağıtıcı bu etkisi nominal olarak sabit hale getirilmiş tüm finansal varlıklar (bilhassa para, tasarruf hesapları, sigorta sözleşmeleri, tahvil ve bazı emeklilik programları) için uygulanır. Önceden tahmin edilemeyen bir enflasyon durumu olduğunda borç alanlar kazançlı bir hal alırken ödünç verenler ise kaybederler. Bu yüzden fiyatlar genel düzeyinde yaşanan bir değişim sektörler arasında da servetin yeniden dağılımına sebep olmaktadır (Dornbusch, 1998: 524-526).

Nisbi fiyatlar üzerinde de etkiye sahip olan enflasyon bu sebeple farklı kesimlerin gelirlerinde farklı şekilde etki meydana getirmektedir. Bunun sebebi enflasyonun yüksek olduğu zamanlar da her bir faktör gelirinin enflasyona karşı olan uyum hızlarının farklılık göstermesidir. Enflasyona karşı hızlı uyum gösteren kesimler hem enflasyondan daha az etkilenecek hem de buna bağlı olarak gelir kayıpları daha az olacaktır. Enflasyona karşı uyumları yavaş olan kesimlerin ise gelir kayıpları fazla olacağı gibi gelir dağılımı da bu kesimler aleyhine bozulacaktır. Örnek vermek gerekirse, geliri sabit olanların ücretleri dönemsel olarak değiştiği için bu grupların reel gelirlerinde enflasyon sebebi ile kayıplar yaşanıp gelirden aldıkları pay düşerken, faiz gibi yüksek değişkenliğe sahip bir gelir grubunun enflasyona uyum süreci de yüksek olduğundan bu gelir gruplarının enflasyondan az etkilenmesine hatta gelirlerinin artmasına sebep olacaktır. Bu durum ise gelir adaletsizliğinin artması anlamını taşımaktadır (Selim vd., 2014: 53).

1.5.1.6. Kamu Harcamaları

Kamu harcamalarının gelir dağılımı üzerinde ki etkisinin hangi yönde ve ölçü de olacağı yapılan kamu harcamalarının türüne göre farklılık göstermektedir. Yapılan bu kamu harcamalarından düşük gelir grubuna sahip kimseler daha fazla faydalaniyorsa kamu harcamalarının gelir dağılımı üzerinde düzeltici etkisi, kamu harcamalarından maddi açıdan iyi durumda olanlar faydalaniyorsa ise kamu harcamalarının gelir dağılımı üzerinde bozucu etkisi bulunmaktadır.

Vergilerin ve kamu harcamalarının gelir dağılımı üzerindeki etkileri üzerine gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomilerde araştırmalar yapılmış, yapılan araştırmalar sonucunda vergi yükü dağılımının daha orantılı, kamu harcamaları dağılımının ise daha çok yoksul kesime fayda sağlayan özellikte olduğu sonucuna varılmıştır. Birçok ülkede yapılması gereken daha fazla şey olmasına rağmen sanayileşmiş ülkelerde bütçe harcamaları vasıtasıyla gelir dağılımının daha büyük oranda etkilenemeyeceği görüşü etkili olmuştur (Bulutoğlu, 1988: 243,244).

1.5.1.7. Vergiler

Gelirin yeniden dağıtılması konusunda vergi sistemindeki dolaylı ve dolaysız vergilerin oranı önem arz etmektedir. Dolaylı vergiler mal ve hizmetler ile iktisadi ve hukuki işlemler üzerinden alınan vergiler, dolaysız vergiler ise gelir ve servet unsurlarından alınan vergilerdir. Gelir dağılımında adaletin sağlanması yönünden dolaysız vergilerin dolaylı vergilere kıyasla daha etkili bir araç olduğu bilinmektedir. Bunun sebebi dolaysız vergileri ödeyen kişilerin belli olması, bu vergilerin mükellefin mali gücü ile orantılı olması ya da orantılı hale getirilmesinin mümkün olmasıdır. Buna ek olarak dolaysız vergiler gelir ve servet üzerinden alındıklarından dolayı ödeme gücünü harcama üzerinden alınan vergilere göre daha gerçekçi şekilde yansıtmaktadırlar. Dolaysız vergiler yükümlünün vergi ödeme gücünü tam anlamıyla gösterecek biçimde düzenlenebilmekte, bu vergilerde en az geçim indirimi, diğer kişisel ve aileye ait yükler için geçerli indirimler, gelir ve servetin artış oranında artan oranlı tarifelerin uygulanması, gelirin niteliği ve kaynağına göre farklı vergilendirme yani ayırım ilkesi uygulanabilmektedir (Edizdoğan, 1991: 189).

Dolaylı vergilere bakıldığında tüketim üzerinden alındığı için ve bu vergileri ödeyenler belli olmadığı için kişiselleştirilmesi zordur. Dolaylı vergiler, bunu ödeyenin gelir ve servetinden bağımsız şekilde herkes için eşit olarak uygulanır. Bu sebeple dolaylı vergiler regresif yani gerileyen yapıdadırlar. Genel itibariyle yükümlünün vergi gücü arttıkça ödediği dolaylı vergi tutarı nispi olarak azalır. Bu yüzden de dolaylı vergiler adaletsiz ve antidemokratik vergiler şeklinde bilinir (Edizdoğan, 1991: 189).

1.5.1.8. Kredi Politikaları

Kredi politikaları para politikasının bir alt unsuru olarak nitelendirilmektedir. Piyasanın ihtiyaç duyduğu nakitin temini amaçlı yasal karşılık oranları ve açık piyasa işlemleri gibi para politikası araçları kullanılmaktadır. Ekonomi de resesyona bir eğilim gözlendiğinde merkez bankaları, literatürde gevşek para politikası ya da gevşek kredi politikası olarak adlandırılan, genel olarak para arzını arttırıcı, faiz oranlarını azaltıcı bir para politikası tercih ederler. Ekonomide enflasyonist bir dönem baş gösterdiğinde ise merkez bankaları para arzını azaltıcı, faiz oranlarını arttırıcı politikalar izlerler. Uygulanan bu politikalara, sıkı kredi politikaları ya da sıkı para politikaları adı verilmektedir (Orhan ve Erdoğan, 2007: 60-61).

Kredi ve para politikaları kapsamı içinde gelir dağılımı konusunda etki gösterecek araç selektif kredi politikasıdır. Selektif kredi politikası geliştirilmek istenen sektörlerin teşvik edilmesi için uygulanan bir para ve kredi politikasıdır. Merkez bankası ticari bankaların kendisine verdiği kredileri ülkenin kalkınma politikasına uygun bir biçimde sektörel dağılımını yönlendirerek gelir dağılımını etkilemektedir. Bununla beraber Merkez Bankası bazı alanlara açılacak olan kredilere daha düşük oranlı faiz ya da daha uzun vade uygulayarak, belirli sektörlerle ait senetlere farklı reeskont oranları uygulayarak da sektörel ve bölgesel gelir dağılımını değiştirebilmektedir (Dinler, 2006: 447-448).

1.5.1.9. Dış Ticaret Hacmi

Dış ticaret gelir dağılımı açısından önemli olan diğer bir faktördür. Dış ticaret ve gelir dağılımı arasındaki ilişkiyi Stolper-Samuelson gelir dağılımı teorisi ile açıklamıştır. Serbest ticaret bu teoriye göre, ihracat ürünleri üretiminde daha aktif kullanılmalı; korumacılık bunun aksine ithalat ürünleri üretiminde, endüstrinin tercih ettiği politika olmalıdır. Serbest ticaret, gelir dağılımını düzenlemek için Avusturalya gibi ülkelerde politika aracı olarak kullanılmıştır. Gelir dağılımını o dönem durağan iş gücü faktörü lehine düzenlemek için serbest ticaret kısıtlanmıştır. Gümrük tarifeleri ile birlikte yapılan bu kısıtlamalar ithalat endüstrisinde korumacılığın faydalarının kanıtıdır. Kısaca, serbest ticaret politikası normal koşullar altında ülkedeki bol faktörü, korumacılık ise kıt faktörü yararlandırmaktadır (Seyidoğlu, 2003: 72-73). Fakat dış ticarete bu durum ithalatın ihracattan az olması durumunda geçerlidir. Eğer ülkede ithalat ihracattan fazla olursa bu durumda ulusal ülkenin dış ticaret yaptığı ülkelerdeki istihdam seviyeleri yükselirken ulusal ülkede korunmayan sektörler rekabet edecek güçte değiller ise ulusal ülke istihdamı düşecektir. Gelir dağılımının düzeltilmesi için dış ticaret neticesinde sağlanmış olan gelirin adil bir şekilde dağıtılmasını sağlayacak politikaların uygulanması gerekir (Yiğenoğlu, 2015: 76).

1.5.2. Gelir Dağılımı Üzerinde Etkili Olan Sosyo-Demografik Faktörler

Gelir dağılımı üzerinde iktisadi faktörlerin etkilerinin yanında sosyo-demografik faktörlerin de etkisi vardır. Sosyo-demografik faktörlerin içinde eğitim, nüfus ve sosyokültürel faktörlerin gelir dağılımına etkisi söz konusudur.

1.5.2.1. Eğitim

Bireyler arasında emeğin nitelik olarak farklılık göstermesi gelir dağılımı farklılıklarının nedenlerinden biridir. Devlet bu sebepten dolayı bireylere eğitim imkânları sağlayarak gelir dağılımında yaşanan adaletsizliklerin emeğin nitelik farklılıklarından ortaya çıkan nedenini yok etmeye çalışır. Günümüzde bakıldığında emeğin vasıflı olan tarafında olmak için yüksek bir eğitim gerekmektedir. Devlette eğitim reformu ile yüksek gelir getiren mesleklere sahip olmayı engelleyen sebeplerin

önüne geçmektedir. Bu sebeple devletin bu eğitim hakkında tüm vatandaşların yararlanmasını sağlayacak şekilde bir sistem kurması gerekmektedir. Bu ise eğitim hizmetlerinin düşük gelirli ya da parasız ailelerin çocuklarına burs verilmesi ile olacaktır (Türk, 1992: 303).

1.5.2.2. Sosyokültürel Faktörler

Gelir dağılımının üzerinde sadece ekonomik faktörler değil sosyokültürel faktörlerde etkilidir. Bilhassa uzun yıllara dayanan kültüre sahip olan Türkiye gibi toplumlarda dayanışmacı ve dengeli özelliklerin güçlü olması toplumun sınıflaşma olmadan yapılanmasına ve zenginlik süreçlerinin törpülenmesine sebep olmakta, bu ise toplumun bireyden çok akrabalık ve aile bağlarının gelişmesini beraberinde getirmektedir. Dayanışma kültürü gelir dağılımının iyileşmesi ve yoksulluğun önlenmesi konularında savunma mekanizması olarak etki göstermektedir. Aynı zamanda geleneksel yardımlaşma kurumlarının da gelir dağılımı adaletsizliğini azaltmadaki olumlu katkıları da aşikârdır (Büyükdere, 2014: 200-201).

Ayrıca sosyal güvenlik kurumlarının olmadığı dönemlerde Müslüman, Hristiyan ve Musevi toplumlardaki cami, kilise ve havra kurumları gelir dağılımını düzeltici şekilde bir etki sağlamışlardır.

1.5.2.3. Demografik Faktörler

Gelir dağılımı üzerinde demografik etkenlerin de etkisi vardır. Demografik etkenlerden gelir dağılımı üzerinde en fazla etkiye nüfus artışı ve kentleşme sebep olmaktadır. Kentleşme ile gelir dağılımında yaşanacak dengesizliklerin artmasına yönelik genel bir düşünce vardır.

Nüfusun hızla artması, bebek doğumlarının müthiş şekilde artması emek sektöründe tecrübesiz ve vasıfsız eleman artışına sebep olarak gelir adaletsizliğinin giderek artış göstermesini sağlamaktadır. Çok fazla miktarda gencin emek gücüne katılması orta yaş grubunda olan ortalama işçinin işgücü içerisindeki oranını düşürmektedir. Yaşlı işçilerin genç işçilerden daha fazla kazanması ve yüksek geliri

olan aile reislerinin eşlerinin emek gücüne katılmalarının, düşük gelirli aile reislerinin eşlerine göre daha yüksek oranda olması aileler arasında yaşanan gelir eşitsizliğini çok daha fazla bozmaktadır. Gelir dağılımında adaletin bozulmasına neden olan bir başka etken ise düşük gelire sahip oldukları için evlenmemiş çocuklu kadın ve boşanmış olan çocuklu kadın sayısının artmasıdır (Acar, 2015: 49).

Göçün de gelir dağılımı üzerinde etkileri mevcuttur. Göç refah içinde olan bölgelere doğru yapılmaktadır. Göç eden kimseler yoğun çalışma, sade bir yaşamla hayal edilen düzeyde birikim sağlamak ve göç ettikleri memleketlerine dönerek kendi teşebbüslerini tesis etmeyi arzu ederek ailelerine göç süresi boyunca para gönderirler. Bu yüzden göçün yeniden dağılım etkisi vardır ve göç kazançların değişmesine yol açar (Güreşçi, 2012: 46).

Göçün nedenleri ile ilgili birçok görüş olsa da genel görülenler; tarım, sanayileşme süreci, sanayi sektöründeki gelir farklılıkları, bölgesel gelişmişlik farklılıkları ve kırsal-kent ayrımıdır (Güreşçi, 2012: 46-50). Bu nedenler göz önünde bulundurulduğunda kentleşmenin sebep olduğu gelir dağılımı adaletsizliklerinin ortadan kaldırılması için bölgesel politikaların önemi ortaya çıkmaktadır. Göç veren bölgelerin ekonomilerinin tarım ve hayvancılık olması bu sektördeki problemlerin öncelikli olarak giderilmesinin ilk hedef olması gerektiği anlamına gelmektedir. Tarım arazilerinde miras yolu ile yaşanan küçülmeleri ortadan kaldırmaya yönelik miras kanununda değişiklik yapılması ortakçılık ve kiracılık sistemlerinin işlevsel olması, köyde yaşayanların nüfusunun artması ile bölünen tarımsal arazilerin birleştirilmesine yönelik teknik ve yasal altyapının oluşturulması, hayvancılık ile uğraşanların ahır ve diğer barınak problemlerinin çözülmesi, tarımsal üretimin pazarlama koşullarının, teknik destek ve girdilerin düzenlenmesi, tarımsal işletme binalarının yeniden yapılması gibi önlemler kırsal kesimden kentsel kesime doğru olan göçün azalmasını sağlayacaktır.

Bunlara ek olarak devletin bölgeler arasında farklılık gösteren gelişmişlik düzeylerinin azaltılması için bazı politikalar uygulanması gerekmektedir. Bölgeler arası gelişmişlik farklarını azaltmak amaçlı dört farklı araç sıralanabilir, aşağıda

belirtilecek olan bu araçlar içerisinde ilk üçü gelişme bakımından geri kalmış olan bölgelerin kalkındırılmasına yönelik, sonuncusu ise nüfus bakımından aşırı yoğunluk olan bölgelerin gelişmesinin sınırlandırılmasına yöneliktir (Özel, 2009):

- Ekonomik faaliyetlerin ilk olarak mali ve vergisel avantajlar gibi bir takım teşvik tedbirleri ile belirli bölgelere yönelmesini gerçekleştirmek,
- Bölgesel kalkınmanın gerçekleşmesi için gereken devlet yatırımlarının hayata geçirilmesi,
- Yönetimin bölgesel kalkınma problemlerine yönelik uyumunun gerçekleştirilmesi,
- Metropolitan bölgelerin gelişmelerinin sınırlandırılmasının sağlanması.

İKİNCİ BÖLÜM

2. MALİYE POLİTİKASININ GELİR DAĞILIMINA ETKİSİ

2.1.Maliye Politikası Kavramı, Amaçları ve Araçları

Bu bölümde maliye politikasının teorik çerçevesine yer verilmiş, maliye politikasının kavramı, amaçları ve araçları ayrıntılı olarak incelenmiştir.

2.1.1.Maliye Politikası Kavramı

1929 Büyük buhranı I. Dünya Savaşından sonra patlak vermiş ve adeta maliye politikasının doğuşunu hazırlayan en önemli etken halini almıştır. Büyük Buhranın sebep olduğu talep yetersizliği, üretim seviyesinde meydana gelen gerileme, yaygın ve yoğun olarak ilerleyen işsizlik gibi etmenler ekonomistleri kamusal müdahale araçları ile iradi denge oluşturma düşüncesine itmiştir. Bu durum, 1936 senesinde J. M. Keynes'in yayınlamış olduğu "İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi" isimli kitabında yarattığı görüşler üzerinde maliye politikasına ilişkin önemli kuramsal temellerin ortaya atılmasını sağlamıştır (Önder ve Ataç, 2013).

Maliye politikasının araçları, amaçları, tanımı, ekonomi içindeki yeri ve önemi zamanla değişen siyasi ve ekonomi alanlarına bağlı olarak gelişmiştir. 1930'larda ekonomide yaşanan buhranın etkisi sebebiyle maliye politikası olarak dikkatler yön değiştirerek, işsizlik üzerinde toplanmış ve eksi istihdamın ortadan kaldırılması ise amaç olarak kabul edilmiştir. 1950'li yıllarda II. Dünya savaşının sonlanması ile maliye politikasının yönü geri kalmış olan ülkelerin kalkınma çabalarına kaymış, 1980 senesinden sonra artık maliye politikasına ilişkin alınan önlemler yasal süreç içerisinde uygulanmaya başlamıştır (Tatlısu, 2017: 6).

Maliye politikası belirli iktisadi amaçlara ulaşmak amacı ile vergiler, kamu harcamaları ve borçlanma gibi mali araçların miktar ve bileşimlerinde yapılan nitel ve

nicel ayarlamaları ifade etmektedir (Batirel, 1984: 1). Devlet maliye politikasını kullanarak mikro ve makro hedefler çerçevesinde; GSMH, kamu gelir ve giderleri, ekonomik büyüme ve istihdam üzerinde ekonomik denge kurmayı amaçlamaktadır. Piyasanın tek başına piyasa etkinliğini ve istikrarını sağlayamaması maliye politikasına olan ihtiyacı ortaya çıkarmaktadır. Piyasaların etkin çalışmaması durumunda ürünlerin üretiminde fazla, eksik veya hiç üretilmeme gibi sorunlarla karşılaşabilmektedir. Piyasa başarısızlığı olarak bilinen bu durumun temelinde, üretimin yapılacağı ürünün erdemli mal, saf kamusal mal veya doğal tekel niteliğinde bir mal olması, yetersiz bilgi veya dışsallıklar gibi sebepler yatmaktadır. Devlet bu piyasa başarısızlıklarını gidermek için önlemler almak zorundadır (Bilici ve Bilici, 2015: 200). Bu önlemleri, maliye politikasının araçları olan bütçe, kamu gelirleri, kamu harcamaları veya kamu borçlanmasını kullanarak gerçekleştirmektedir. Maliye politikası araçları ile iktisat politikası amaçlarını yerine getirmeye çalışan devlet bu şekilde kamu ekonomisinin işleyiş biçimini düzenli bir hale getirmektedir (Eker, Altay ve Sakal, 1994: 24).

Maliye politikasının sınırları günümüzde genişlemiş, kamu ve özel kesimin faaliyetlerinin yanında, milletlerarası parasal faaliyetlerin ekonomi içerisinde oluşturduğu etkileri gözetilen sayılı iktisat politikası aracı haline almıştır. Maliye politikası amaç ve araçlarından aşağıda kısaca bahsedilmiştir.

2.1.2.Maliye Politikasının Amaçları

Maliye politikasının amaçları Heinz Haller'e göre dar anlamda, ekonomik olarak nakdi para elde edilmesi ve bu elde edilen nakdin kullanılması iken geniş anlamda, toplumun refahının sağlanması ile sağlanan bu refahın sürdürülebilir olması öncelikli hedef olmak üzere mali özgürlüğe sahip ve adaletli bir toplum oluşmasını sağlamaktır (Ulusoy 2003: 24). Piyasa başarısızlıklarının baş gösterdiği alanlarda maliye politikası araçları ile istenen amaçların sağlanması planlanmaktadır (Yılmaz, 2015: 295). Devlet ekonomiye ettiği müdahaleyi arttırmak suretiyle milli gelirden pay alır ve aldığı pay ile harcamalar yaparak bu şekilde mali araçların, ekonomik değişkenler ve amaçları üzerindeki etkisini sağlamış olur.

Yani kaynakların uygun değerde (optimum) tahsisi, istikrarın ve gelir dağılımında adaletin sağlanması, ekonomik kalkınmanın ve büyümenin gerçekleşmesine dair çabalar mali araçlar ile ulaşılmak istenen amaçlardır. Bu sebeple amacın gerçekleştirilmesi için kullanılması gereken mali araçlara karar verilmeden önce ithalat, ihracat, enflasyon, yatırım, tasarruf gibi temel ekonomik faktörler üzerinde neden olacak etkilerin iyice araştırılması önemlidir (Erdem, Şenyüz ve Tatlıoğlu 2009: 12).

Maliye politikaları 1930'lu yıllarda ortaya çıktığından bu zamana kadar amaçlarını genişleterek günümüze gelmiştir. Büyük Buhran sonrasında üretim ve istihdamı arttırmak için ortaya çıkan maliye politikalarına zamanla, gelir dağılımında adaletin, ekonomik kalkınma ve büyümenin sağlanması ve ekonomik istikrarın gerçekleştirilmesi amaçları da dâhil olmuştur (Eker, Altay ve Sakal, 1994: 26). Aşağıda maliye politikası amaçlarına kısaca değinilmiştir.

2.1.2.1. Ekonomik İstikrarın Sağlanması

Devlet ekonomik dalgalanmaları önlemek, ekonomik büyüme ve kalkınmayı sağlamak özellikle enflasyonun yoğun olduğu dönemlerde ekonomik istikrarı sağlamak amacıyla maliye politikalarına başvurmaktadır (Musgrave 1987: 69-87). Ülkedeki toplam harcamalar ile toplam gelirin eşit olması, ekonomik dengenin koşuludur. Toplam kaynaklar, cari yılda oluşan GSYH ile aynı yıl oluşan cari fazla veya açığıın toplamıdır. Toplam harcamalar ise cari yılda yapılan kamu ve özel yatırımlar ile harcamalarının toplamıdır. Ekonomik istikrar bu değişkenlerin birbirine eşit olduğu durumda sağlanacaktır (Bilici ve Bilici, 2015: 200).

Ekonomik dengenin sağlanmasında bir diğer koşul; tam istihdam ve fiyatlar genel düzeyindeki istikrarın oluşturulmasıdır. Optimum fayda için bu iki koşulun aynı zamanda gerçekleşmesi önemlidir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için bu koşulların sağlanmasında farklı maliye politikaları uygulamak gerekmektedir. Şöyle ki; gelişmiş ülkelerin tam istihdama ulaşması şüphesiz daha hızlı ve kolay olacaktır.

Gerekli sermaye ve işgücünün sağlanması ile birlikte tam istihdam noktasına gelinmektedir. Ancak bu noktadan sonra oluşan dönem kritik bir öneme sahiptir. Çünkü bu noktadan sonra harcamalar artış gösterecek böylece fiyatlar genel düzeyi de artan taleple birlikte artacaktır. Gelişmekte olan ülkelerde ise durum tam tersidir. Atıl kapasite vardır. Atıl kapasiteyi kullanarak tam istihdam noktasına ulaşabilmek için maksimum faydayı verecek üretim faktörleri kullanılarak, hızlı bir gelişim sürecinin başlatılması gerekmektedir (Ulusoy, 2018: 35).

Fiyat İstikrarı: Fiyat istikrarı, bir ekonominin genel fiyat düzeyinde oluşan dalgalanmaların önlenmesini ifade etmektedir. Ekonomide sürekli dalgalanmalar, fiyatlar genel düzeyinin sürekli düşmesi veya sürekli yükselmesi şeklinde meydana gelmektedir. Fiyatlarda meydana gelen sürekli düşüşler deflasyona, sürekli yükselmeler ise enflasyona neden olmaktadır. Bu yüzden bir ekonomide fiyat istikrarının sağlanması, enflasyon ve deflasyon ile mücadele edilmesi anlamını da taşımaktadır. Fiyatların istikrarlı olması fiyatların hiç değişmemesi, sabit kalması değildir. İstikrarın sağlanması için deflasyon ve enflasyon eğilimleri önlenmelidir (Ataç, 1994: 29). Dünümüz ekonomilerinde krizlerin nedeni, genel fiyat düzeylerinde yükselme yönünde sürekli değişikliklerin görülmesidir. Bu yüzden de günümüzde maliye politikaları ile fiyat istikrarının sağlanarak korunması amacı enflasyon ile mücadele anlamını taşımaktadır (Ataç, 2009: 38).

Tam İstihdam: Geniş anlamda tam istihdam, ekonomi içerisinde bulunan üretim faktörlerinin tamamının eksiksiz olarak kullanılması anlamına gelmektedir. Uygulamada ve ekonomik kuramda ise tam istihdam, üretim faktörleri içerisinde emek üzerinden tanımlanmakta ve ekonomide çalışma yeteneğine ve arzusuna sahip olan herkesin, cari çalışma şartları ve cari ücret ile üretim sürecinde bulunmasıdır (Ataç, 2009: 38). Keynes'in görüşüne göre ise, istikrarsızlık ekonominin doğal halini oluşturmaktadır yani yaşanan istikrarsızlık karşısında ekonomiler ellerindeki kaynaklar ve ekonomik araçları kullanmak suretiyle tam istihdama ulaşamayacaklar ve ekonomide bu durumda eksik istihdam geçerli olacaktır, tam istihdam ise ekonomide yalnızca tesadüfen gerçekleşebilecek bir durumdur (Takım, 2011: 158).

2.1.2.2. Gelir ve Servet Dağılımında Adaletin Sağlanması

Gelir dağılımında adaletin gerçekleştirilmesi maliye politikasının esas amaçlarından birini oluşturmaktadır. Serbest piyasa ekonomisinin adil gelir dağılımını sağlamada yetersiz kalması devletin maliye politikasından yararlanarak, gelir dağılımında yaşanan eşitsizliklerin giderilmesi için tedbir almasını yani dağılımın tekrar düzenlenmesini gerektirmektedir. Devlet, maliye politikası uygulayarak, kamu harcamaları ile vergileri kullanarak gelir dağılımında yaşanan dengesizliği tekrar düzenlemektedir. Devlet bu politika araçları ile zengini daha fazla vergilendirip, kamu harcamalarından fakir olan grubun daha fazla faydalanmasını sağlayarak gelir eşitsizliğinin azalmasını amaçlamaktadır (Aktan, 2002: 1-22). Gelir dağılımında adaleti sağlayabilmek amacıyla başvurulan maliye politikası araçlarından biri de vergi politikalarıdır. Artan oranlı vergileme sayesinde yüksek gelirlilerden daha çok, düşük gelirlilerden daha az vergi alınmaktadır. Bu tür vergiler, kişiler arasında adaletli bir gelir dağılımına imkân verdiği için gelir paylaşımında önemli bir vergilendirme yöntemidir (Türk, 1992: 266-267).

Gelir seviyesi belirli bir asgari düzeyin altına düşen ailelerden vergi alınmamakta hatta negatif gelir vergisi mantığıyla bu kesimlere transfer harcamaları yoluyla gelir aktarımı yapılmaktadır. Veraset ve intikal vergileri, en az geçim indirimi, ayırma nazariyesi ve benzeri vergi uygulamalarıyla gelir dağılımı adaleti sağlanmaya çalışılmaktadır. Talep yetersizlikleri nedeniyle bazı mal ve hizmetlerin ya da üretim faktörlerinin fiyatlarının yüksekliğinden veya arz fazlalığı nedeniyle fiyatlarının düşüklüğünden dolayı aksaklığa uğrayan rekabet koşullarını yeniden sağlamak, fiyat ve ücretlerde oluşan farklılıkları azaltmak için asgari ücret belirlenmekte, bazı tarımsal ürünlere destekleme fiyatları uygulanmaktadır. Sağlık ve eğitim imkânlarından toplumun tamamının yararlanması için çalışılmaktadır. Rekabeti engelleyici uygulamaları yok etmek için çaba harcanmaktadır. Gelir dağılımını adil hale getirmek için kimi zaman toprak ve tarım reformu yapılmaktadır. Belli dönemlerde faiz oranları devlet tarafından belirlenmekte, kiralar dondurulmakta, maksimum kâr oranları saptanmaktadır. Piyasa denetimini ve ticari ilişkileri düzenleyen kurallar getirilmektedir (Demirgil, 2018).

Gelir vergisi politikasının sağlamış olduğu gelirin yeniden dağıtıcı özelliği ve servet ile kişisel gelir dağılımını etkilemesi yanında sermaye ve emek dağılımı arasında yaşanan dengesizlikleri de yok etmesi, kamu maliyesinin önemli araçları arasında yer almasının nedenlerindedir (Türk, 1992: 277).

2.1.2.3. Ekonomik Büyüme ve Ekonomik Kalkınmanın Sağlanması

Maliye politikası amaçlarından biri de ekonomik büyüme ve kalkınmanın sağlanmasıdır. Ekonomik büyüme, kalkınma ve istikrarın sağlanması uygulanan maliye politikalarının amaçlarındandır. Sadece birinin gerçekleşmesi ekonomik konjonktür için yeterli değildir. Kısa dönemde maliye politikaları ile sağlanan istikrar, uzun dönemde ekonomik büyüme ve kalkınma ile korunmalıdır (Bilici ve Bilici, 2015).

Toplam GSMH'daki artış ve kişi başına düşen gelirdeki artış ekonomideki büyümeyi ifade ederken; bu artış ile birlikte sosyal, siyasal ve kültürel yapıda gerçekleşen gelişmeler ekonomik kalkınmayı oluşturmaktadır (Gürdal, Altundemir ve Şanver, 2015: 18). Uygulanan maliye politikaları, ekonominin temel dinamikleri üzerinde büyük öneme sahiptir. Başta kamu yatırım harcamaları, cari harcamalar yapılırken diğer yandan vergi politikaları ile makroekonomik hedefler çerçevesinde bireysel ve kamusal olarak tasarrufi faaliyetleri destekler. Harcamaların artmasıyla birlikte artan talep ekonomiyi canlandıracak, istihdam artarak ülke içindeki refah düzeyi artacaktır (Eker, Altay ve Sakal, 1994: 29). Az gelişmiş olan ülkelerde, devletlerin maliye politikaları uygulamasının başka bir sebebi, ülkede yatırımlar için gerekli olan sermayenin ve tasarrufun yetersiz oluşudur. Devletin yanında ekonomiye destek sağlayacak özel sektörün az gelişmiş ülkelerde yeterli büyüklüğe ulaşmamış olması maliye politikaları ile ekonomiye müdahale edilmesini gerekli kılmıştır (Gürdal, Altundemir ve Şanver, 2015: 18).

Kalkınmanın sağlanması için temel anlamda makro değişkenlerde pozitif bir hareketin gerçekleşmesi şarttır. Bu hareket, yatırım, üretim ve tasarruf gibi temel

makro büyüklüklerde olmalıdır. Bu hareketi sağlayacak olan mali araçların, üretimi ve tasarrufu teşvik edecek nitelikte olması gerekir. Genişletici maliye politikalarının uygulanması pozitif yönde bir hareket sağlayacaktır. Aynı zamanda bu pozitif yönlü hareket sosyal yapıya da etki edeceğinden dolayı kalkınmanın finansmanı gerçekleştirilmiş olur (Eker, Altay ve Sakal, 1994: 29).

2.1.3. Maliye Politikasının Araçları

Maliye politikası amaçlarının gerçekleştirilmesi için çeşitli araçlar kullanılmaktadır. Vergiler, kamu harcamaları ve borçlanma maliye politikasının temel olan ekonomiye müdahale araçlarıdır. Maliye politikası amaçlarına ulaşmada devlet bütçesi aracılığı ile erişmektedir. Maliye politikası kamu harcamaları ve kamu gelirlerinin bileşimleri ve miktarları ile ilgilendir, bütçe fazlası ve açığı bu amaçlar için kullanılabilen en önemli araçlardır.

2.1.3.1. Kamu Harcamaları

Bir ülkenin kamusal faaliyetlerinin gerçekleştirilebilmesi için gereken harcamaların yapılması kamu harcaması olarak ifade edilmektedir (Pınar, 2006: 33). Kamu harcamaları, dar anlamı ile devlet ve diğer kamu tüzel kişilerinin (merkezi devlet örgütü ve yerel yönetimlerin) yaptığı harcamaları ifade ederken, geniş anlamda ise devletin sosyal ve ekonomik anlamda üstlenmiş olduğu tüm fonksiyonları yerine getirmek için gerçekleştirdiği işlerin maliyetine giren harcamalar olarak tanımlanmaktadır (Susam, 2016: 169).

Kamu harcamalarının finansman yöntemlerinin açığa çıkardığı farklı mali, sosyal ve ekonomik etkiler vardır. Kamu harcamaları borçlanma ile finansa edilirse, borçlanmanın hangi kesimden yapıldığı ve vade sonunda ödenmesi gerekli olan faizin ekonomi üzerinde meydana getireceği etki farklı sonuçlara sebebiyet verecektir. Diğer taraftan kamu harcamalarının finansmanı vergiler ile karşılanırsa yine ortaya çıkan etkiler farklılık gösterecektir. Vergiyi ödeyen kesimin satın alma gücünde azalma

meydana geleceğinden harcamaların vergi ile finansmanı vergi yükünün adaletli dağılımını sağlayacaktır (Yılmaz, 2018: 353).

Kamu harcamalarının ekonomi içerisinde yarattıkları etkiler ve taşıdıkları özellikler farklılık göstermektedir. Devletin, ekonomide mal ve hizmet satın alarak meydana getirdiği harcamalar reel harcamalar olarak adlandırılmaktadır. Devletin yaptığı bu tür harcamalar ekonomide gelir ve üretim akımına neden olur yani GSMH'ya doğrudan bir katkı sağlar. Yatırım harcamaları ise mevcut üretim kapasitesini genişleten bilhassa başta altyapı olmak üzere fabrika, baraj, yol ve enerji gibi tesislere yönelik yapılan harcamaları ifade etmektedir. Yatırım harcamaları, üretim artışını sağladığı gibi ekonomide kullanılan kaynakların daha etkin kullanılmasını ve üretim faktörlerinin ise daha verimli çalışmasını sağlamaktadır. Ekonomik kalkınma ve ekonomik büyümenin adeta yapı taşını oluşturan yatırım harcamaları bilhassa işsizlik ile mücadelede önemli paya sahiptir. Ancak yatırım harcamalarının ekonomi üzerinde meydana getireceği etkiler uzun dönemde ortaya çıkmaktadır (Öztürk, 2015: 146).

Transfer harcamaları ise devletin ekonomiden mal ve hizmet satın almadan gerçekleştirdiği, sosyal devlet olmanın bir gereği olarak yapılan harcama türüdür (Akgül ve Yılmaz, 2013: 105). Transfer harcamaları ile satın alma gücü sosyal gruplar ve bireyler arasında el değiştirmekte bu yüzden de bu harcamalar gelir dağılımı adaletsizliklerinin düzeltilmesinde etkili bir araç olarak kullanılmaktadır. Transfer harcamalarının bir karşılığı yoktur ve reel harcamalar gibi GSMH'ya doğrudan etki etmezler. Transfer harcamaları kendi içerisinde mali, sosyal ve iktisadi transferler olarak üç guruba ayrılmaktadır. Sosyal transferler toplum refahını ve huzurunu sağlamaya ve sürdürmeye yönelik olarak devletin belirli kişi ve gruplara yaptığı karşılıksız harcamalardır. Öğrencilere verilen burslar, dul, yetim ve emekli aylıkları, işsizlik sigortası sosyal transfer harcamalarına verilebilecek örneklerdir. İktisadi transferler, kamu borçlarının ödenmesi için yapılan, borç sözleşmesinden doğan faiz yükümlülüğünü içeren harcamalardır. Devlet faiz ödemeleri yapmak suretiyle gelir dağılımına etki etmektedir. Devletin borçlarında artış olması halinde faiz yükümlülüğü de artacak bu durumda devletin mali ve sosyal transferlere ayıracağı pay azalacağından büyüme politikaları ve gelir dağılımı bu olaydan olumsuz etkilenecektir. Mali

transferler ise, vergi muafiyet ve istisnaları ile mali yardımlar gibi teşvik ve sübvansiyon ödemelerini ifade etmektedir. Sübvansiyonlar yatırımlara verildiğinde üretim ve yatırımlar artacaktır. Bu yüzden ekonomik büyümenin gerçekleşmesi için mali transferler büyük öneme sahiptir (Yılmaz, 2018: 72).

2.1.3.2. Vergiler

Vergiler devletin kamu harcamalarını finanse etmek amacıyla kişi ve kurumlardan cebren ve karşılıksız olarak aldıkları ekonomik değerlerdir. Vergi veren mükellefler verdikleri vergiler karşısında karşılık isteyememekte aynı zamanda devlette kişilerin verdikleri vergilerin oranına bakmaksızın hizmet sunmaktadır. Vergilerin genel nitelikli olması kişilerin sunulan kamu hizmetinden faydalanma oranına göre bölünememesi ve kişiselleştirilememesi anlamına gelmektedir. Bu yüzden kişilerin aldıkları hizmet miktarına göre vergi verme veya verdiği vergi oranında hizmet görme gibi bir talepte bulunmaları söz konusu değildir (Erginay, 1998: 18).

Vergilendirme işlemi kişilerin talep ettikleri mal ve hizmet miktarına karşılık devletin yaptığı harcamaların finansmanı için gelirini arttırmasının en basit aracıdır. Gelişmekte olan ülkeler gerekli olan harcamalarını yapmak için borçlanma yoluna değil, verimli ve adil bir vergi sistemi kurarak gereken geliri vergilerden elde etmelidirler. Toplanan vergilerin dağıtımı adaletli bir şekilde yapılmalı ayrıca ekonomik faaliyetler üzerinde caydırıcı etki yaratmamalıdır. İdeal vergi sisteminin kurulması gelişmekte olan ülkeler için uluslararası uyum sağlamak açısından da önemlidir (Tanzi ve Zee, 2001: 2).

Gelişmekte olan ülkeler için, vergi politikalarının; ekonomik etkinlik, istikrar, adaletli gelir dağılımı ve iktisadi büyüme ve kalkınmanın finansmanı gibi amaç ve araçların sağlanması oldukça önemlidir. Ayrıca toplanan vergilerin dağıtımı, vergiden elden edilen gelirin hangi alanlarda harcanacağı da gelişmekte olan ülkeler açısından ekonomiyi oldukça etkilemektedir (Bozdoğanoglu, 2006, <http://www.muhasabetr.com/yazarlarimiz/burcin/003/>, 31 Mart 2020'de erişildi.).

Vergiler devlet için sadece finansman sağlamak amaçlı alınmaz. Devlet vergileri kullanılmasını istemediği ürünlerde arttırıp, kullanılması yararlı olan ve temel ihtiyaç ürünlerinde azaltabilmektedir. Ekonomik istikrarsızlıkların oldukları dönemlerde de vergiler etkili maliye politikası araçlarındandır. Enflasyonist dönemlerde talep fazlalığını azaltmak amaçlı arttırılan vergiler deflasyonist dönemde tam tersine talebi arttırmak için düşürülmektedir (Pınar, 2012: 37). Maliye politikasının vergiler açısından etkinliğinin artışı, vergi tabanının genişlemesi ve vergilendirme süresinin kısılması ile mümkün olmaktadır (Tokathoğlu ve Selen, 2017: 37).

Vergi politikalarının daha birçok işlevi söz konusudur. Vergilerdeki değişimler (Bilici ve Bilici, 2015: 209);

- Kişilerin yatırım, tasarruf alışkanlıklarını belirler.
- Çalışan kişiler arasında meydana gelebilecek gelir adaletsizliklerinin kaldırılmasını sağlar.
- Meydana çevre kirlilikleri üzerine koyulan ek vergiler sayesinde çevre kirliliğine karşı etkilidir.
- Cari açık ya da cari fazla sorunlarının çözümüne yardımcı olur.
- Talep çılgınlığı yaşanan enflasyonist dönemlerde talebin azalmasını, talep yetersizliğin ve işsizliğin fazla olduğu dönemlerde ise talebin artmasını ve ekonomik canlanmayı sağlar.

2.1.3.3. Borçlanma Politikası

Devletler gelir elde etmek için vergi, resim, harç, para ve vergi cezaları gibi birçok ekonomik aracı kullanırlar. Kullanılan bu araçların yanında kamuya ait olan mal ve hizmetlerin satışından, çeşitli yatırımlardan ve doğal kaynaklardan da gelir sağlamaktadırlar. Devlet, gelir arttırıcı faaliyetlerinin yanı sıra harcama politikaları ile kişilerin ekonomik durumlarını da değiştirmektedir. Bu amaçlar doğrultusunda hareket eden devlet için sayılan gelir kaynaklarının yeterli olmaması durumunda ise devlet borçlanma yoluna gitmektedir. Bu şekilde elde ettiği toplam gelirler ile yapması

gereken sosyal ve transfer harcamalarının, borç faiz ödemelerinin ve genel harcamalarının finansmanını sağlamaktadır (Browning ve Johnson, 1979).

Ülkelerin kendi aralarındaki, ekonomik gelişmelerin sağlanması, ekonomik ve mali ilişkilerin gelişme göstermesi ve buna benzer olumlu durumların gerçekleşmesi açısından borçlanma önemli bir araç konumundadır. Devlet diğer maliye politikası araçlarında söz konusu olduğu gibi borçlanmayı da sadece kamu geliri elde etmek için kullanmaz. Kamu geliri elde etmenin yanında vergilerdeki gibi sosyal ve ekonomik hayatta meydana gelen durumları çözmek amaçlı da kullanımı sağlanmaktadır. Devlet borçlanma yoluna gittiğinde borçlanmanın gelecek nesiller üzerinde yük oluşturmamasına dikkat etmeli, iç ya da dış kaynaklardan borçlandığı gelirleri üretim gibi ekonomik büyümenin sağlanmasında önemli rolü olan alanlarda kullanarak ülke gelişimini ve ülke çıkarlarını koruma amacı güderek hareket etmelidir (Altay, 2015: 219).

Devletin sunması gereken ekonomik, mali, sosyal ve politik hizmetler vardır. Bu hizmetlerin karşılanması için gereken gelirin elde edilememesi durumunda bu hizmetleri askıya alma gibi durum söz konusu olmayacağından devletin bir şekilde kaynak bulması ve hizmetleri sunması gerekmektedir. Gereken gelirin sağlanması amaçlı da borçlanma yoluna başvurulmaktadır. Devletin bu şekilde hizmetlerini askıya alamaması ve harcamalara yetecek gelirin sağlanması için zorunlu olarak borçlanma yoluna gitmesi, borçlanmanın asli ve devamlı olarak başvuru bir araç olduğunun göstergesidir (Erginay, 1998: 216).

Günümüz itibariyle normal bir gelir elde etme aracı olarak görülen borçlanma devlet için geçici bir kaynak oluşturmaktadır. Alınan borcun vadesi geldiğinde faizi ile geri ödenmesi devlet için ek gidere sebep olmaktadır. Devlet borçlanma yoluna, finans açıklarını karşılamak amacıyla giderse bu borçlanmaya mali borçlanma; durgunluk ya da genişleme dönemlerinde meydana gelen istikrarsızlığın giderilmesi, ekonomik büyüme, kalkınma ve adaletli bir gelir dağılımının sağlanması gibi amaçlarla başvuruyorsa bu borçlanmaya ise ekonomik borçlanma denilmektedir (Edizdoğan, Çetinkaya ve Gümüş, 2010: 498).

Devlet borçlanma politikasını kullanmak istediğinde bunu iki şekilde gerçekleştirebilmektedir. Devletin yurt içindeki bireylerden, bankalardan, kamu kurum ve kuruluşlarından elde ettiği borçlanmalara iç borçlanma; dış piyasalardan elde edilen borçlanmaya ise dış borçlanma adı verilmektedir (Pehlivan, 2012: 176-179). Borçlanma yoluna genellikle tasarruf bakımından yeterli olmayan gelişmekte olan ülkeler başvurmaktadır. Devlet, talep fazlalığı yaşanan enflasyonist dönemlerde iç borçlanma yoluna giderek halkın elindeki likiditeyi çekip talebi azaltmayı hedeflerken, talep yetersizliği olan deflasyonist dönemlerde ise daha önceden halktan aldığı borçları faizleri ile beraber geri vererek veya dış borçlanmaya giderek talebi canlandırmayı hedeflemektedir (Bilici ve Bilici, 2015: 210).

2.1.3.4. Bütçe Politikası

Bütçe politikası, kamu harcamaları ve gelirleri arasındaki miktar farkı sebebiyle, bütçe açığı, denk bütçe ve bütçe fazlası olmak üzere üç farklı şekilde ortaya çıkar ve maliye politikası amaçlarının gerçekleştirilmesi için güçlü bir araç niteliğindedir (Edizdoğan, Çetinkaya ve Gümüş, 2010: 496).

Devletin borçlanma haricindeki gelirlerinin, harcamalarından fazla olması durumuna bütçe fazlası; eksik olması durumuna ise bütçe açığı denilmektedir. Bütçe açığı durumunda piyasadan satın alma gücü çekilmeye çalışılırken, bütçe fazlası durumunda piyasadan çekilmiş olan satın alma gücü tamamıyla olmasa da ekonomiye döndürülmeye çalışılmaktadır (Gürdal, Altundemir ve Şanver, 2015: 38). Enflasyonu önlemek ve toplam talebi azaltmak için bütçe açığını azaltmak gerekirken; toplam talepte artış hedeflendiğinde ise üretim ve istihdamı arttırmak için bütçe açığının arttırılması gerekmektedir (Erdem, Şenyüz ve Tatlıoğlu, 2009: 363-364).

Kamu gelirleri ile kamu giderleri arasında denklik olmaması kamu açıklarının meydana gelmesine neden olmaktadır. Bütçenin fazla vermesi devletin borçlanmasını gerekli kılmazken, bütçenin açık vermesi durumunda devlet açıklarının finansmanı için borçlanma yoluna başvurmaktadır. Devlet bu borçlanmayı bono ve tahvil gibi

değerli kâğıtları ihraç ederek sağlamaktadır. Bu borçlanma neticesinde devletin borç yükü ile birlikte faiz yükü de artış göstermektedir (Bilici ve Bilici, 2015: 211).

2.2. Maliye Politikası ve Gelir Dağılımı

Maliye politikası, ekonomilerde sosyal ve ana ekonomik amaçların yerine getirilebilmesi amacıyla kamu gelir ve giderlerinin büyüklük ve bileşiminin bütçe politikası kullanılarak değiştirilmesi şeklinde tanımlanabilmektedir (Aksoy, 1991: 494). Maliye politikaları sosyal ve iktisadi amaç niteliğinde olan gelir dağılımı adaletinin sağlanması konusunda kullanılan kuşkusuz en etkili politikalarındandır (Yılmaz, 2015: 357). Günümüzde sosyal refah devleti anlayışı gereği, adil bir gelir dağılımının sağlanması en önemli görevler arasındadır ve devlet bu görevi gerçekleştirmek için elindeki mali, parasal ve hukuki araçları kullanmaktadır (Eker, Altay ve Sakal, 1994: 235).

Maliye politikası araçları kamu harcamaları, vergiler ve borçlanmadan oluşmakta, kişilerin gelirlerini bir anda doğrudan değiştirmektedir. Vergiler genel itibari ile gelirlerden karşılandığından dolayı, kişilerin gelirlerinde direkt vergi miktarınca azalma meydana gelmekte, kamu harcamaları ise faktör ödemeleri ve transfer yoluyla bireylerin gelirlerine doğrudan ilave edilmektedir (Eker, Altay ve Sakal, 1994: 236). Bu yüzden de türlü amaçlar doğrultusunda kullanılan mali araçlar gelir dağılımı adaletini sağlamak için de kullanılmaktadır.

Günümüzde vergilendirme prensipleri içinden en önemlisi, vergilerin düşük kesimden ziyade geliri yüksek olanlardan alınarak, vergilerin genel itibari ile geliri yüksek olanlara yüklenmesidir. Eskiden vergilemede eşit yük olarak algılanan vergi adaleti günümüzde servet ve geliri fazla olan kesimden daha fazla vergi alınması gerektiği yönündedir. Bahsedilen vergi adaletinin gerçekleştirilebilmesi için ise servet vergileri ve artan oranlı vergiler koyularak geliri yüksek olan kesimin harcanabilir geliri azaltılmaktadır (Özer, 1980: 291). Sosyal adaletin sağlanması ile gelirin yeniden dağıtılması da vergilerin artan oranlı olmasını gerektirmektedir. Artan oranlı vergi

tarifeleri serveti ve geliri yüksek olan kesime uygulandığında servet ve gelir dağılımında yaşanan adaletsizlikler biraz da olsa azalış göstererek gelirin tekrar dağıtılmasında gereken fonların temin edilmesini sağlamaktadır (Tuncer, 1970: 45). Devlet maliye politikasını kullanarak brüt ve net gelir arasındaki farkı belirleyebilmektedir. Şöyle ki bireylerin elinde kalan net tutarı sübvansiyon ve transfer harcamaları ile değiştirebilir ya da vergi gelirleri yolu ile farklı gelir düzeyine sahip kişilerden farklı oranlarda vergi toplayarak gelirin yeniden dağılımını gerçekleştirebilir (Aksu, 1993: 52).

Piyasada üretim sonrası elde edilen gelirin adil dağılımını sağlamak için devlet, maliye politikası araçları ile ekonomiye müdahale eder. Bu araçlardan biri de kamu harcamalarıdır. Devlet kamu harcamaları ile vergi, harç ve resim gibi halktan elde ettiği gelirin bir kısmını halka tekrar geri öder. Bu sayede devlet, vergi almak suretiyle üretim sonucu üretim faktörleri üzerindeki gelirin dağılımını düzenlerken, diğer yandan kamu harcamaları ile gelir sahiplerinin gelirlerini bir miktar arttırır (Eker ve Tüğen, 1987: 100). Bir bakıma devletin harcamalar yolu ile ekonomiye uyguladığı etki dağıtıcı, kamu gelirleri ise toplayıcı rolündedir. Kamu harcamaları ile gelir durumu düşük olan kimselere yapılan karşılıksız bedava hizmetler ve dolaysız harcamalar gelirin dağılımında iyileştirme sağlamaktadır (Tuncer, 1970: 61). Transfer harcamaları, ailelere yapılan özel yardımlar, işsizlik sigortaları, dul ve yetim aylıkları, emekli aylıkları, öğrenci bursları, parasız yatılı okuma olanakları gibi çeşitli sosyal yardımlar gelir dağılımını düzenlemede ve sosyal refahı arttırmada kullanılan önemli maliye politikası araçları olmasının yanında aynı zamanda sosyal devletin görevlerinden biridir (Erdem, Şenyüz ve Tatlıoğlu, 2009: 58). Tüketime yapılan çeşitli destekler, geliri düşük olan kesimin gelirini önemli ölçüde yükseltirken, daha fazla transfer harcaması sonucu yapılan borçlanmalar sonrası ödenen faizler geliri yüksek gruplarda gelir dağılımında adaletsizlik yaratmaktadır (Susam, 2016: 189).

Kamu gelirlerinden bir diğeri olan borçlanma ise bir karşılığı olan ve zora dayalı olmayan bir kamu geliri türüdür. Amacı ne olursa olsun borcun bir defa ortaya çıkması, istihdam ve gelir dağılımı üzerinde farklı etkilere sebep olmaktadır. Devlet borçlarına ödenen faizler, genel itibari ile borç veren kimselerin yüksek gelirli olması sebebi ile gelir dağılımındaki adaletsizliğin artmasına sebebiyet vermektedir. Devlete

borç verenler ile vergi verenlerin aynı kimseler olması neticesinde gelir dağılımında adaletsizlik oluşmamaktadır. Tersi durumda eğer devlete borç verenler ile vergi verenler aynı kişi değil ise gelir dağılımında bozulmaların yaşanması kaçınılmazdır (Eker, Altay ve Sakal, 1994: 255).

Gelir dağılımı adaletsizliklerinin giderilmesi için devletin borçlanma politikası, kamu gelirleri ve kamu harcamaları önem arz etmektedir. Bahsedilen maliye politikası araçlarının doğru kullanılması durumunda gelir dağılımı daha adaletli bir hal alacaktır. Özellikle transfer harcamaları adaletli bir dağılım için oldukça önemlidir. Çalışmada kamu gelirlerinden yani vergilerden başlanarak bütün kamu maliyesi araçları gelir dağılımı açısından incelenmiştir.

2.2.1. Vergi Politikası

Vergi, devletin kamu harcamalarının finansmanını sağlamak için gerçek ve tüzel kişilerden, cebren ve egemenlik gücü çerçevesinde, karşılıksız olarak aldığı para şeklindeki ödemelerdir (Akdoğan, 2002: 112).

Geleneksel görüşe göre vergi sisteminin kişisel gelir dağılımı üzerinde etki gösterebilmesi için sıralanan bazı faktörlerin varlığı gereklidir. Kişilerin gelir veya servetleri arttıkça, kişilerin bütçeleri açısından ödedikleri vergi miktarı da nispi olarak artmalı, vergi istisna ve muafiyet oranlarında azalma olmalı ayrıca kişilerin gelirinde artış meydana geldikçe, matrahta vergi borcunu azaltıcı düzenlemeler yapma imkânı da nispi olarak azalış göstermelidir. Vergi tarifeleri imkânlar el verdiğince artan oranlı bir yapı içerisinde olmalı ve gelir esnekliği yüksek olan vergi grubunun vergi sistemi içerisindeki mali önemi daha fazla olmalıdır. Bunlarla birlikte gerçek vergi taşıyıcısının, vergi yansımalarının ölçüsünün ve yönünün bilinmesi oldukça önem arz etmektedir (Aktan, Vural, 2002: 7).

Vergi gelirleri ülkelerin sosyoekonomik yapılarına göre dolaylı ve dolaysız bir yapı göstermektedir. Gelişmekte ve az gelişmiş olan milletlerde dolaylı vergiler ağırlık gösterirken gelişmiş milletlerde kazanç üzerinden alınan dolaysız vergiler

politika aracı olarak tercih edilmektedir. Dolaylı vergilerin gelişmekte ve az gelişmiş olan ülkelerde kullanılmasının sebebi bu vergilerin uygulanmasının ve tahsilatının kolay gerçekleştirilmesidir (Heper, 1981: 41).

Devletin vergiyi belirli amaçlar doğrultusunda kullanmasından dolayı teknik açıdan vergilerin dolaylı olup olmaması önemlidir. Devlet vergi alırken kendi finansmanını sağlamanın yanında vatandaşların sosyoekonomik durumlarını da gözetmek durumundadır. Bu sebeple devlet gelir temin etmek ve vatandaşların sosyoekonomik durumlarını düzeltmek için vergi matrah, oran, konu, mükellef durumu, muafiyet ve istisnalarını belirlemekte ve bu konuda düzenlemeler yapmaktadır. Vergilerin dolaysız bir yapıda olması, fiyat yükselişleri sonucu vergi yükünün yüksek gelirlilerce, vergilerin dolaylı bir yapıda olması ise vergi yükünün düşük gelirlilerce katlanılmasına sebep olmaktadır. Dolaylı vergiler eğer tüketimi zorunlu olan malların üzerine uygulanıyorsa; marjinal tüketim eğilimi yüksek olan gelir seviyesi düşük grupların satın alma gücünü düşürecek ve yaşam düzeylerinin kalitesizleşmesine neden olacaktır. Vergilerin yansıma özelliklerinden dolayı vergi yükünün büyük oranda nihai tüketiciler üzerinde kalması dolaylı vergi uygulamasının kapsamına göre, kamu finansmanının büyük oranda nihai tüketiciler tarafından karşılanmasına sebebiyet vermektedir (Akdoğan, 2002: 446). Dolaysız vergilerin oranı, gelir düzeyi yüksek olan gruplarda daha fazla olduğundan, bu grup üzerinden alınan gelir ve servet vergilerini devlet bir politika aracı olarak gelir dağılımını düzenlemede kullanır. Dolaysız vergiler, gelir düzeyi düşük ve orta olan gruba doğru bir gelir transfer aracı niteliğindedir. Aynı zamanda düşük gelir sahiplerinin gelirlerinde arttırıcı bir etki yaratır (Yüce, 2001).

Kısaca anlatmak gerekirse devletin gelir dağılımı adaletsizliği ile mücadelesinde kullandığı en önemli maliye politikası aracı vergi politikasıdır. Devlet gelir dağılımı adaletsizliklerinin önüne geçmek için adeta bir Robin Hood yaklaşımı uygulayarak zengini vergilendirir ve elde ettiği geliri yoksula verir. Gelir vergileri gelir dağılımını, vergi sonrası gelir üzerinde bıraktığı etki doğrultusunda etkiler. Vergiler, artan, oransal ve azalan oranlı yapılara sahip olabilirler. Gelir arttıkça vergilerin de artması artan oranlı vergi olduğunu, vergi bazı değişmedikçe değişmeyen vergiler

oransal vergi olduğunu gösterir. Azalan oranlı vergiler ise gelir arttıkça azalan vergilerdir ve gelir dağılımını olumsuz etkilerler. Oransal vergiler gelir dağılımı üzerinde bir etki yaratmazken, artan oranlı vergiler ise gelir dağılımında adaletsizliği azaltan vergilerdir (Boyes ve Melvin, 1996: 895).

Devlet gelirin adil bir şekilde dağıtılmasını istediğinde ortalama gelirin üzerinde kalan fazla kısmın tamamını vergilendirir ve bu vergilerden elde ettiklerini ortalamanın altında gelire sahip olan kesime transfer eder. Eğer devlet geliri tam adil şekilde dağıtmak yerine yalnızca gelir dağılımındaki adaletsizliğin derecesini azaltmak isterse bu durumda geliri yüksek olan kesime yönelik daha yüksek oranlarda bir vergi politikası izleyebilir (Ersezer, 2006: 260). Gelir dağılımını adaletini sağlamada vergi politikalarının vergi çeşitlerine göre değişiklik gösterebilmektedir.

2.2.1.1. Gelir Vergisi

Gelir vergisi, bir takvim yılı içerisinde elde edilen kazanç ve iratların safi tutarı üzerinden alınan vergilerdir. Artan oranlı ve istisnai haller (ekonominin devamlı olarak tam çalışma durumunda ve işçilerin iyi örgütlenmiş olmaları) haricinde ki bu şartlar genellikle sağlanmadığından yansımayan vergilerdir. Gelir vergisinin artan oranlı olma özelliği gelir dağılımında adaletsizliklerin giderilmesini sağlamaktadır. Gelir vergisinin, artan oranlı olmasının gelir dağılımını düzeltici etkisinin var olabilmesi için gelir vergisinin genel itibariyle yani her türlü kazanç ve iratların aynı vergi tarifesiyle vergilendirilmesi gereklidir. Bununla beraber gelir vergisi kanununun yapısındaki muafiyetler, istisnalar götürü usulde vergilendirmeler ve bunun gibi vergiden kaçınma durumları var olmamalıdır (Türk, 1997: 307).

Bunlara ek olarak uygulamada gelir vergisinin dağılım politikasına dair etkinliğini sınırlayan; vergi konusu edilen irat ve kazançların sınırlı tutulması, vergi politikaları gereği uygun bulunmayan indirimlere onay verilmesi ve vergiden kaçınma, vergi kaçakçılığı ile kayıt dışı ekonominin büyüklüğü gibi konular bulunmaktadır. Bilhassa gelişmekte olan ülkelerde değer artışı kazançları ve tarımsal kazançlar gibi

kazanç türlerinin vergi kapsamına alınmaması vergi politikasının gelir dağılımı adaletsizliğini düzeltici etkisini kısıtlamaktadır (Ataç, Önder ve Turhan, 2006: 288).

2.2.1.2. Kurumlar Vergisi

Kurumlar vergisi, gelir vergisi kapsamında, kanunda sıralanmış olan kurumlar tarafından elde edilen net kazançlar üzerinden alınır. Bu kurumlar Türk ticaret kanunu kapsamında kazandıkları hukuki kişilikleri sayesinde vergi mükellefi olurlar (Edizdoğan, 1991: 207). Gelir vergisi gibi kurumlar vergisinin de gelir üzerinden alınıyor olmasından dolayı literatürde kurumlar verisi, “kurumlar gelir vergisi” olarak da bilinmektedir. Gelir vergisinden kurumlar vergisini ayıran husus kurumlar vergisinin yalnızca özel bir kurumdan (kaynaktan) alınıyor olmasıdır. Kurumlar vergisinin konusu kurum kazançları, mükellefleri ise kanunda ismi geçen kurumlar ile sermaye şirketleri, iktisadi kamu kurumları, kooperatifler, dernek ve vakıflara ait işletmeler, yabancı kamu idare ve kurumlarına ait iktisadi işletmelerden oluşmaktadır (Şener, 1984: 169-170).

Kurumlar vergisinin gelir dağılımı üzerinde ki etkisine bakıldığında hisse senetlerinin çeşitli gelir grupları arasındaki dağılımına ve şirketlerin halka açıklık durumuna bağlıdır. Şirketler eğer halka açık anonim şirket şeklinde değil ise hisse senetlerinin geliri yüksek olan kesime dağıldığı ve kurumlar vergisinin gelir dağılımındaki adaletsizliği azalttığı sonucuna ulaşılabilir. Kurumlar vergisinin uygulanma şekli ülkeler arasında farklılık göstermektedir. Farklı olmasının elbette sosyo-kültürel, ekonomik ve siyasi birçok nedeni vardır. Ancak ekonomik nedenlerden biri gelir dağılımı adaletsizliğini düzeltici olmasıdır. Bu yüzden bazı ülkeler gelir dağılımını düzenlemek ve iyileştirmek için kurumlar vergisi tarifelerinde değişikliğe gidebilir. Kurumlar vergisinin uygulanma şekli ülkelere göre artan oranlı, düşük ya da anonim şirketleri ve ülkedeki özel sektörü destekleyecek nitelikte olabilir. Bu şekilde gerçekleşen uygulamaların varlığı halinde kurumlar vergisi gelir dağılımı adaletsizliğini düzeltici yönde etki meydana getirecektir (Türk, 1997: 311).

Kurumlar vergisi uygulamaları, bazen ülkedeki ekonomik yapıyı destekleyecek ve koruyacak nitelikte olurken, bazen de ekonomik dengeyi bozucu yapıda olabilir. Uygulanan artan oranlı tarifeler kurumlar üzerinde vergi yükünü arttırabilir veya sabit oranlı alınması gereken vergiler daha düşük oranda belirlenerek kanunda belirtilen ayırma ilkesine uymayı zorlaştırır (Şener, 1996: 261). Türkiye’de birçok örneğini gördüğümüz bu tip vergilendirme, altyapısı ve sermayesi güçlü şirketlerin lehine sonuçlanırken, aynı zamanda tekelci yapıyı korur ve rekabet ortamını arttırır (Bayramiç, 2006: 139). Tekel şirketlerin bu sayede piyasadaki yeri daha fazla korunurken, gelir dağılımındaki adaletsizlik teknelci vergilendirme sonucu giderek artış gösterecektir.

2.2.1.3. Tüketim Vergileri

Tüketim vergileri, satılan, tüketilen ve üretilen mal ve hizmetler üzerinden alınan vergilerdir. Tüketim vergileri alıcıların ekonomik durumları dikkate alınmadan, mal ve hizmetlerin fiyatları içerisinde gizlenerek alınmaktadır. Bu yüzden de gelir dağılımı adaletsizliğini arttırıcı bir etkisi vardır.

Alt gelir grubundaki tüketicilerin, üst gelir grubundaki tüketicilere göre marjinal tüketim eğilimleri daha fazladır. Bu yüzden de tüketim vergilerinin tüketime oranı gelir seviyesi düşük olan grup için daha yüksektir. Kişilerin gelirleri arttıkça mal ve hizmetler üzerinden ödemiş oldukları verginin gelirlerine olan oranı azalır yani tüketicilerin gelir düzeylerinde bir artış olduğunda toplam vergi yüklerinde azalış meydana gelir. Bu ilişkiden dolayı bu vergiler tersine artan oranlı bir yapıya sahiptir. Tüketim vergilerinin büyük oranının arz talep koşulları altında ve yüksek fiyatlar ile piyasa mekanizmasında tüketiciye yansıtılabilmeleri, tüketim vergilerinin gelir dağılımını geliri düşük olan yoksul kesim aleyhine en çok değiştirme gücüne sahip olmasına neden olmaktadır (Aktan ve Vural, 2002).

Tüketim (harcama) vergilerinin en önemlileri olan Özel Tüketim Vergisi (ÖTV) ve Katma Değer Vergisi (KDV) başta olmak üzere bu vergiler gelir dağılımı adaleti ile ilişkileri açısından incelenecektir.

2.2.1.3.1. Özel Tüketim Vergileri

Özel tüketim vergisi, özel sayılabilecek nitelikte olan malların tüketiminden alınan vergilerdir. Bu mallar; 1. Doğalgaz, akaryakıt ve türevleri, 2. Motorlu araç ve taşıtlar, 3. Tütün ve mamulleri, kolalı ve alkollü içecekler, 4. Lüks tüketim ürünleri, beyaz eşyalar ve elektronik ürünler olarak 4 liste halinde düzenlenmiştir.

Özel tüketim vergilerinin her ne kadar gelir dağılımını iyileştirici etkisinin olduğu düşünülse de akaryakıt, doğalgaz, beyaz eşyalar gibi her kesimin kullandığı alanlara da bu vergilerin konulması düşük ve orta gelirli kesimin gelirini azaltıcı yönde bir etki meydana getirmektedir ve bu alanlarda önemli bir maliyet unsuru olmaktadır. Bu vergiler gelişmiş olan ülkelerde belirli malların kullanımını azaltmaya yönelik olarak kullanılsa da (tütün, alkol vb.) gelişmekte olan ülkelerde özellikle ülkemizde bu sosyal amaçtan saparak, gelir toplama esas hedef haline gelmiştir. Devletin en kolay gelir kalemi haline gelen akaryakıt vergileri, ulaşımdan gıdaya, giyinmeden barınmaya birçok sektöre ekstra maliyet şeklinde olumsuz etkiye neden olmuştur. Özel tüketim vergisinin etkisi düşük gelirli kesim tarafından oldukça ağır hissedilirken varlıklı kesim için bu durum gelirlerindeki avantajları dolayısıyla hissedilmemektedir.

2.2.1.3.2. Katma Değer Vergisi

Türkiye’de 1980 sonrasında uygulanmaya başlayan katma değer vergisi esas olarak imalatın son değeri üzerinden alınmaktadır. İmalatı yapan kimse kendi imalat aşamasından önce ödenen vergiyi ödeyeceği vergiden düşürür ve bu itibar ile mükellefleri birbirlerine kontrol ettirir. Vergi katma değer üzerinden alınmakta ve ileriye doğru yansımakta böylece tüketiciler verginin son ödeyicileri olmaktadır. Bu durumda dolayısıyla gelir dağılımı adaletsizliği artmakta, vergi geliri az olan kesim için artan oranlı hale gelmektedir (Bayramiç, 2006: 143).

Genel itibariyle harcama vergisinin düz oranlı olmasından dolayı gelirdeki artış tüketicinin vergi yükünün azalmasını sağlamaktadır. Düz oranlı bir KDV, gelir dağılımında yüksek gelirli gruplar üzerinde bir etki yaratmazken, vergi yükünün orta ve düşük gelir grubuna sahip kimseler üzerinde kalmasına neden olmaktadır. Düşük gelirlilerin aksine yüksek gelirlilerin bu durumda vergi yükü reel olarak düşme göstermektedir. Üretici kesimde arz ve talep koşulları etrafında bu vergiyi tüketici kesime yansıtabilmektedir. Fakat bu diğer vergilere kıyasla bu durum daha düşük düzeyde gerçekleşmektedir.

Katma değer vergisinin 2006 yılında %18'de sabit olan oranının özellikle düşük ve orta gelirlilerin tüketimlerinin büyük çoğunluğunu oluşturan mallar üzerinde %8 ve %1 oranlarına düşürülmesi adil gelir dağılımı için yapılmış olumlu girişimler arasındadır.

2.2.1.3.3. Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi

Sigorta ve banka şirketlerinin kendi nam ve hesabına ne şekilde olursa olsun yapmış oldukları işlemler sonrası elde ettikleri kazançlar üzerinden Banka ve Sigorta Muameleleri vergisi alınır. Bankaların müşterilerinden tahsil ettikleri komisyon ve prim ödemeleri, sigorta şirketlerinin poliçelerden aldıkları primler ve müşterilerden tahsil edilen kredi faizleri örnek verilebilmektedir (Bilici, 2005: 270).

Banka ve sigorta muameleleri vergisi kanunu, gelir dağılımındaki adaletsizliği arttırıcı bir niteliğe sahiptir. Mevduatlar, KDV kapsamına giren finansal kiralama işlemleri karşılığı alınan paralar bu vergi kapsamı dışında tutulmuştur. Banka ve sigorta muameleleri vergisinin mükellefleri, sigorta şirketleri, bankerler ve bankalardır. Ancak bu vergi bahsedilen şirketler tarafından hizmetlerden yararlanan kimselere hizmet bedeli vasıtasıyla yansıtılmaktadır. Bankalar arasında gerçekleşen mevduat işlemlerinde lehe alınan paralar üzerinden %1, kambiyo işlemlerinde satış tutarı üzerinden binde 1, diğer işlemlerde ise lehe alınan paralar üzerinden %5'tir. Borsa para piyasası üzerinde %1, hazine bonusu, devlet tahvili, repo vb. iktisaplar

üzerinde ve elden çıkarılmalarında bankaların lehine aldıkları paralar üzerinden yine % 1 uygulanır (Bayramiç, 2006: 145).

2.2.1.3.4. Damga Vergisi

Konusu, kanun metninde belirtilen yazılı kâğıtlar olan damga vergisi, mükellef sayısı en fazla olan vergi türlerinden biridir. Yazılı kâğıtlar; mazbatalar, kararlar, akitlerle ilgili kâğıtlar, ticari faaliyetlerde kullanılan belgeler, makbuzlar, yıllık gelir vergisi, kurumlar vergisi ve diğer beyannameler, ödünç alınan paralara ilişkin makbuzlardan oluşmaktadır. Kâğıtları imza altına alanlar verginin yükümlüsü, söz edilen kâğıtların düzenlenmesi ise vergiyi doğuran olayı oluşturmaktadır.

İstisnai durumlarına bakıldığında, öğrenci, asker, işçi, çiftçi ve göçmen kâğıtları, resmi dairelerin kendi aralarındaki kâğıtları, çek, senet ve tahvillerden elde edilen faiz ve temettü kuponları, şirketlerin kuruluşları sırasında ve öz sermaye artırımını, devir-birleşme-tasfiye ile süre uzatımları sonucu yapılan işlemler kredi kartı üyelik durumlarını, bankalar yurt dışı kuruluşları vb. kullanılacak kredilerin teminini ve geri ödenmesini, kambiyo senetlerini, bireysel kredilerin geri ödenmesi ve verilmesi sırasında düzenlenen kâğıtlar, döviz kazandırıcı faaliyetler ve yatırımlarla ilgili düzenlenen kâğıtlar da damga vergisinden muaftır (Bayramiç, 2006: 146). Gelir dağılımı ile ilişkisine bakıldığında ise damga vergisinin toplamda bir ağırlığı olmadığından önemli olarak görülmemektedir.

2.2.1.3.5. Harçlar

Çeşitli kamu hizmetlerinden faydalananlardan, bu hizmet karşılığında alınan miktara harç adı verilmektedir. Harç konusu olan işlemler başlıca, noter, vergi yargısı, konsolosluk, yargı, kadastro, pasaport, ikamet tezkeresi, vize, gemi ve liman harçları, trafik harçları, imtiyazname, ruhsatname ve diploma işlemleridir.

Harçların gelir dağılımı adaleti konusunda önemi bilhassa tapu kadastro harçlarında ve bu kanunda yer alan istisnalarda görülmektedir. Bir gayrimenkul satışında satıcı ve alıcıdan ayrı ayrı gayrimenkul iktisap ve devir bedelinden az olmayacak şekilde emlak vergisi değerinin üzerinden binde 15 tapu harcı alınmaktadır. Kanun, gördüğü döviz kazandırıcı işlemler, anonim şirket, eşanlı komandit ve limited şirketlerin kuruluş, birleşme, bölünme, sermaye artırımı ve buna benzer değişimleri istisna olarak kabul etmektedir. Bu yüzden de oranların binde 15 olarak uygulanması oldukça yetersiz görülmektedir. Kesimlerin tapu ve gayrimenkul işlemleri sonucunda görece durumlarında değişiklik meydana gelirken, binde 15 oranı kamu maliyesi açısından, gelir kaybı ve sosyal açıdan eşitsizlikleri azaltmaması dolayısıyla şeklen konulmuş bir oran gibi görülmektedir. Harçlarda da beyan usulünün geçerli olması gerçek bedellerin gösterilmemesine neden olmaktadır. Oldukça küçük rakamlar ile satışlar gerçekleşmekte bu yüzden de kayıt dışılık kendini göstermektedir.

2.2.1.4. Servet Vergileri

Gelir dağılımı adaletsizliğini gelir, kurumlar ve özel tüketim vergileri ile önlemek mümkün değildir. Bu yüzden servet vergilerinde hedeflenen servet dağılımında yaşanan uçurumun neden olduğu gelir dağılımı adaletsizliklerinin bir nebze düzeltilmesini sağlamaktır. Vergi yükü artışı, vergi kaçakçılığı ve vergiden kaçınma olanaklarını beraberinde getirmektedir. Fırsatları daha iyi değerlendiren ve olanakları daha iyi kullanabilen zengin kesim üzerindeki vergi yükünün büyük bir bölümünü yansıtmakta ve bir zaman sonra toplam vergi gelirlerinin büyük bir bölümü tüketim ve emek gelirlerinin vergilendirilmesi ile toplanmaktadır. Vergi yükü üzerine kalan ve kayıt altına alınan mükellefler aleyhine gelir dağılımı adaletsizlikleri baş göstermeye başlayabilir. Bu açıdan servet vergileri iki etki ile gelir dağılımını olumlu şekilde etkileyebilmektedir. İlk etki olarak gelir dağılımında yaşanan adaletsizliğin nedenlerinden olan servet dağılımındaki eşitsizliği kısmen de olsa önlemesi, ikinci etkisi ise diğer vergilerin hasılatını dolaylı olarak arttırması şeklinde meydana gelmektedir. Beyanname sisteminin güzel çalışması ve vergi denetimlerinin yeterli seviyede olması durumunda kapsamı geniş olan kişisel servet vergisi ile tüm gelir ve servet unsurları beyan altına alınacağından gelir, tüketim ve kurumlar vergilerinin

matrahları da otomatik olarak saptanabilir. Bu şekilde de dolaysız vergilerin gelir dağılımını adaletini düzeltmedeki etkisi güçlenir (Aktan ve Vural, 2002).

Servet vergileri, servette meydana gelen değer artışları üzerinden servet vergileri, istisnai servet vergileri ve veraset vergileri olmak üzere üç şekilde meydana gelmekte, arsa ve emlak vergileri de servetten alınan vergiler olarak sınıflandırılabilir. Servet sahibi kişilerin servetlerinde meydana gelen değer artışı üzerinden alınan servet vergileri, servet sahipleri lehine bozulan servet dağılımı eşitsizliklerini kısmen eşitleyici rol oynadığından dolayı gelir dağılımını da etkilemektedir. Servet dağılımı ne derece adil olursa servet dağılımındaki eşitsizliklerden kaynaklanan kişisel gelir dağılımı da aynı derecede adil hale gelecektir. Servette meydana gelen artış neticesinde alınan vergiler servet ile değil kişilerin gelirleri ile ödenmektedir. Böyle bir verginin alınmaması durumunda mükelleflerin ödedikleri vergiler tasarruf yolu ile servete eklenecek ve böylece servet daha da artacağından servet dağılımında ki eşitsizlikte artış gösterecektir.

Servet üzerinden doğrudan alınan vergilerden biri de veraset ve intikal vergileridir. Şahsi vergiler gibi artan oranlı olarak tahsil edilen veraset ve intikal vergisi şahsilek prensibinin uygulanması açısından da oldukça uyumlu bir vergidir. Bu verginin gelir dağılımını eşitleyici yönde etkilemesi için vergi tarifesinin yüksek, vergi istisna hadlerinin az olması gereklidir (16.12.2005 tarihli, 37 sayılı veraset ve intikal vergisi tebliği).

Maliye teşkilatı için veraset ve intikal vergisi, toplumun servet yapılarını ve gelir dağılımı eşitsizliklerini düzenleyici etkilerinin olması bakımında oldukça önemlidir. Veraset ve intikal vergisi toplumsal dengelerin ve kamu maliyesindeki dengelerin sağlanması için, zenginliğin belirli bir alanda toplanmasının önüne geçmede kullanılabilir. İnsan ömrü sınırsız olmadığından, ortalama olarak her 25-35 yıl gibi bir süre içerisinde varis değişikliği meydana gelecek ve varisler değişikçe miras törpülenmiş olacaktır. Bu verginin gelir dağılımı açısından büyük etkilerinin ortaya çıkması için sağlıklı kayıt esasının öncelik verildiği, yüksek oranlı vergi oranı, kaçınma ve istisnaların düşük olduğu bir sistem gereklidir. Türkiye’de bu

vergi kanunu etkin uygulanamamakta, mirasçılar kişilerin ölümünün ardından uzunca bir süre geçmiş olmasına rağmen ya tereke paylaşımını yapmamakta ya da sahte olarak yapmaktadır.

Bina vergisine bakıldığında gelir dağılımı üzerindeki etkileri, binaların gelir grupları arasında olan dağılımı ile ilgilidir. Genel itibari ile az gelişmiş olan ekonomilerde binaların büyük çoğunluğunun geliri yüksek olanlara ait olduğu görüşü hâkimdir. Türkiye’de de son zamanlarda emlak sektöründe yaşanan canlanma gelir dağılımı adaletsizliğini olumsuz yönde etkilemiştir. Rant alanlarının büyük kentlerde yüksek gelir grupları tarafından satın alınması ile birlikte büyük emlak rantları ortaya çıkmıştır. Bununla beraber imara açılacak bölgeler ile ilgili olarak siyasi çevrelerle olan yakın ilişkiler, imar ve gecekonduların yapılaşmanın artmasına neden olmuştur. Bunların kayıtlara geçilmemesi hatta genellikle bilinçli şekilde kayıt altına alınmaması sebebi ile düşük gelirli olan kesim aleyhine bir durum meydana gelmiştir. Bina vergisi oranları meskenlerde binde bir, diğer binalarda binde iki iken bu oranlar büyükşehir ve mücavir alanlar için binde iki ve binde dördüttür. Bununla beraber terekede değer tespiti yapılırken gayrimenkullerin piyasa üzerindeki rayiç değerleri üzerinden yapılmalı, tapu sicilindeki kayıtlı değerlere bakılmamalıdır.

Arazi vergisi Türkiye sınırları içinde var olan arazi ve arsalar üzerinden, arazi maliki ya da malik olmaması halinde intifa hakkı sahibi üzerinden alınan bir vergidir. Artan oranlı yapıya sahip olan bu verginin oranları, araziler için binde bir, arsalar için binde üç iken, büyükşehir ve mücavir alanlarda bu oranlar sırasıyla binde iki ve binde altı şeklindedir. Bu vergi kanunen bazı araziler için geçici muaflik sağlarken bazıları için ise tamamıyla muaflik sağlamaktadır. Kamu kurumlarına ait olan araziler, belediyeler ve mücavir alanlar dışında kalan araziler ise daimi olarak bu vergiden muaf tutulmuş ve haksız sonuçlar oluşmuştur. Böylece yüzlerce dönümlük pamuk, zeytinlik gibi alanlar belediye ve mücavir alan dışında kaldığından dolayı arazi vergisinden muaf tutulmuş, gelir ve servet dağılımı da bu durumdan olumsuz olarak etkilenmiştir (Bilici, 2005: 292). Arazi ve arsaların tekelci biçimde çoğunlukla rant kesiminin elinde olması, gerektiği gibi adil vergilendirilememesi, vergi sınırlarının

tespitinde yaşanan zorluklar, vergi konusunun yeteri kadar objektif tutulmaması, gelişmiş ve sanayileşmiş bölgeler ile gelişmemiş ve geride kalmış olan bölgelerin aynı kefedede tutulması servet ve gelir yapısını olumsuz yönde etkilemektedir. Bunun en güzel örneği de farklı sosyo-ekonomik gelişmişlik özellikleri olan Hakkâri ve İstanbul illerinin aynı vergi paydasında buluşmasıdır.

Türkiye’de servet vergisi geliri, OECD ülkelerinin ortalama servet vergisi gelirinden daha düşüktür. Türkiye’de bu gelir grubundan gerektiği gibi yararlanılamamakta, servet aracılığı ile alım gücü ve variyet nesilden nesile aktarılmakta bu şekilde servet törpülenmediğinden servet dağılımında adalette sağlanamadığı gibi katlanarak ilerlediği için adaletsizlik daha da büyümektedir. Bu durumun sebeplerinden birisi Türkiye’de yaşayan zengin kesimin genel itibari ile bürokrasi, siyaset ve medya içerisinde yer almasından dolayı düzenleme yapılmamasındandır. Türkiye’de gelir dağılımı adaletinin sağlanması için AB ortalamasındaki gibi servet vergilerinin GSYİH içindeki payının yüzde beş seviyelerinde olması gerekmektedir.

2.2.1.5. Sosyal Güvenlik Vergileri

Sosyal güvenlik vergisi, vergilemede fayda ilkesine göre çalışanların ücret ve maaşlarından kesilerek, kişilerin başlarına gelebilecek emeklilik, işsizlik, hastalık, güçsüzlük ve bunlar gibi sosyal ve iktisadi yönden karşılaşılabilecek olan riskleri karşılamak amacı ile sosyal güvenlik kurumları tarafından sağlanan hizmetlerin finansmanı için toplanan vergilerdir. Sosyal güvenlik vergisinde fayda ilkesi geçerli olsa bile her zaman çalışanlar ödedikleri vergi ile orantılı olarak hizmetlerden faydalanamazlar. Bu verginin matrahı belirlenirken bir tavan konulmaz ise, verginin matrahı çalışan kişilerin maaş ve ücretlerine göre belirleneceğinden finansman yükü, geliri yüksek olan çalışanlar tarafından karşılanmış olacaktır. Böylece bekâr olan çalışanlardan kesilen bu vergilerden, diğer mükelleflerin vergi ödemeyen çocukları ve eşi de faydalanmış olacaktır. Bu şekilde gelir dağılımını olumsuz etkileyen durumların önüne geçebilmek için ise belirli bir maaş ve ücretin altında geliri olan çalışanlardan sosyal güvenlik vergisinin kesilmemesi faydalı olacaktır (Aktan ve Vural, 2002).

Sosyal güvenlik vergilerinin gelir dağılımına etkileri yansıma mekanizması sayesinde açığa çıkmaktadır. İşverenler ödemiş oldukları bu vergileri, ya ileriye doğru yani maliyet unsuru olarak fiyatlar içinde tüketicilere aktararak ya da geriye doğru yani işgücü yerine makinenin kolayca ikame edilebildiği durumlarda ücretleri düşürerek çalışanlara kolaylıkla yansıtabilmektedirler. Emek arz eğrisinin kısmen esnek olduğu durumlarda çalışanlar verginin bir bölümünü işverene yansıtabilirler. İşsizliğin fazla olduğu durumlarda işverenler ücret düzeylerini arttırmadan işçi çalıştırma imkânına sahip olacağından çalışanlar bu süreçte ödedikleri sosyal güvenlik vergilerini işverene yansıtamazlar. Çünkü işsizlik fazla olduğunda, ücret düzeyinde bir düşme olsa dahi çalışacak işçi bulunacaktır (Aktan ve Vural, 2002).

Türkiye’de gelir dağılımında adaletin sağlanması için bilhassa asgari ücretten vergi alınmaması, alınsa dahi bu verginin çok düşük tutulması bunun sonucunda oluşacak farkın ise ücretlilere yansıtılması olumlu etki sağlayacaktır.

2.2.2. Kamu Harcamaları Politikası

Devletin, sosyal ve ekonomik hayattaki rolü sebebiyle, kamu ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla belli esas ve usuller çerçevesinde kamunun yetkili organlarının yaptığı giderler kamu harcamaları olarak ifade edilmektedir (Akdoğan, 2002: 58). Dar anlamda kamu harcamaları, devlet ve diğer kamu tüzel kişilerince yani devletin merkezi organları tarafından, kamu hizmetleri karşılığında yapılan ödemelerdir. Dar anlamda kamu harcamalarını yapan organlar sınırlı tutulmuştur. Genel idare teşkilatı tarafından merkez sayılan organlar, devlet başkanlıkları, bakanlıklar, ordu, idari kamu kurumları gibi merkez örgütünü içermektedir. Geniş anlamda kamu harcamaları ise dar anlamdaki gibi sadece genel ve katma bütçeli idarelerin yapmış olduğu harcamaları değil, devletin ve yerel yönetim kuruluşlarının, iktisadi oluşumların, bunlarla birlikte sosyal sigorta ödemelerini, vergi muafık ve istisnalarını, ziraat odaları birliğinin yaptığı harcamaları da kapsamı içine almaktadır. Harcama tutarları ülkelerin sahip oldukları yönetim yapılarına göre farklılık göstermektedir.

Kamu harcamaları, kamu hizmetlerinin karşılanması için hem devletin hem de diğer kamu ve özel hukuk tüzel kişilerinin yaptığı ödemelerin tamamıdır. Kamu harcamalarının dar ya da geniş anlamda ki tanımı ülkeler arasında farklılık göstermektedir. Klasik iktisatçıların savunduğu dar anlamlı kamu harcamaları liberal ekonomilerde de kullanılmaktadır. Bunun sebebi sınırlı bir harcama olması ve asayiş, devlet, zorunlu öğretim, milli güvenlik gibi faaliyetlerinin de sınırlı olmasındandır. Geniş anlamlı kamu harcamaları Türkiye’deki gibidir yani devlet bir sosyal devlettir ve piyasa içerisinde kamu ve özel sektör aynı anda bulunmaktadır (Kalenderoğlu, 2002: 29).

Dünya ülkelerinde bilhassa ikinci dünya savaşından sonra kamu harcamalarında bir artış gözlenmiş bu artışın sebepleri de gerçekte ve görünürde artış olarak nitelendirilmiştir. Bütçe usullerinin ve para değerinin değiştirilmesi, para ekonomisinin yaygınlaşması, sosyal devlet unsurunun ön plana çıkması, ülke nüfusunun ve sınırlarının büyümesi, ekonominin konjunktürel dalgalanması; daralma ve genişlemesi, teknolojiye yaşanan gelişmeler ile birlikte kamu hizmetlerinin ve ihtiyaçların çeşitlilik göstermesi, savunma harcamalarının artışı ve askeri savunma teknolojisinin yaygınlaşması bu sebeplerdendir (Akdoğan, 2002: 73).

Bahsi geçen kamu harcamalarındaki artışın gelişmekte olan ülkelerle dolayısıyla Türkiye gerçeği ile karakterize edilebilecek çeşitli sebepleri de bulunmaktadır. Bu sebepler içerisinde, bakanlıkların sayılarında artış, fonların genel bütçe dışına çıkarılması suretiyle harcamaların arttırılması, hükümetler tarafından uygulanan popülist vergi politikaları, üniversitelere yapılan bağışlar, fonlara aktarılan kaynaklar, çiftçilere yapılan transfer ödemeleri, kamuda yaşanan yolsuzluklar, kamu bankalarının görev zararları, siyasi partilere yapılan yardımlar ve bunlar gibi nedenler yer almaktadır (Şener, 1996: 42). Türkiye’de kamu harcamalarında yaşanan artış bu nedenlerden dolayı 1950’li yıllardan sonra daha da artmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında kamu harcamalarının GSMH’ya oranı yüzde 15’in az üzerinde iken 1970’li yıllarda bu oran yüzde 25’lere kadar çıkmıştır (Karluk, 1999: 99).

Kamu harcamaları ile ilgili olarak, fonksiyonel, ekonomik ve yönetimsel olmak üzere üç sınıflandırma yapılmaktadır.

Yönetimsel sınıflandırma: Devletin ifa ettiği fonksiyonlar, devletin yapısı ve organları göz önünde bulundurulmak Őartı ile yapılan sınıflandırma yönetimsel sınıflandırmadır. Devlet bütçesinde ki denekler kamu hizmetlerini yürüten çeşitli kuruluşlar arasında idari sınıflandırmaya göre dağıtılmakta ve bu tasnif devletin harcama yapan organları arasında bir sınıflandırma olduğundan buna organik sınıflandırma da denilmektedir. Cumhurbaşkanlığı, SayıŐtay, Yargıtay, MEB, TBMM, DıŐıŐleri Bakanlığı gibi idari birimlerin ayrımı idari sınıflandırmaya örnek olmaktadır (Kalenderoğlu, 2002: 39).

Ekonomik sınıflandırma: Bu sınıflandırma bütçe harcamalarının, ekonomik olarak değerlendirilmesi, uygulanan sosyal ve ekonomik politikaların sonuçlarının görülüp değerlendirilmesi açısından oldukça önemlidir. Ekonomik sınıflandırma bütçe tekniği olarak harcamaların değerlendirilmesi için en uygun sınıflandırmadır. Ekonomik sınıflandırma ile harcamaların ne ölçüde mal ve hizmet alımlarına, yatırımlara, borç faiz ödemeleri ile diğer transfer demelerine, maaş ve ücretlerine ayrıldığı açık olarak gösterilmektedir. Ekonomik sınıflandırmada harcamalar, gerçek ve transfer harcamalar olarak, gerçek harcamalar ise içinde cari ve yatırım harcamaları olarak ikiye ayrılmaktadır. Türk bütçe terimleri ile ise ekonomik sınıflandırma, cari, yatırım ve transfer olarak üç Şekilde ifade edilmektedir (Karlık, 1999: 103).

Fonksiyonel sınıflandırma: Bu sınıflandırmada yapılacak olan giderler ile gerçekleştirilmesi planlanan hedeflere yönelik hizmetler göz önünde bulundurulmaktadır. Devletin sosyoekonomik ve klasik nitelikte olan hizmetleri ile her bir hizmet grubu için yapılan giderler dikkate alınmaktadır. Eğer birden fazla kamu kuruluŐu tarafından aynı hizmet gerçekleŐtiriliyorsa, her bir kuruluŐun o hizmete yaptığı giderler toplanır ve bu Şekilde her hizmet için yapılmış olan toplam giderler belirlenmiŐ olur. Yapılacak hizmetler, milli eğitim hizmetleri, sosyal hizmetler, sağlık hizmetleri gibi gruplar halinde sınıflandırmaya tabi tutulmuştur (Kalenderoğlu, 2002:

39-40). Gelir dağılımı üzerinde etki yaratmak amacıyla kullanılan kamu politikaları, reel, yatırım ve transfer harcamaları olarak ayrılmaktadır (Görgün, 1973: 74).

2.2.2.1. Reel Harcamalar

Reel harcamalar kamu kuruluşlarının tüketim ve hizmetler için yapmış oldukları harcamaları ifade etmektedir ve bu harcamaların önemli kısmı personele yönelik yapılmaktadır. Kişilerin üzerinde gelecek dönemlerde de etkisi olmasına rağmen sağlık ve eğitim harcamaları kamu muhasebesince cari harcama grubuna girmektedir. Ancak olumlu etkileri sonraki dönemlerde de devam ettiğinden bunlara kalkınma cari harcamaları adı da verilmektedir. Faydası yapıldığı dönemde bitmektedir.

Zaman içinde kamunun ekonomi içindeki söz hakkının artması ve kamu harcamalarında meydana gelen çoğalma, farklı olan kamu harcamalarının belli kriterler dâhilinde sınıflandırılmasını gerekli kılmıştır. Bu sınıflandırma sayesinde farklı kamu hizmetleri arasındaki denge sağlanarak kamunun sınırlı olan kaynaklarının ülke ihtiyaçları doğrultusunda dağıtılması sağlanacaktır. Bu şekilde, ödenmiş olan vergilerin hangi hizmetler için ne miktarda harcandığı belli olacak ve yapılan harcamaların verimliliği ölçülerek gözlemlenebilecektir. Türkiye’de yaygın kamu harcamaları nedeni ile cari harcamaların boyutu oldukça büyüktür. Bu süreç, kaynakların verimsiz bir şekilde kullanılmasına neden olmakta bilhassa personel giderleri büyük boyutlara çıkmaktadır. Yaygın bürokrasi ülkesi olan Türkiye’de yöneticiler harcamalarını her zaman daha yüksek tutmak isteğinde olup tasarrufa pek yanaşmamaktadırlar.

İktisadi kamu kurumları başta olmakla beraber sözleşmeli, memur, işçi, geçici görevli, istisnai görevli gibi pek çok alanda kamuda istihdam yaratılmak istenmekte ve bu durum oy mekanizması için yaratılmaktadır. İstihdam sağlanması açısından olumlu olarak görülen bu süreç kaynakların verimsiz kullanılmasına yol açmakta ve böylece gelir adaletsizliğine neden olmaktadır.

2.2.2.2. Transfer Harcamalar

Transfer harcamaları kişilere ve hane halklarına bir tür özel yardım olarak nitelendirilebilen, herhangi bir mal ya da hizmet karşılığı alınmaksızın yapılan harcamaları ifade eder. Müdahaleci bir maliye politikası sistemini savunan fonksiyonel maliyecilere ve Keynesyen iktisatçılara göre, yoksul kesim yararına aynı ve nakdi menfaat sağlayacak bütün transfer harcamaları yoksulların refah seviyesini arttıracak ve gelir dağılımında olumlu sonuçlar oluşmasını sağlayacaktır. Böyle bir sonucun meydana gelmesi için harcama yapılan kesimin yoksul olması, transfer harcamalarının verimli şekilde kullanılması ayrıca transfer harcamalarının toplam üretimi (istihdamı) ve üretim kapasitesini arttırıcı şekilde uygulanması şarttır (Aktan ve Vural, 2002).

Kısaca, transfer harcamaları bütçe açısından ekonomik, mali, faiz ve anapara ödemeleri şeklinde üçe ayrılmaktadır. Ekonomik transfer harcamalar özellikle KİT'lere kamunun yatırımlarına katkıda bulunmak amacı ile yapılan ödemeleri, Mali transferler SSK, emekli sandığı ve derneklere yapılan ödemeler ile öğrenci burslarını, Faiz ve anapara ödemeleri ise iç ve dış borçların faiz ödemeleri ile anapara ödemelerini kapsamaktadır. GSMH üzerinde doğrudan bir katkısı olmamasına rağmen transfer harcamaları, devletin elinde bulunan kaynakların bir kesimden bir başka kesim üzerine aktarılmasını sağlayan bir harcamadır.

Çalışmada, transfer harcamaları ve gelir dağılımına etkileri; devlet borçları faizleri, sübvansiyonlar ve teşvikler ve sosyal transfer harcamaları şeklinde üç başlık altında incelenebilmektedir.

2.2.2.2.1. Devlet Borçları Faizleri

Faiz ödemeleri en başta Türkiye olmak üzere gelir dağılımı bozukluğunun sebeplerinden birini oluşturmaktadır. 1990'larda meydana gelen mali kriz neticesinde borç bulmak güçleştiğinden borçlanmanın maliyeti artmış dış piyasalarda yaşanan olumsuz gelişmeler ve ülkenin kaynak sıkıntısı çekmesi iç piyasaya yönelmesine

neden olmuştur. İç piyasaya yönelme sonucunda ağır borç faturası ve faiz yükü oluşmuş anaparanın ödenmesi bir yana Türkiye faiz ödemelerinde bile kaynak sıkıntısı yaşamış faizi ödemek için daha yüksek faizli borçlar almış ve devlet tahvil oranlarının yıllık faiz oranları yüzde yüzü aşmıştır. İç borcun neden olduğu en önemli sorunlardan biri borçtan dolayı katlanılan yükün toplum bireyleri arasında dağıtılmasıdır. Borçtan dolayı yapılan faiz ödemeleri ve bunun için toplumdaki alınan vergiler sonucu yaratılan fayda veya maliyet, toplumun gelir dengesi üzerinde farklı etkilere neden olmaktadır. Borç sonucu faizi elde eden kimseler birbirinden farklı olduğu ve faizi elde edenler daha varlıklı ve gelire daha az muhtaç olduklarından gelirin yeniden bölüşümü ile ilgili önemli etkiler oluşmaktadır.

Kısaca tahvil sahipleri belirli bir gelir düzeyine sahip kimselerdir ve gelişmiş olan ülkelerde faiz gelirlerinin vergilendirilmesi gelirin adaletsiz dağılımını tam anlamıyla gidermese de önleyici etki sağlamaktadır. Bunun nedeni toplumdaki vergiyi ödeyen kişilerin bir kısmının, devletten almış olduğu tahvilin faiz geliri ile bir kısmını geri almış olmasıdır. Ancak burada söz konusu kişiler yalnızca yüksek gelir grupları ve geri alındığı düşünülen faiz geliri de ödenen vergilerin sadece bir kısmıdır.

Türkiye’de borçlanma gelir dağılımını bozucu etkiye sebep olan en önemli faktörlerdendir ve bilhassa 1990’larda Türkiye için önemli derecede borçlanma yılları yaşanmıştır. Koalisyon hükümetleri, siyasi istikrarsızlıklar, popülist siyaset, seçim ekonomileri ve kamu reformlarının gerçekleştirilememesi gibi nedenler ülkenin yoğun bunalım yaşammasına neden olmuş, yatırıma gitmesi beklenen tasarrufların devlete borç olarak verilmesi de yatırımları azaltıcı yönde etki meydana getirmiştir. Oysa içeride olan para borçlanma ile eritmek yerine yatırıma dönüştürülseydi istihdam artışını sağlayacak ve gelir dağılımını olumlu olarak etkileyecekti (Bayramiç, 2006: 160).

Gelir dağılımını bozucu etkiye neden olan en önemli faktörlerden biri yüksek faiz politikası ile iç borçlanmadır. Devlet arazilerinin satışı ve özelleştirme ile elde edilen kaynaklar ilk olarak bu borçların ödenmesi için veya azaltılması için kullanılırsa, faiz giderleri bütçede makul seviyelerde olacak ve bu kazanımdan artan

kısım sağlık, eğitim ve ulaştırma gibi beşeri sermaye yatırımlarına y6nlendirilerek gelir dağılımını olumlu y6nde etkilenecektir.

2.2.2.2.2. Sosyal Transferler

Sosyal transferler, adil bir gelir dağılımının sağlanması ve yoksulluk ile m6cadele edilmesi i7in olduk7a 6nemli harcamalardır. Kamu tarafından yapılan b6t6n sosyal harcamalar bu kategoride yer almaktadır. Devletin sosyal refah fonksiyonunun ge7mişten bu g6ne gelişmesi ile birlikte, yoksulluğun 6nlenmesi ve adil gelir dağılımının sağlanması i7in kullandığı en etkili ara7lardan biri sosyal g6venlik harcamalarıdır. Sosyal g6venlik harcamaları; sosyal sigorta harcamaları ile sosyal yardım harcamalarından (SGK 6demeleri, d6ř6k gelir grubuna gıda, yakıt ve nakit yardımları gibi) oluşmaktadır (Kirmanoğlu, 2019: 211).

Her 6lkenin sosyal ama7la yaptığı transfer harcamalarının, gelir dağılımını iyileştirmede farklı etkileri ortaya 7ıkmaktadır. Sosyal transfer harcamaları incelendiğinde burs 6demeleri, yaşlı ve malullere yapılan mali yardımlar, emekli, dul ve yetim aylıkları gelir dağılımında adaletin sağlanmasında en etkili olanlardır. Sosyal transferler d6ř6k gelir grubunda olan kimselerin kişisel gelirlerini arttırmaya y6nelik harcamalar olarak kullanılmaktadır. Sosyal hizmetlerden yararlanan kişi sayısı, m6řk6l durumda olan kişilere aktarılan nakdi yardım ve bu yardımların maliyeti sosyal transferlerin etkinliğini belirleyen 67 temel unsurdur. Bu y6zden de gelir dağılımında adaletin sağlanması i7in sosyal transfer harcamalarının geniş t6keticici kitlesine ulaşması gereklidir (Ulusoy, 2018: 307-308).

Devlet işsizlik, sakatlık, yaşlılık ve 7alışamama gibi durumları olan, ge7imlerini sağlayacak yeterli geliri olmayan kişilere asgari bir ge7im seviyesi sağlayacak şekilde yardımda bulunmakta, 7alışmak isteyenlere iş olanakları sağlamakta ve b6ylece gelir dağılımını d6ř6k gelirli veya yoksul kesim lehine iyileştirmektedir. Devlet kendisinden kaynaklanmadığı halde yeterli gelire sahip olamayan kişilere devamlı suretle vergi geliri ile finansmanı sağlanan yardımlarda

bulunabileceği gibi yasal düzenlemeler vasıtasıyla da bu kimselere zorunlu bir sosyal sigorta sistemi (yaşlılık, sağlık, işsizlik gibi) oluşturarak düşük gelirli kişilerin lehine olacak şekilde bir yeniden gelir dağılımı oluşturabilmektedir (Aktan ve Vural, 2002).

Fakat devlet bunları yaparken popülist politikalarından uzaklaşmalı ve eldeki şartlarını bilerek o doğrultuda hareket etmelidir ki dikkat edilmezse borçlanma kaçınılmaz olacak ve GSMH'nın yüzde 10'ları aşan faiz ödemeleri ile karşılaşılacak sonuçta gelir dağılımı bozulmaları ortaya çıkacaktır. Şuan ki hali ile Türkiye'de sosyal güvenlik harcamaları bütçe üzerinde büyük yüke neden olmaktadır. 1990'lı yıllarda yapılan popülist yasal düzenlemeler, prim afları, erken emeklilik yasası sosyal güvenlik harcamalarında artışa sebep olmuştur. Devletin bu yıllardaki müdahil konumu, primini düzenli ödeyen kimseler üzerinde kalmış adeta bir ceza işlevi görmüştür. 1997 yılı sonrasında sosyal güvenlik kurumlarına yapılan yardımlar ise kamu bütçesi üzerinde büyük bir yük halini almıştır (Bayramiç, 2006: 163).

2.2.2.2.3. Sübvansiyonlar ve Teşvikler

İktisadi ve mali transferler, düşük gelire sahip bireylerin kullandığı mal veya hizmet fiyatlarını düşürmek amacıyla verilen teşvik ve sübvansiyonlar ile ekonomide üretim maliyetlerini azaltmak için kamu eliyle yapılan yardımlardan oluşmaktadır. Bu yardımlar eğer genel bir yardım niteliği taşırsa tüketimde dışlanmazlık nedeniyle tüm kesimler eşit şekilde yararlanabilecek ve gelir dağılımında değişiklik yaratmayacaktır. Bu nedenle, tüketimi artırmaya yönelik olarak yapılacak iktisadi ve mali transferlerin alt gelir grubundaki fertlerin tükettiği mal ve hizmet kaleminde geçerli olması gerekmektedir (Ulusoy, 2018: 307).

Hükümetin ya da herhangi bir kamu kurumunun mal ve hizmet üretimi veya tüketimi için yaptığı mali katkılar sübvansiyon veya teşvik olarak ifade edilmektedir. Sübvansiyonlar, finansal nitelikli (kamu kredileri, elverişli koşullar dâhilinde sigorta olanağının sağlanması, doğrudan sübvansiyonlar gibi) ve mali nitelikli sübvansiyonlar

(gelir vergisi indirimleri, vergi tatilleri, ihracat ya da ithalat üzerinden alınan vergilerle ilgili istisnalar, yatırım teşvikleri gibi) olarak sınıflara ayrılmaktadır. Kişilerin yaşamlarını sürdürebilmesi için gereken asgari gelire sahip olmamaları ve hane halklarının belirli piyasa mallarından tüketimlerinin daha fazla olması için malların fiyatlarının sübvansiyonlar sayesinde ucuzlatılması, iktisadi amaçlı bir mali yardım olan sübvansiyonların genel ve aktif yeniden dağıtım araçlarından olduğunun göstergesidir. Temel ihtiyaç maddelerinin ihtiyacı olan kesime karne ve yiyecek pulları ile dağıtılması ya da temel mal ve hizmetleri kapsayan sübvansiyon uygulaması sonucunda meydana gelen transfer giderlerinin gelir dağılımı üzerinde olumlu etkisi artmaktadır.

Üretim ve ihracatın artması için verilen sübvansiyonlar genel itibari ile geliri yüksek kesim yararına olsa da istihdam, üretim ve genel olarak milli gelirin artışına neden olan tüm harcamalar kişi başına düşen ortalama gelirleri arttırdığı ölçü kadar yoksul kesimin refah seviyesini de arttırmaktadır. Fakat sübvansiyonlar, nihai olarak düşük gelirli olan tüketici ve üretici kesimin refah seviyesini ve toplam üretimi arttırsa da, sübvansiyonlardan yararlanan kesimleri devlet yardımlarına bağımlı hale getirdiği için eleştirilmektedir.

Türkiye’de transfer harcamaları içerisinde tarım destekleme rakamları önemli bir yere sahiptir. Tarım destekleme rakamları 1995 yılından günümüze kadar artış eğilimindedir buda gelir dağılımı açısından doğrudan gelir desteği altında üreticiye yapılan yardımların alım gücünü arttırdığının göstergesidir. Bilhassa topraklarını tarımsal faaliyet için ayırmamış olan çiftçilerin azda olsa gelir elde etmesini sağlaması bakımından olumlu olmuştur. KDV iadeleri arasında gelir dağılımı açısından önemli olan emeklilere yönelik KDV iadeleri yıllar itibariyle artış göstermiş buda alım gücünün artmasını sağlamıştır. Bunlara ek olarak devletin miktarı az olan yatırım kaynaklarını daha ileri olan teknolojilerde kullanması, ileri teknoloji üretmesi ve kar marjı yüksek alanlar açması ile beraber gelir dağılımına katkı sağlanması mümkündür.

2.2.2.3. Yatırım Harcamaları

Yatırım bir ekonomi için tasarrufların gelecekte kullanılması planlanan üretim araçlarına yatırılmasını ifade etmektedir. Sermaye artışını sağlayan yatırım reel üretim araçlarının satın alınmasında yapılan bir harcama aynı zamanda üretim malları stokuna net bir ilave ve sermayenin üretime bağlanmasıdır. Türkiye’de kamu harcamaları (yatırım ve cari harcamalar) GSMH’ya katkıda bulunan ve üretimi doğrudan arttırmaya hedefli harcamalardır. Yatırım harcamalarının GSMH’ya katkı sağlamasının yanında kamu kesiminin sermaye stokunu artırma fonksiyonunun da olması oldukça önemlidir. Devletin ekonomide bulunan yerinin belirlenmesinde yatırım harcamalarının büyüklüğü önemli bir gösterge niteliğindedir.

Yatırım harcamalarının gelir dağılımı üzerinde olumlu etkisi özellikle istihdam sağlayıcı alanlara özel sektör eli ile yatırımların yapılması ile olacaktır. Yatırım alanlarının açılması ile istihdamın artması bilhassa tarım sektöründe çalışanların tarımdan bu alanlara kaydırılması gelir dağılımı bakımından olumlu sonuçlar sağlayacaktır. Özellikle turizm sektörünün mevsimlik olarak değil de bütün bir yıla yayılmasının sağlanması bu yönde büyük katkı sağlayacaktır.

2.2.3. Borçlanma Politikası

Devletin önemli finansman kaynaklarından biri olan borçlanmanın etkinliği bilinçli yapılan borç yönetimine ve borçlanma politikasına bağlıdır. Borç alındığında bu borcun getirisi ve bu getirinin yüksek yatırım alanları için kullanımı, borçlanmanın ve bu borcun geri ödenmesinin en uygun zamanda yapılması ve en uygun vade yapısının tespiti borç yönetimi etkinliği için önem arz etmektedir. Borç yönetimi politikalarının başarılı ya da başarısız olması halinde borçlanma miktarında meydana gelecek olan artışlar enflasyonist ya da deflasyonist etkilere sebep olacaktır. Borçlanma araçlarının seçiminde bu araçların ihraç edildiği piyasaların büyüklüğü, gelişmişlik düzeyleri ve yatırımcıların gelecek ile ilgili olan beklentileri etkili olmaktadır (Aklan, 2000: 125).

Bütçe açıklarının finansmanının sağlanması için devlet iç borçlanma ve dış borçlanma olmak üzere iki borçlanma yoluna gitmektedir. Devlet ilk olarak daha normal olan iç borçlanmayı tercih ederken bazı sebeplerden dolayı dış borçlanmayı tercih etmekte veya zorunda kalmaktadır. Bir ülke için ekonomik kalkınmanın finansmanında kullanılan iç borçlanma kaynakları devamlı nitelikte iken dış borçlanma kaynakları ise geçici niteliğe sahiptir (Türk, 1994: 292). İç borçlar devlet bütçesinde var olan hizmetlerin finansmanı için yurt içi kaynaklardan alınan, alınması ve geri ödenmesi durumunda ülkenin toplam kaynaklarında bir değişime sebep olmayan devlet borçlanması türüdür (Eker ve Meriç, 2000: 85). Merkez bankası iç borçlanmada devletin en kolay başvurabileceği kaynaklardandır. Bilhassa gelişmekte olan ülkelerde parasal kurum ve bağımsız bir mevki olarak çalışmadığından, kamunun olağan yollardan kaynak bulmada zorlanması neticesinde Merkez Bankası kaynaklarından borçlanmaktadır. Devlet kendi tasarrufları yanı sıra verimli kamu kurum ve kuruluşlarından da kaynak toplayabilmektedir. Bilhassa zorunlu ya da yarı zorunlu şekilde belirli fonları veya kesintileri toplayan kurum ve kuruluşlar topladıkları büyük miktarlara ulaşan fonları diğer kamu kurum veya kuruluşlarına veya devlete borç olarak verebilmektedirler (Eker ve Meriç, 2000: 36).

İç borçların gelişmekte olan ülkelerde gerekli fon oluşturamaması ve kalkınma için gerekli finansmanın yeterli olmaması dış borç kaynaklarının kullanımını gerekli kılmaktadır. Gelişmekte olan ülkeler, sahip oldukları yatırım-tasarruf ve üretim seviyesi olarak yetersiz kaldıkları için istedikleri kalkınma hızına ulaşamazlar ve bu sebepten dolayı gerekli dış finansman sağlanması ve yetersiz olan iç finansman kaynaklarının telafi edilmesi gereklidir. Gerek iç borçlanmada gerekse dış borçlanmada ulaşılmak istenen amaç için etkin bir borç yönetimi yapılmalıdır. Borç yönetimi, ülkelerin ekonomi politikalarına yardımcı olmak amacıyla kamu borçlarının bileşiminde ve miktarında değişiklik yapılmasını ifade etmektedir (İnce, 1976: 193).

Kamu politikalarını ve uygulamalarını biçimlendirecek ve kaynak tahsisini bu doğrultuda yönlendirecek 2007-2009 yıllarını kapsayarak 2007 yılı bütçe sürecini başlatan orta vadeli programa göre borçlanmanın temel amacı, borçlanmanın vadesi ile faiz ve para cinsinden kompozisyonu, riskler dikkate alınmak suretiyle kamunun

ihtiyaç duyduğu finansmanın en düşük maliyet ile tedarik edilmesidir. Nakit ve borç yönetimi kapsamında meydana gelebilecek likidite risklerinin en aza indirilmesi için yeterli düzeyde rezerv tutulma politikası devam ettirilecektir (Sürücü, 2007: 75).

Kamu harcamalarının finansmanı için asıl kaynak vergi gelirleridir ancak devletin benimsediği ekonomik politika, ülkenin içinde bulunduğu ekonomik konjonktür gibi nedenlerden dolayı vergiye alternatif başta olmak üzere diğer finansman kaynaklarına da başvurma zorunluluğu doğabilir. Kamu açıklarının geçici nitelikte olması durumunda borçlanma ile finansman mümkünken açıkların sürekli olması durumunda borçlanma ile finansmanda daha hassas davranılmalıdır. Devlet bu borçlanma giderini illaki sonunda vergiler ile finanse edeceğinden borçlanmanın sürekliliği iki varsayım ile rasyonel olmaktadır. Gelecekte ekonomide yeni iş ve istihdam olanaklarının genişlemesi ya da kayıt dışı ekonominin kayıt altına alınması ile ülkede vergi potansiyeli artacak ve borçlanmanın finansmanı sağlanmış olacaktır. Bu şekilde süregelen bir ekonomide de borçlanma uzun vadede sürdürülebilmektedir. Böyle olmadığı durumda ise kamu finansmanı için senyorej dahil diğer finansman araçları da kullanılmalıdır (Derdiyok, 2001: 1).

Devletin iç borçlanmadan dolayı yapmış olduğu faiz ödemeleri transfer giderlerinin bir şeklini oluşturmaktadır. Devlet borçlarının gelir dağılımı üzerindeki etkisi faiz ödemeleri ile ortaya çıkmakta ve bununla beraber devletin borçlanma tahvillerine uygulanan faiz oranlarının vergi kanunlarındaki vergi oranları ile istisna ve muafiyetleri, ekonominin deflasyonist ve enflasyonist süreç içerisinde bulunmasına göre gelir dağılımı üzerindeki etkisini farklı şekillerde etkilemektedir (Eker, 1994: 142).

Borçlanmadaki amaç ne olursa olsun borçlanma neticesinde gelir dağılımı ve istihdam üzerinde farklı etkilere sebep olmaktadır. Devlete borç verenler yüksek gelir grubuna sahip olan kişilerdir ve bu durumda devlet borçlanmanın karşılığı olan faizi yüksek gelire sahip kimselere ödemekte ve böylece onlar lehine yeni bir gelir kaynağı oluşturmaktadır. Gelir dağılımında yaşanan eşitsizlik böylece daha da artmaktadır. Düşük gelir grubuna sahip kişilerin faiz finansmanına katılma payı yüksek olmasına

rağmen ellerindeki tahviller sınırlı kalmaktadır. Devletin faiz ödemelerini finanse etmek için vergileri kullanması gelirin yeniden dağılımını, alt gelir gruplarından yüksek gelir gruplarına doğru bir gelir akımını gerçekleştirmektedir. Devlete borç verenler ile vergi ödeyenlerin aynı kişi ya da kurum olması durumunda devlet borçlarının gelir dağılımı üzerinde adaletsiz bir etkisi oluşmayacaktır. Fakat devlete vergi ödeyenler ile borç verenler aynı kişi veya kurum olmadığında gelir dağılımı problemleri açığa çıkacaktır ve Türkiye bu duruma örnek olarak gösterilebilmektedir (Eker, 1994: 298).

Borçlanmanın gelir dağılımı üzerindeki olumsuz etkisi özellikle enflasyon dönemlerinde düşük gelirli kesim üzerinde daha çok artmaktadır. Devlete borç veremeyen düşük gelirli kesimlerin geliri bir taraftan enflasyon nedeniyle azalırken diğer taraftan ise bu kişiler ödedikleri vergiler ile devletin aldığı borçların faizlerini finanse etmektedirler. Enflasyon nedeniyle paranın satın alma gücünün düşmesi, devletten alacaklı olmayan kesim aleyhine gelir dağılımını olumsuz olarak etkilemektedir (Arsan, 1961: 193).

Özel kesim kurum ve kuruluşları da devlete verdikleri borçlar neticesinde gelir dağılımını etkilemektedir. Bilhassa özel kesim kuruluşlarının sahipleri varlıklı kişilerden olduğundan devlet borçlanması için önemli yer tutmakta ve bu durumda gelir dağılımı düşük gelirli kesimler için bozulmaktadır (Erol, 1992: 93).

Özetle borçlanma politikasının gelir dağılımı üzerinde düzenleyici etkilerinin olabilmesi ve gelir dağılımında adaleti sağlayıcı bir politika olabilmesi için ilk olarak etkin bir borç yönetiminin sağlanması gerekmektedir. Ek olarak devlete borç veren kesim ile bu borcu finanse eden kesimin aynı olması, borçlanma ile açığa çıkan gelirlerin vergi muafiyeti kapsamına girmemesi ve daha uzun vadelere yayılabilmesi gibi bazı düzenlemelerin yapılması gelir dağılımı açısından önemlidir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. UYGULAMA

3.1. Literatür Özeti

Carter (2007), 20 tanesi OECD üyesi ülkeden oluşan toplam otuz dokuz ülke kapsamında, ekonomik özgürlükler ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonuçlarına göre; ekonomik özgürlük düzeyindeki artış milli geliri artırmakla birlikte gelir eşitsizliğinde de artışa neden olmaktadır. Bunlara ek olarak çalışmada, yoksullar için yeniden dağılım alternatifi oluşturulması halinde gelir eşitsizliğinde azalma olacağını ileri sürmüştür.

Joumard vd. (2012), çalışmasında OECD ülkelerinin nakdi transfer harcamalarının vergilere oranla gelir eşitsizliğinin düzeltilmesinde daha etkili olduğu ortaya konulmuşlardır.

Avendoneo (2012), çalışmasında 34 OECD ülkesine ait 1960-2008 dönemi Gini katsayısı ile bebek ölüm hızı ve işsizlik oranları arasındaki ilişkiyi panel veri analiz yöntemini kullanarak araştırmıştır. Elde edilen bulgular, Gini katsayı ile bebek ölüm oranları arasında anlamlı bir ilişki olmadığını göstermiştir.

Doerrenberg ve Peichl (2014), 1980-2005 dönemi için 24 OECD ülkesine ait, sosyal harcama ve devlet harcamalarının gelir dağılımı eşitsizliği üzerindeki etkisini panel regresyon modeli kullanarak açıklanmaya çalışmıştır. Sonuç olarak, bazı modellerde bu değişkenlerin ülkelerin gelir adaletsizliğini azaltabileceği sonucuna varılmıştır. Gelir eşitsizliğinin azaltılmasında sosyal harcamaların devlet harcamalarından daha etkili olduğu ortaya konulmuştur.

Gülmez ve Altıntaş (2015), çalışmalarında Türkiye'nin 1981-2011 dönemi verilerini kullanarak ticari açıklık ve enflasyonun gelir dağılımı ile ilişkisini

incelemişlerdir. Uzun ve kısa dönem ilişkilerin belirlenebilmesi için Johansen eş bütünleşme testi ve vektör hata düzeltme testi (VECM) yapılmıştır. Kısa ve uzun dönemde enflasyon ile ticari açıklıktan gelir eşitsizliğine doğru nedensellik durumu bulunmuş, enflasyon ve ticari açıklık durumunun gelir eşitsizliği üzerinde azaltıcı etkisi saptanmıştır.

İlgün (2015), 17 OECD ülkesinin 1995-2012 dönemi için kamu sosyal harcamalarının gelir dağılımı üzerindeki etkisini açıklamaya çalışmıştır. Çalışma, toplam harcamalar ve sosyal harcamaların alt bileşenlerini kapsayıp araştırmada panel veri yöntemi kullanılmıştır. Araştırma sonucuna göre, ekonomi içerisinde devletin rolü arttıkça gelir dağılımı bu artıştan olumlu olarak etkilenmektedir.

Denk ve Cournede (2015), çalışmalarında 1974-2011 yılları arasında OECD ülkelerinde finans ve gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi, korelasyon, ters nedensellik hipotezi, OLS regresyon modeli, panel veri analizi ile araştırmışlardır. Elde edilen bulgulara göre, finansal genişlemenin gelir eşitsizliğini etkilediği, düşük ve orta gelire sahip olan hanehalklarının gelir artışını yavaşlattığı sonucuna varılmıştır. Mali krizler ile ilgili ilişkilerine dair ise bir kanıt bulunamamıştır.

Peçe vd. (2016), Türkiye'nin 1977-2013 yılları arasındaki Gini katsayısı verileri kullanarak gelir dağılımı ile kişi başı reel GSYH arasındaki ilişki incelemiştir. İlk olarak Johansen (1988) eş bütünleşme testi daha sonrada Toda- Yamamoto (1995) Granger nedensellik testi yapılmış, sonuç olarak Gini Katsayısının kişi başı reel GSYH'a doğru Granger nedenselliği bulunmuştur. Bu nedensellik bulunduktan sonra FMOLS, DOLS ve CCR modelleri ile eş bütünleşme regresyonları kurularak Gini ile kişi başına reel GSYH arasında negatif bir ilişki saptanmış ve bunun sonucunda Gini katsayısı azaldığında kişi başına reel GSYH artış göstermiştir.

Stossberg ve Blöchliger (2017), 26 OECD ülkesinin 1996-2011 yılları arasında içinde bulunduğu, mali âdemi merkeziyetçilik ile gelir dağılımı eşitsizliği arasındaki ilişkiyi panel veri yöntemiyle incelemiştir. Sonuç olarak, mali âdemi merkeziyetçiliğin, Gini katsayısı ile ölçüldüğü üzere gelir eşitsizliğini gerçekten

azaltabileceğini ancak etkinin oldukça küçük olduğunu ve spesifikasyonlar arasında istikrarsız olduğunu göstermektedir.

Topuz ve Yıldırım (2017), çalışmalarında 1980-2014 yılları baz alınarak 154 ülkenin içinde bulunduğu, düşük, düşük-orta gelirli, üst-orta gelirli ve yüksek gelirli ülkeler, solow büyüme modeli (1956) ve genişletilmiş solow büyüme modeli kullanılarak değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgulara göre; düşük, düşük-orta gelirli ekonomilerde gelir eşitsizliği düzeyindeki artışlar ekonomik büyüme durumunu arttırmış, üst-orta gelirli ve yüksek gelirli ekonomilerde ekonomik büyüme durumunu azaltmıştır.

Bükey ve Çetin (2017), çalışmalarında küreselleşme, enflasyon, vergi politikası, iktisadi büyüme ve faiz faktörlerinin Türkiye'deki gelir dağılımı üzerindeki etkisini 1980-2014 yılları arasındaki veriler yardımıyla en küçük kareler yöntemini kullanarak incelemişlerdir. Bulgulara göre; enflasyon, faiz ve küreselleşmenin gelir dağılımını bozma yönünde etki gösterdiği; vergi yükünün ve iktisadi büyümenin ise gelir dağılımı üzerinde etkisinin anlamsız olduğu sonucuna varılmıştır.

Losifidi ve Mylonidis (2017), OECD ülkelerinde işgücü ve tüketim üzerindeki vergi yükü artışının gelir eşitsizliğini daha çok bozduğunu panel veri analiziyle araştırmıştır.

Eroğlu vd. (2017), Türkiye'nin de dâhil olduğu 21 OECD ülkesinin 2004-2011 yılları arasındaki sosyal yardım harcamalarının gelir dağılımı üzerindeki etkisini panel veri analiz yöntemini kullanarak incelemiştir. Elde edilen bulgulara göre sosyal yardım harcamaları ile gelir dağılımı arasında pozitif bir ilişki olduğu, sosyal yardım harcamalarının arttırılması sonucu gelir farklılıklarının azalacağı tespit edilmiştir.

Graafland ve Lous (2018), çalışmalarında 5 farklı ekonomik özgürlük değişkeni ve kontrol değişkenlerini kullanarak, 21 OECD ülkesinin 1990-2014 yıllarını kapsayan gelir dağılımı üzerindeki etkilerini panel regresyon modellerinden yararlanarak açıklamaya çalışmışlardır. Elde edilen bulgulara göre gelir

adaletsizliğinin yaşan doyumunu üzerinde olumsuz etkisinin olduğu ve çoğu ekonomik özgürlük değişkeninin gelir adaletsizliğini arttırdığı sonucu çıkmıştır.

Teyyare ve Sayaner (2018), alışmalarında Türkiye’deki vergilerin, kamu harcamalarının, kamu borçlanmasının ve kurumsal kalitenin gelir dağılımı üzerindeki etkileri 1990-2016 yılları arasındaki verilerden yararlanılarak en küçük kareler yöntemiyle araştırılmıştır. Elde edilen bulgulara göre; vergiler, kamu harcamaları ve kurumsal kalite seviyesinde oluşan artış gelir dağılımı eşitsizliği oranını düşürürken, kamu borçlanma seviyesinde oluşan bir yükseliş ise gelir dağılımındaki eşitsizlik oranını arttırmaktadır.

Demirgil (2018), çalışmasında vergiler ile gelir dağılımı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Türkiye’nin 1980-2014 yılları arasındaki verileri kullanarak ARDL sınır testi yöntemi ile dolaylı ve dolaysız vergilerin Gini katsayısı ile uzun dönemli bir ilişkisinin olduğu araştırılmıştır. Elde edilen bulgulara göre; aralarında eşbütünleşme ilişkisi tespit edilmiş ve dolaylı vergi oranında %1’lik bir yükselişin Gini katsayısını %0,10 oranında yükselttiğini, dolaysız vergi oranındaki %1’lik yükselişin ise Gini katsayısını %0,05 oranında düşürdüğünü ortaya çıkarmıştır.

Ertekin (2018), alışmasında 17 OECD ülkesinin 2004-2015 yılları arasındaki verilerini kullanarak kamu borçlarının gelir dağılımı üzerindeki etkisini nedensellik testlerinden Emir Mahmutoğlu-Köse (2011) ile araştırmıştır. Enflasyon Oranları, vergi yükü, kamu borçları, kişi başına gelir bağımlı değişken; Gini katsayısı bağımsız değişken olmuştur. Bulgular neticesinde kamu borçları ile gelir dağılımı arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi olduğu sonucuna varılmıştır.

Tridico (2018), alışmasında OECD ülkelerinden yüksek gelirli olan 25 ülkenin 1990-2003 yılları arasındaki Gini katsayılarını kullanarak gelir eşitsizliğinin belirleyiciliğini, resresyon-korelasyon varyasyon modelleri ile araştırmıştır. Elde edilen bulgulara göre Gini katsayısına bakılarak, son 20 yılda eşitsizliğin gelişmiş ve

gelişmekte olan ülkelerde hızla arttığı ve ülke ekonomilerinin birbirine bağımlı bir dönem olduğu sonucuna varılmıştır.

Policardo vd. (2019), çalışmasında, 35 OECD ülkesinin 1995-2011 yılları arasındaki verileri kullanılarak, yolsuzluğun gelir dağılımı üzerindeki etkileri panel veri nedensellik testi (Dumitrescu-Hurlin 2012) ile incelenmiştir. Elde edilen bulgulara göre; yolsuzluk ve gelir eşitsizliği arasındaki nedenselliğin ülkeye mahsus olduğu görülmektedir. Bazı ülkelerde yolsuzluğun gelir eşitsizliğini arttırdığı ve gelir eşitsizliğinin yolsuzluğu olumlu biçimde etkilediği sonucu ortaya çıkmıştır.

Kanca ve Bayrak (2019), Türkiye'nin de içerisinde bulunduğu 36 OECD üyesi ülkedeki dolaylı ve dolaysız vergilerin gelir dağılımı üzerindeki etkisi, 1990-2017 yıllarının veri seti baz alınarak panel veri yöntemi ile analiz edilmiştir. Analiz sonucuna göre dolaylı ve dolaysız vergiler Gini katsayısının uzun dönemde pozitif yönde etkileyip anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Çevik ve Correa-Caro (2019), gelişmekte olan 33 ülke arasından Çin ve BRIC ülkeleri seçilmiş ve 1980-2013 yılları arasındaki vergi gelirleri, ticari açıklık, kişi başına milli gelir, devlet harcamaları, beşeri sermaye endeksi, finansal gelişme ve kentleşme oranlarının gelir dağılımına olan etkisi panel regresyon modeli kullanılarak araştırılmıştır. Ampirik sonuçlara göre; Çin'in, vergilendirme ve devlet harcamalarının gelir eşitsizliği üzerinde zıt etkilere sahip olduğu sonucu çıkmıştır. Diğer ülke grubuna kıyasla Çin'in maliye politikasının yeniden dağıtım etkisi daha güçlü gibi görünse de, diğer etkisi olan faktörlerin olumsuz olan etkilerini bastıracak kadar etkili gücü olmadığı görülmüştür.

Günel (2019) çalışmasında 1987-2016 yılları arasındaki veriler yardımı ile Johansen eş bütünleşme testini kullanarak Türkiye'deki dolaylı ve dolaysız vergiler ile gelir dağılımı arasındaki ilişkiyi ampirik olarak incelemiştir. Çıkan sonuca göre dolaylı ve dolaysız vergilerin gelir dağılımı üzerindeki etkisinin uzun dönemli ilişkili olduğu, dolaysız vergilerin gelir dağılımını pozitif yönde, dolaylı vergilerin ise negatif yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca Granger nedensellik analizi yapılmış ve

dolaylı ve dolaysız vergilerin gelir dağılımıyla tek yönlü nedensellik ilişkisinin olduğu ileri sürülmüştür.

3.2. Çalışmanın Amacının Belirlenmesi

Literatürde gelir dağılımı ölçütü olarak Gini endeksi ve belirleyicisi olarak çeşitli makro iktisadi ve mali değişkenlere yer verilen çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Dolaylı vergiler, dolaysız vergiler ve kamu harcamalarının gelir dağılımı üzerindeki etkisinin araştırıldığı bu çalışmanın, kullanılan değişkenler, analiz yöntemi, periyod ve kapsam bakımından literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu çalışmanın amacı, OECD Ülkeleri özelinde gelir dağılımını etkileyen faktörlerin ülkelerde farklılık gösteren gelişmişlik özelliklerini de göz önüne alarak Gini endeksi yardımı ile araştırılmasıdır. Çalışmada, OECD üyesi 24 ülkenin 2004-2017 dönemi verileri kullanılarak, vergiler ve kamu harcamalarının gelir dağılımı üzerindeki etkisi panel veri analiz yöntemleri aracılığıyla incelenmektedir. Elde edilen ekonometrik analiz bulguları aracılığıyla gelir dağılımını düzenleyici maliye politikası araçlarının belirlenmesi ve politika önerilerinin yapılması hedeflenmektedir.

3.3. Çalışmada Kullanılan Veri Seti ve Değişkenlerin Tanıtılması

Çalışmada kullanılan panel veri seti, OECD üyesi 24 ülkenin 2004-2017 dönemi mali ve makro iktisadi verilerini kapsamaktadır. Panel regresyon modelinde, gelir dağılımı ölçütleri içerisinde en sık kullanılan Gini endeksi bağımlı değişken; dolaylı vergiler, gelir vergisi, kurumlar vergisi, servet üzerinden alınan vergiler, kamu harcamaları, büyüme oranı, enflasyon oranı, işsizlik oranı, nüfus artış hızı ile birlikte genç ve yaşlı bağımlılık oranı ise bağımsız değişken olarak ele alınmıştır. Çalışmada kullanılan mali değişkenlere ilişkin verilere, OECD İstatistik Veri Tabanından ulaşılmıştır. Bu veri tabanı aracılığıyla, OECD ülkelerinin ve OECD dışındaki bazı büyük ülkelerin birçok alanda verileri elde edilebilmektedir. Makro değişkenlerin veri kaynağı ise Dünya Bankası, Dünya Kalkınma Göstergeleridir.

Gini Endeksi, bir ekonomideki bireylerin ya da hane halklarının gelir veya tüketim harcamalarının mükemmel eşitlikte bir dağılımdan sapmalarını gösteren bir endekstir. 0-100 arası skalada değer alan endekste 0 en mükemmel eşitliği, 100 ise en bozuk dağılımı göstermektedir. Endeks, ülkelerin gelişmişlik düzeylerinin en önemli göstergelerinden biridir ve gelir dağılımında adaletin sağlanma oranını ifade etmektedir.

Vergiler, devletin kamu harcamalarının finansmanını sağlamak amacı ile gerçek ve tüzel kişilerden, kanuna dayalı olarak, ödeme gücüne göre, cebren ve karşılıksız olarak aldığı paralardır. Vergiler özellikleri çerçevesinde gruplara ayrılarak incelenebilmektedir. Çalışmada gelir dağılımına etkileri açısından ele alındığından dolaylı ve dolaysız vergiler şeklinde gruplanarak incelenmiştir. Dolaylı vergiler, mal ve hizmet kullanımından alınan vergilerdir. Vergiye tabi olan mal veya hizmetlerden yararlanan herkes, gelir düzeyi fark etmeksizin aynı oranda vergi ödemektedir. Dolaylı vergilerde dolaysız vergilerin aksine, vergi mükellefi ile ödeyicisi farklıdır. Dolaylı vergiler, devlete dayalı olarak perakendeciler vasıtasıyla ödenmektedir. Dolaylı vergilerin tipik örnekleri katma değer vergisi ve özel tüketim vergisidir. Dolaylı vergi gurubunun en önemlisi katma değer vergisidir. Katma değer vergisinin azalan oranlı bir yapıya sahip olması gelir dağılımı üzerinde olumsuz etki yaratmaktadır. Katma değer vergisinde düşük gelirliler, yüksek gelirlilere göre daha fazla vergilendirilmektedirler. Oysaki yüksek gelirli kimseler üzerinde katma değer vergisinin yükü daha azdır. Bu nedenle, dolaylı vergilerin daha fazla kullanımı gelir dağılımındaki eşitsizliklerin artmasına sebep olmaktadır. Dolaysız vergiler, vergi mükellefi ile ödeyicisinin aynı olduğu, devletin kişi ile kurumlardan gelir düzeyine göre elde ettiği vergilerdir. Bu vergilerde vergi mükellefinin, kendi üzerine düşen vergi yükünü bir başkasına yansıtma olanağı yoktur. Dolaysız vergiler gelir üzerinden alınan ve servet üzerinden alınan vergiler olmak üzere ikiye ayrılır. Gelir üzerinden alınan vergilere, gelir vergisi, kurumlar vergisi, servet üzerinden alınan vergilere ise motorlu taşıtlar vergisi, emlak vergisi, veraset vergisi örnek verilebilmektedir. Dolaysız vergiler, konulduğu kişi ya da kurum üzerinde kalması sebebiyle istisnai durumlar haricinde yansıtılamayan vergilerdir. Dolaysız vergiler, içerisinde yer alan kişisel gelir vergisinin artan oranlı bir yapıya sahip olması nedeniyle gelir dağılımı açısından olumlu

bir etkiye sahiptir. Bunun nedeni, artan oranlı gelir vergisinde çok kazananın çok vergi alınıp az kazananın daha az vergi alınmasıdır. Gelir dağılımı üzerinde olumlu etkiye sahip dolaysız vergilerin ülke içindeki payına bakılarak gelir dağılımının durumu hakkında bilgi edinilebilmektedir. Bu çalışmada kullanılan “dolaylı vergiler” değişkeni, mal ve hizmetler üzerinden alınan vergilerin GSYİH’ya oranlanmasıyla elde edilmiştir. “Gelir vergisi” ve “kurumlar kurumlar vergisi” değişkenleri de benzer şekilde GSYİH’ya oran olarak hesaplanmış ve dolaysız vergi grubunu temsil etmek üzere regresyon modeline dahil edilmiştir. “Servet vergileri” değişkeni, servet üzerinden alınan vergilerin GSYİH’ya oranı şeklinde kullanılmıştır.

Kamu harcamaları, bir ülkenin kamusal faaliyetlerinin gerçekleştirilebilmesi için gereken harcamaların yapılmasını ifade etmektedir. Kamu harcamalarının geliri yeniden dağıtıcı etkisi yapılan harcamaların türüne göre değişiklik göstermektedir. Örneğin; kamu hizmetlerinde düşük gelirli kesime yönelik hizmetlere ağırlık verilmesi, sosyal sigorta ödemeleri, dul, yetim, sakatlık, emekli, işsizlik sigortası ödemeleri gibi transfer harcamalarının düşük gelirli kesime ve işsizlere gelir sağlama imkânı sağlaması gelir dağılımında yaşanan adaletsizlikleri azaltmaktadır. Yatırım harcamaları ise faktör istihdamını ve dolayısıyla faktör gelirlerini artırarak gelir dağılımını etkilemektedir. Regresyon modelindeki “kamu harcamaları” değişkeni toplam kamu harcamalarının GSYİH’ya oranı şeklinde hesaplanmıştır.

Büyüme oranı, kişi başına düşen gelirdeki ve toplam GSMH’daki artışı ifade etmektedir. Ekonomi büyümüş olsa dahi oluşan gelir kişiler, sektörler, bölgeler ve üretim faktörleri arasında adil dağıtılmamışsa sağlanan üretim artışı refah artışı sağlamaz. Ekonomik büyüme sağlanmış olsa bile bazen ekonomik kalkınma sağlanmamıştır. Bu nedenle ekonomi büyürken refahı da yükseltmenin yolu üretimi gerçekleştiren faktörler arasında gelirin adil dağıtılmasından geçmektedir. Gelirin adil dağılmadığı durumda yaşanan üretim artışı dört faktörden biri lehine diğerlerinin aleyhine gelişecek ve böylece ekonomik büyümenin sebep olduğu refah artışından her kesim faydalanamayacak, sosyal dışlanma riski ortaya çıkmaktadır.

Nüfus artış hızı, nüfustaki doğum oranı ile ölüm oranı arasındaki farkı ifade etmektedir. Nüfus artış hızı ülkelerin gelişmişlik düzeylerini belirlemede kullanılan önemli bir kriterdir. Gelişmiş ülkelerdeki nüfus artış hızı gelişmemiş ülkelere göre daha düşüktür. Nüfusun hızla artması, bebek doğumlarının müthiş şekilde artması emek sektöründe tecrübesiz ve vasıfsız eleman artışına sebep olarak gelir adaletsizliğinin giderek artış göstermesine neden olmaktadır.

İşsizlik oranı, çalışmaya hazır, çalışma istek ve yeteneğine sahip olup da gelir sağlayacak bir işe sahip olunmaması durumudur. Bu yüzden çalışmaya istekli ve hazır olmayanlar ile bedensel açıdan çalışma yeteneğine sahip olmayanlar işsiz olarak sayılmazlar. İşsizlik bu şekilde kabul gördüğünde, işsizliğin bireysel açıdan önemli sonuçlarının yanında toplumsal olarak da maliyeti yüksek bir ekonomik problem olduğu daha iyi anlaşılabilir. İşsizlik, toplumsal açıdan üretim kaynaklarından başta işgücü olmak üzere bir bölümünün kullanılmadığını gösterir. Bir kimsenin kendisinin ya da ailesinin geçimini sağlaması için çalışma hakkı, yaşama hakkının devamı niteliğini taşır. Gelişmiş ülkelerdeki işsizlik oranları gelişmemiş ülkelere oranla çok daha düşüktür.

Enflasyon oranı, mal ve hizmet fiyatlarının artmasıdır fakat mal ve hizmetlerin fiyatları zaman içinde artabilir veya azalabilir. Enflasyon sadece belli bir malın veya hizmetin fiyatının tek başına artması değil, fiyatların genel düzeyinin sürekli bir artış göstermesidir. Enflasyonun yüksek olması gelir dağılımında adaletsizliği artırır ancak düşük olması durumunda gelir dağılımı adaleti söz konusu değildir. Enflasyonun düşük oluşu gelirin adil bir şekilde dağıtıldığını göstermez ama enflasyonun varlığı gelirin adil dağılımını olumsuz etkilemektedir.

Bağımlı nüfus, toplumdaki ekonomik olarak üretken olmayan nüfustur. Kendileri çalışmayıp, toplumda çalışanların ürettiklerini tüketen nüfus kitlesine verilen isimdir. Bunların toplam nüfusa oranlanmasına bağımlılık oranı denilmektedir. Üretken olmayan 0-14 yaş grubu ile 65+ (65 ve üzeri) nüfus bağımlı nüfusu oluşturmaktadır. Ölüm ve doğum hızındaki değişimler bağımlı nüfus gruplarının oranını belirler. Bağımlı nüfus grubundan 65+ yaş kitlesinin tüm nüfus içindeki

payına yaşlı nüfus oranı, 15-64 yaş aralığındaki yetişkin nüfustaki her 100 kişi için 65+ nüfus grubundaki insan sayısı yaşlı bağımlılık oranı olarak ifade edilmektedir. Genç bağımlılık oranı ise, çalışma çağı nüfusunu oluşturan 15-64 yaş kitlesinden, her 100 kişiye karşılık gelen toplumdaki 0-14 yaş aralığını ifade eder. Bağımlı nüfus oranı üretken nüfus üzerindeki ekonomik yükü tanımlamakta kullanılır. Düşük bir bağımlılık oranı, bağımlı nüfusu destekleyebilecek yeterli sayıda çalışanın olduğu anlamına gelmektedir.

Çalışmada OECD ülkelerinde vergiler ve kamu harcamalarının gelir dağılımı üzerindeki etkisini test etmeye yönelik dengeli panel veri analizi gerçekleştirilmiştir. Yatay kesit verileri eşit sayıda olmasından bu çalışmada dengeli panel veri analizi kullanılmıştır. Panel veri modelinin tahmin edilmesinde EViews ve Stata programından yararlanılmıştır.

3.4. Çalışmada Kullanılan Ekonometrik Yöntemin Tanıtılması

Çalışmada analiz yöntemi olarak, panel veri regresyon modeli kullanılmıştır. Regresyon modeli tahmin edilmeden önce değişkenlerin panel birim kök testleri gerçekleştirilmiştir. Modelde yer alan değişkenlere, birinci nesil panel birim kök testlerinden LLC (Levin, Lin, Chu) ve IPS (Im, Pesaran, Shin) birim kök testleri uygulanmıştır.

3.4.1. Panel Veri Regresyon Modelleri

Panel veri yöntemlerinde tahmin regresyon modeli basit olarak şu şekilde gösterilebilir;

$$y_{it} = \alpha_i + \beta_{it} X_{it} + u_{it} \quad (3.1)$$

Verilen denklem (3.1)'de $t=, \dots, T$ 'ye kadar olan zaman aralığını, i 'ler ise ($i=, \dots, N$) yatay kesitleri ve değişkenlerin ait olduğu araştırılan ilişkilerin geçerli olduğu

kütle anlamına gelmektedir. Sabit terim içermeyen X_{it} 'de K tane değişken vardır. α_{it} zaman boyunca sabit olarak alınan ve i her bir yatay kesite ait etkileri gösterir (Boran, 2018: 73).

İlgili panel veri setinde birinci birim ile ilgili T gözlemi ikinci birim ile ilgili T gözlemini takip etmekte ve N 'inci birime kadar bu gösterim devam etmektedir.

Regresyon denklemindeki hata terimleri bileşenlerini ise şu şekilde gösterebiliriz;

$$u_{it} = \mu_i + v_{it} \quad (3.2)$$

Verilen denklem (3.2)'de μ_i , kesitlere özgü bileşenleri v_{it} ise geri kalan etkileri göstermektedir. μ_i , bağımlı değişken üzerinde zamana bağlı olmayan etkileri ifade etmektedir.

Bu klasik modelde hata teriminin birimlere veya birimlere ve zamana göre farklılıkları içerdiği varsayılmaktadır. Ayrıca, bu klasik model, havuzlanmış model (pooled model) olarak da ifade edilmektedir. Panel veri modellerinde gözlemlenemeyen etkileri tahmin etmek için, hataların kovaryans yapısına göre değişen farklı teknikler kullanılabilir. Bunlar, sabit etkiler ve rassal etkiler yaklaşımlarıdır.

3.4.1.1. Havuzlanmış Panel Veri Regresyonu

Zaman ve kesitler arası tüm katsayılar sabit ise modeli havuzlanmış panel veri analizi ile kurabilmektedir. Bu yöntemde en basit yaklaşım, verilerin kesit ve zaman boyutunu ihmal ederek, geleneksel EKKY ile tahmin yapmaktır (Kök ve Şimşek; 2018). Bu şekilde kurulan model havuz model ya da havuzlanmış panel veri analizi modeli olarak adlandırılmaktadır.

Bu modellerin sabit parametre (α) ve bağımsız değişkenlere ait parametreleri (β) birimlere veya birimlere ve zamana göre farklılık göstermemekte yani aynı kalmaktadır. Genel ifadeyle, ortak sabit yönteminde, ortak sabit tahmin edicisi her bir

kesit birim için aynı sabiti tahmin ederek α 'nın kesit birimler için aynı olduğunu varsaymaktadır (Boran, 2018: 74).

Bütün i ve t 'ler için model aşağıdaki gibi oluşacaktır:

$$y_{it} = \alpha + \beta x_{it} + \epsilon_{it} \quad (3.3)$$

Böylece bu modelde hata teriminin birimlere veya birimlere ve zamana göre farklılıklar gösterdiği varsayımı yapılmaktadır. Bu modellere klasik modeller (pooled model) adı da verilmektedir. Model N tane yatay kesit biriminden T dönemde elde edilen veriyi bir dönemde toplanmış veriyle eşdeğer kılmakta böylece de hem zaman boyutu yok olmakta hem de kimi gözlemlere yanıtıcı bir ağırlık kazandırılmaktadır. Örnek olarak yaş bağımsız değişken olsun. Bu şekilde yaş T dönemi boyunca sabit kazacağı için aynı değer örneğe T kez girmiş gibi olacağından parametre tahminlerinde sapmaya neden olacaktır. Bu yüzden panel veri ile klasik regresyon analizi yapılması tutarlı ve etkin bir analiz olmayacaktır (Er ve Bolat, 2005: 5-6).

3.4.1.2. Sabit Etkiler Modeli

Panel veri kullanılarak yapılan çalışmalarda birimler arasındaki farklılıklardan ya da birimler arasında ve zaman içinde meydana gelen farklılıklardan oluşan değişmeyi, modele katmanın bir yolu; mevcut değişimin regresyon modelinin katsayılarının bazılarında ya da tümünde değişmeye yol açtığını varsaymaktadır. Katsayıların birimlere ya da birimler ile zamana göre değişiklik gösterdiğinin varsayıldığı modellere “Sabit Etkili Modeller” adı verilmektedir (Pazarlıoğlu ve Gürler, 2007: 4).

Panel veri modelinde değişkenler, zaman serisi ve yatay kesit verilerden farklılık göstererek hem zamanı hem de kesiti ifade edecek şekilde iki alt indis ile gösterilirler. Alt indislerdeki, kesitleri ve t zamanı göstermek şartıyla, aşağıdaki (3.4) numaralı model, sabit etkiler modelidir: Aşağıdaki temel varsayımları sağlayan sabit

etkiler modelleri grup içi tahmin edicisi ve kukla değişkenli en küçük kareler tahmincisi (LSDV) ile tahmin edilmektedir (Greene, 2003: 289).

$$Y_{it} = \alpha_i + X'_{it}\beta + e_{it} \quad (3.4)$$

$$i = 1, \dots, N \quad t = 1, \dots, T$$

$$E(e_{it}) = 0, \text{Cov}(e_{it}) = 0, \text{Var}(e_{it}) = \sigma^2 \text{ ve } E(X_{it}, e_{it}) = 0 \quad (3.5)$$

Modelde X_{it} , açıklayıcı değişkenler vektörünü; Y_{it} , bağımlı değişkenini; β , eğim katsayılarını; e_{it} , hata terimini ve α_i ile gösterilen sabit terim birim etkisini ifade etmektedir.

Sabit etkiler modeli, ülkeler, hane halkları ya da birimler arasındaki bireysel farklılıkların sabit terimdeki farklılıklarda yakalanabileceği varsayımı ile hareket etmektedir. Bu varsayımdan dolayı model, her bir birimi temsilen farklı bir sabit terim içermektedir. Yani modelde N kadar sabit terim yer almaktadır.

Diğer bir yöntem de modelde sabit terimler arasındaki farklılıkları ifade edebilmek için her bir birim için bir kukla değişken içeren EKK tahmin edicisi kullanmaktır. LSDV yani kukla değişkenli en küçük kareler (Least Square Dummy Variables) olarak adlandırılan yöntem, çok sayıda kukla değişkenin kullanılmasına neden olmasından dolayı serbestlik derecesinin düşmesine ve çoklu doğrusal bağıntı problemi ortaya çıkmaktadır. Her bir birim için kukla değişken kullanıldığında sabit etkiler modeli aşağıdaki şekilde yazılabilir (Pazarlıoğlu ve Gürler, 2007: 38)

$$Y_{it} = \alpha_1 D_1 + \dots + \alpha_N D_N + X'_{it}\beta + e_{it} \quad (3.6)$$

Sabit etkiler modelinde, birimler arasında farklılığın var olup olmadığını açığa çıkarabilmek için grup anlamlılık testinin yapılması gerekmektedir. Sabit terimin birimler arasında benzer olduğu boş hipotezi altında elde edilen F istatistiği ile grup anlamlılık testi yapılmaktadır.

3.4.1.3. Rassal Etkiler Modeli

Tesadüfi etkiler modeli olarak da adlandırılan rassal etkiler modeli, panel veri analizi uygulamalarında kullanılabilir bir diğer yöntemdir. Örneklemedeki bireyler, birey ana kütesinden temsilci olarak alınarak ya da tesadüfi olarak çekildiğinde, daha efektif bir tahmin yöntemi olarak rasgele etkiler modeli kullanılabilir. Bu yöntemde, bireyler rassal olarak seçildiklerinden dolayı, gözlenen bireysel farklılıklar tesadüfi olacaktır. Bahsedilen bu farklılıklar “Tesadüfi Etkiler” olarak adlandırılmaktadır (Gökbulut, 2009: 151).

Eğer bireysel etkiler modelde yer alan açıklayıcı değişkenler ile ilgili değilse ve birimlerin sabit terimleri birimlere göre tesadüfi olarak dağılıyorsa, modelin yapılması uygun hale getirilmelidir (Greene, 2003: 293). Rassal etkiler modelinde, kesitlere ve/veya zamana bağlı olarak meydana gelen değişimler, modelde hata teriminin bir bileşeni olarak bulunmaktadır. Bunun sebebi, sabit etkili modellerde karşılaşılan serbestlik derecesi kaybının rassal etkili modellerde ortadan kalkmasıdır (Baltagi, 2005).

Eğer kukla değişkenler, aslında doğru model konusunda bilgi vermiyorsa, bu bilgisizliğimiz neden hata terimi (uit) yoluyla ifade edilmiyor? Bunun için rassal etkiler modeli önerilmiştir (Kök ve Şimşek, 2018:18) :

$$Y_{it} = \beta_0 + \beta_1 X_{1it} + \beta_2 X_{2it} + \beta_3 X_{3it} + U_{it} \quad (3.7)$$

Sabit etkili ve rastlantısal etkili modellerin arasından yapılacak seçimde genellikle etkiler ile açıklayıcı değişkenler arasındaki ilişki gözlemlenmektedir. Eğer, etkiler ile açıklayıcı değişkenler ilişkisiz ise rastlantısal etkiler tahmincisi tutarlı ve etkindir denilmektedir. Sabit etkiler tahmincisi ise tutarlıdır; fakat etkin değildir. Etkiler açıklayıcı değişkenler ile ilişkiliyse sabit etkiler tahmincisi tutarlı ve etkindir. Buna karşılık rastlantısal etkiler tahmincisi tutarsızdır. Ancak yatay kesit birimlerine ait etkilerin gözlenemeyen veya modele dâhil edilmeyen değişkenlerle ilişkisi olduğu varsayılıyorsa sabit etkiler yerine rassal etkiler modelinin analiz edilmesi daha sağlıklı

sonuçlar vermektedir. Aynı zamanda, sabit etkili modelde tahmin edilecek çok fazla parametre olduğundan, serbestlik derecesi kaybı söz konusu olurken, rassal modelde böyle bir durumla karşılaşılmamaktadır (Gökbulut, 2009:153).

3.5. Verilerin Analiz Edilmesi

Analiz aşamasında öncelikle, panel regresyon modelinde dikkate alınan değişkenlere ait tanımlayıcı istatistikler hesaplanmış ve yorumlanmıştır. İkinci adımda, değişkenlerin panel birim kök testleri gerçekleştirilmiştir. Modelde yer alan değişkenlere, birinci nesil panel birim kök testlerinden LLC ve IPS birim kök testleri uygulanmıştır. Son olarak, farklı değişkenleri barındıran dört ayrı panel regresyon modeli tahmin edilmiş ve model sonuçları yorumlanmıştır.

3.5.1. Değişkenlere İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

Panel regresyon modelinde dikkate alınan değişkenlere ait tanımlayıcı istatistikler, Tablo 3.1’de yer almaktadır. OECD gurubunda yer alan ülkeler için Gini Endeks ortalamasının 32.09 olarak hesaplanması, ülkelerin çoğunluğunun mkemmел eşitlikte bir gelir dağılımından sapmalar gösterdiğini ifade etmektedir. 0-100 aralığında değer alan endekste, 0 değeri en mkemmел gelir eşitliği, 100 değeri ise en bozuk gelir dağılımını göstermektedir. Söz konusu grupta yer alan ülkelerin Gini Endeksi 42.90 ile 23.70 arasında değişmekte ve gelişmiş ülke ortalamalarına yakındır. Söz konusu ülke grubu için dolaylı vergilerin GSYİH’ya oranı %11.37 olarak hesaplanmıştır. Dolaylı vergilerin GSYİH’ya oranı 2018 yılı OECD ortalaması da yaklaşık %11’dir. Çalışmada dikkate alınan ülkeler bu değişken açısından OECD ülkelerine yakın bir seyir izlemektedir.

Tablo 3.1: Tanımlayıcı İstatistikler

Değişken	Ortalama	Maksimum Değer	Minimum Değer	Standart Sapma	Çarpıklık	Basıklık
Gini Endeksi	32.092	42.900	23.700	4.333	0.275	2.438
Dolaylı Vergiler	11.379	16.982	4.148	2.040	-1.374	7.057
Gelir Vergisi	8.027	14.819	3.299	2.975	0.254	2.067
Kurumlar Vergisi	4.119	35.900	0.810	6.563	4.180	19.446
Servet Vergileri	1.753	17.365	0.215	1.405	4.351	46.502
Büyüme Oranı	1.705	23.999	-14.269	3.870	0.008	8.206
Kamu Harcamaları	37.751	62.255	20.458	7.126	0.026	3.152
İşsizlik Oranı	8.459	27.470	2.250	4.425	1.857	7.167
Enflasyon Oranı	2.362	15.402	-4.478	2.420	1.835	8.319
Nüfus Artış Hızı	0.437	2.891	-2.258	0.837	-0.155	3.982
Yaşlı Bağımlılık Oranı	24.727	35.142	10.195	5.065	-0.687	3.436
Genç Bağımlılık Oranı	25.423	44.953	19.585	4.749	1.535	5.921

Çalışmada dikkate alınan yirmi dört OECD ülkesi için gelir vergisinin GSYH'ya oranı ortalama %8.02 olarak hesaplanmıştır. 2018 yılı için tüm OECD ülkeleri ortalaması da %8.14'tür. Çalışma kapsamına alınan ülkeler için kurumlar vergisinin GSYİH'ya oranı ortalama %4.11, 2018 yılı genel OECD ortalaması %3.14'ün üzerindedir. Servet üzerinden alınan vergilerin GSYİH'ya oranı ortalama %1.75 olarak bulunmuştur. 2018 yılı genel OECD ortalaması %1.85 ile benzerlik göstermektedir. Kamu harcamalarının/GSYİH oranı ortalama %37.75'tir.

OECD gurubunda yer alan ülkeler için, ortalama büyüme oranı %1.70, ortalama enflasyon oranı %2.36 ve ortalama işsizlik oranı %8.45 olarak belirlenmiştir. Bu oranlar gelişmiş ülkelerin özellikleriyle uyum göstermektedir. Grupta yer alan ülkelerin çoğunda, düşük enflasyon ve işsizlik oranları ve düşük nüfus artış hızı ve pozitif büyüme oranı gibi özellikler eşanlı olarak gözlenmektedir. Genç ve yaşlı bağımlılık oranları da yaklaşık %25 olarak hesaplanmıştır. Düşük bir bağımlılık oranı, bağımlı nüfusu destekleyebilecek yeterli sayıda çalışanın olduğu anlamına gelmektedir. Bağımlı nüfus oranı, üretken nüfus üzerindeki ekonomik yükün çok yüksek olmadığını ifade etmektedir. Kamu harcamaları ve kurumlar vergisi değişkenleri açısından ülkeler arasındaki değişkenlik fazladır daha heterojen bir yapı mevcuttur. Ülke grubu nüfus artış hızı ve servet vergileri açısından ise daha homojen bir yapıya sahiptir.

3.5.2. Ekonometrik Model Sonuçları

Regresyon modellerinde kullanılan değişkenlerde birim kök bulunması bu değişkenlerin durağan olmadığı anlamına gelmektedir. Durağan olmayan değişkenlerde meydana gelen şoklar kalıcıyken, durağan olan değişkenlerde ise bu şoklar geçici bir durum oluşturmaktadır. Bu değişkenlere Panel birim kök testlerinin uygulanması, değişkenler arasındaki anlamlılığı artırmakta ve güçlü bir ilişki oluşturmaktadır.

Tablo: 3.2: Birim Kök Test Sonuçları

	LLC		IPS	
	Sabitli	Sabitli ve Trendli	Sabitli	Sabitli ve Trendli
Gini Endeksi	-1.248	-2.927***	-0.910	-0.479
Dolaylı Vergiler	-2.230**	-3.977***	-0.616	-0.492
Gelir Vergisi	-3.088***	-3.767***	-1.234	-1.391*
Kurumlar Vergisi	-3.519***	-4.773***	-2.110**	-1.635*
Servet Vergileri	-2.334***	-3.197***	-0.354	-0.144
Büyüme Oranı	-9.147***	-8.881***	-5.831***	-2.342***
Kamu Harcamaları	-4.311***	-3.225***	-2.154**	0.380
İşsizlik Oranı	-5.829***	-6.200***	-3.542***	-2.145**
Enflasyon Oranı	-9.103***	-9.702***	-5.188***	-4.617***
Nüfus Artış Hızı	-3.071***	-9.631***	-3.021***	-4.635***
Yaşlı Bağımlılık Oranı	-1.142	-14.099***	2.852	-3.194***
Genç Bağımlılık Oranı	-4.068***	-8.982***	0.818	-1.332*

Bu çalışmada, birinci nesil panel birim kök testlerinde olan LLC ve IPS birim kök testleri uygulanmış, sonuçlar tablo halinde yansıtılmıştır. Çalışmada yatay kesit analizi bağımlılığı göz önünde bulundurulmamıştır (Herwartz ve Siedenburg, 2008: 25). Birinci nesil panel birim kök testlerine tabi tutulan değişkenlerin durağanlık durumu LLC ve IPS birim kök testlerin sabitli, sabitli ve trendli bileşenlerine uygulanmıştır. Uygulanan birim kök testlerin sonuçları her bir değişken için %1, %5 ve %10 önem düzeyinde durağan elde edilmiştir.

En az bir panel birim kök testine göre tüm değişkenler düzeyde durağan elde edildiğinden panel regresyon modelinde değişkenlerin düzey değerlerinin kullanılmasına karar verilmiştir.

Panel regresyon modeli tahmin edilirken verisine erişilebilen ülkeler ve dönem seçildiğinden sabit etkiler modeli tercih edilmiştir. Panel veri kullanılarak yapılan çalışmalarda, birimler arasında ve zaman içinde meydana gelen farklılıklardan oluşan değişmeyi, modelde görebilmek için sabit etkiler modeli kullanılmaktadır. Bu çalışmada regresyon katsayılarının birimlere ve zamana göre değişiklik gösterdiği varsayılmış ve sabit etkiler regresyon modeli tahmin edilmiştir.

Tablo 3.3: Panel Regresyon Model Sonuçları

	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4
Sabit	32.441***	32.838***	31.725***	32.838***
Dolaylı Vergiler _{it}	0.226**	-	-	-
Gelir Vergisi _{it}	-	-0.054	-	-
Kurumlar Vergisi _{it}	-	-	0.170**	-
Servet Vergileri _{it}	-	-	-	0.010
Büyüme Oranı _{it}	0.002	0.003	0.001	0.002
Kamu Harcamaları _{it}	-0.011	0.006	0.003	0.003
İşsizlik Oranı _{it}	0.144***	0.158***	0.150***	0.158***
Enflasyon Oranı _{it}	0.180***	0.168***	0.162***	0.169***
Nüfus Artış Hızı _{it}	0.302**	0.493**	0.445**	0.487**
Yaşlı Bağımlılık Oranı _{it}	-0.337***	-0.269***	-0.251***	-0.270***
Genç Bağımlılık Oranı _{it}	0.146*	0.156*	0.146*	0.160**
Gözlem sayısı	336	336	336	336
Ülke Sayısı	24	24	24	24
Zaman Etkisi	Evet	Evet	Evet	Evet
R kare	0.217	0.202	0.210	0.201
F-stat	275.76 [0.000]	1980.75 [0.000]	203.57 [0.000]	1304.05 [0.000]

Bu çalışmada, Gini endeksinin bağımlı değişken olduğu dört ayrı panel regresyon modeli ile çalışılmış sonuçlar Tablo 3.1’de gösterilmiştir. Birinci modelde bağımsız değişken olarak, mal ve hizmetler üzerinden alınan vergiler (dolaylı), ikinci modelde gelir vergisi, üçüncü modelde kurumlar vergisi ve son modelde ise servet üzerinden alınan vergiler ve bunlara ek olarak büyüme oranı, işsizlik oranı, enflasyon oranı, nüfus yoğunluğu, genç ve yaşlı nüfus bağımlılık oranı kullanılmıştır.

Model-1’den elde edilen tahmin sonuçlarına göre; dolaylı vergiler, büyüme oranı, işsizlik oranı, enflasyon oranı, nüfus artış hızı ve genç bağımlılık oranı

değişkenlerine ilişkin katsayılar pozitif ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu modelde, makro iktisadi değişkenler yanında dolaylı vergiler bağımsız değişken olarak kullanılmış ve bu değişkene ilişkin katsayı pozitif ve %5 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı elde edilmiştir. Bu katsayı tahmini, dolaylı vergilerin yurtiçi hasılaya oranındaki artışın Gini endeksini artıracığı ve gelir dağılımını bozucu yönde etki yaratacağını göstermektedir.

Model-2'den elde edilen tahmin sonuçlarına göre; işsizlik oranı, enflasyon oranı, nüfus artış hızı ile birlikte genç bağımlılık oranı değişkenlerine ilişkin katsayılar pozitif ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Yaşlı bağımlılık oranı değişkenine ilişkin katsayı negatif ve istatistiksel olarak anlamlı elde edilmiştir. Bu modelde, makro iktisadi değişkenler yanında gelir vergisi bağımsız değişken olarak kullanılmıştır. Bu değişkene ilişkin katsayı negatif olmakla birlikte istatistiksel olarak anlamlı değildir. Model-2'den elde edilen sonuçlar, işsizlik oranı, enflasyon oranı, nüfus artış hızı ve genç bağımlılık oranındaki artışların Gini endeksini artırarak gelir dağılımını bozucu etki yaratacağını göstermektedir. Gelir vergisinin yurtiçi hasılaya oranındaki değişikliklerin Gini endeksini etkilediğine dair kanıt elde edilememiştir.

Model-3'den elde edilen tahmin sonuçlarına göre; kurumlar vergisi, işsizlik oranı, enflasyon oranı, nüfus artış hızı ve genç bağımlılık oranı değişkenlerine ilişkin katsayılar pozitif ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Yaşlı bağımlılık oranı değişkenine ilişkin katsayı negatif ve istatistiksel olarak anlamlı elde edilmiştir. Bu modelde, makro iktisadi değişkenler yanında kurumlar vergisi bağımsız değişken olarak kullanılmış ve bu değişkene ilişkin katsayı pozitif ve %5 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı elde edilmiştir. Bu katsayı tahmini, kurumlar vergisinin yurtiçi hasılaya oranındaki artışın Gini endeksini artıracığı ve gelir dağılımını bozucu yönde etki yaratacağını anlamına gelmektedir. Kurumlar vergisine ilişkin elde edilen katsayı teorik beklentilerle uyumlu değildir.

Model-4'den elde edilen tahmin sonuçlarına göre, servet üzerinden alınan vergilere ilişkin katsayı pozitif olmakla birlikte istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Model-4'den elde edilen tahmin sonuçlarına göre; işsizlik oranı, enflasyon oranı, nüfus artış hızı ve genç bağımlılık oranı değişkenlerine ilişkin katsayılar pozitif

ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Yaşlı bağımlılık oranı değişkenine ilişkin katsayı negatif ve istatistiksel olarak anlamlı elde edilmiştir. Bu modelde, makro iktisadi değişkenler yanında servet vergileri bağımsız değişken olarak kullanılmıştır. Bu değişkene ilişkin katsayı pozitif olmakla birlikte istatistiksel olarak anlamlı değildir. Servet vergilerinin yurtiçi hasılaya oranındaki değişikliklerin Gini endeksini etkilediğine dair kanıt elde edilememiştir.

Tüm modellerde işsizlik oranı, enflasyon oranı ve nüfus artış hızındaki artışların Gini endeksini arttırıcı ve gelir dağılımını bozucu etkisi tespit edilmiştir. Kamu harcamaları ve büyüme oranı değişkenlerine ilişkin istatistiksel olarak anlamlı bir etki tespit edilememiştir. Bunlara ek olarak, yaşlı bağımlılık oranı tüm modellerde negatif ve %1 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Panel regresyon modellerinden elde edilen bulgulara göre; genç bağımlılık oranı Gini endeksini artırarak gelir dağılımını bozucu yönde etki yaratırken yaşlı bağımlılık oranı Gini endeksini azaltarak gelir dağılımını düzeltici rol oynamaktadır.

Modellerin her birinde katsayıların zamana göre değiştiği yani zaman etkisinin varlığı tespit edilmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmada OECD ülkeleri için gelir dağılımını etkileyen faktörler, ülkelerde farklılık gösteren gelişmişlik özellikleri de göz önüne alınarak incelenmektedir. Araştırma kapsamında OECD üyesi 24 ülke yer almış, değişkenlere ilişkin verilere erişimin mümkün olduğu 2004-2017 dönemi ele alınarak panel veri regresyon modeli tahmin edilmiştir. Panel regresyon modelinde gelir dağılımı göstergesi olarak Gini endeksi bağımlı değişken, gelir dağılımını etkileyen faktörlerin göstergesi olarak dolaylı vergiler, gelir vergisi, kurumlar vergisi, servet vergileri, kamu harcamaları, büyüme oranı, işsizlik oranı, enflasyon oranı, nüfus artış hızı, yaşlı ve genç bağımlılık oranı bağımsız değişkenler olarak kullanılmıştır. Analizden elde edilen bulgular aracılığıyla gelir dağılımını etkileyen faktörlerin belirlenmesine ilişkin çeşitli sonuçlara ulaşılmıştır.

Model tahmin sonuçlarına göre, dolaylı vergiler ve kurumlar vergisi ile Gini endeksi arasında pozitif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Başka bir deyişle, ele alınan dönemde dolaylı vergiler ve kurumlar vergisinin GSYH içindeki payının artmasının gelir dağılımı eşitsizliğini bozucu etkisinin olduğu sonucuna varılmıştır. Gelir vergisine ilişkin katsayı negatif, servet üzerinden alınan vergilere ilişkin katsayı pozitif olmakla birlikte istatistiksel olarak anlamsız bir sonuç ortaya çıkmıştır. Ayrıca tüm modellerde işsizlik, enflasyon ve nüfus artış hızındaki artışların Gini endeksini arttırıcı ve gelir dağılımını bozucu etkisi tespit edilmiştir. Kamu harcamaları ve büyüme değişkenine ilişkin ise istatistiksel olarak anlamlı bir etki tespit edilememiştir.

Gelir üzerinden alınan vergilerden gelir vergisi subjektif karakterli bir vergi olduğundan yükümlülerin ailevi ve kişisel durumlarını dikkate almaktadır. Yansıtılması çok istisnai olan gelir vergisi, her bir OECD ülkesinin vergi sistemindeki uygulamalara göre farklılık oluşturan artan oranlı tarife yapısı, ayırma kuramı, an az geçim indirimi, vergi muafiyeti, istisna ve indirimler gibi özelliklere sahip bir vergidir. Gelir vergisinin OECD ülkelerinin çoğunluğunda artan oranlı tarife ile hesaplanması vergi yükümlülerinin ödeme gücüne uygun olarak vergilendirilmesini sağlamaktadır.

Artan oranlı gelir vergisi yatay ve dikey vergi adaletini sağlamaktadır yani yüksek gelire sahip vergi yükümlülerinden daha yüksek, düşük gelire sahip vergi yükümlülerinden daha düşük vergi alınmasına yardımcı olmaktadır. Bu sebeple, gelir dağılımı eşitsizliği alt gelir grupları lehine iyileştirilmiş olmaktadır. Gelir vergisinin toplam vergi gelirleri içerisindeki payı arttıkça gelir dağılımı eşitsizliği de azalış göstermektedir.

Gelir üzerinden alınan bir diğer vergi olan kurumlar vergisinde ise yükümlüler gelir vergisi yükümlülerine göre ödeyecekleri vergiye daha az tepki vermektedirler. Ayrı bir ödeme gücüne sahip kurumların vergilendirilmesi gelir dağılımı eşitsizliğini azaltıcı etkiye sahip olabilmektedir. Ancak OECD ülkelerinin bazılarında bu vergiler düz oranlı bazılarında ise artan oranlı tarife ile alınmaktadır. Verginin düz oranlı tarife ile alınması ödeme gücü ile doğru orantılı bir vergilemeye izin vermemektedir ve gelir dağılımında yaşanan eşitsizliği arttırmaktadır. Gelir dağılımında eşitsizliğin azaltılması için ülkelerde artan oranlı vergi tarifelerinin kullanılması daha yararlı olmaktadır.

Servet üzerinden alınan vergiler, gelir ve kurumlar vergisinin vergilendiremediği bazı iktisadi değerleri de vergilendirebildiğinden gelir dağılımı eşitsizliğinin azaltılmasında tamamlayıcı bir niteliğe sahiptir. Türk Vergi Sisteminde servet üzerinden alınan vergilerin GSYİH içindeki payı OECD ülkelerinin ortalamasına göre oldukça düşüktür. Bunun nedeni OECD ülkelerinde servet üzerinden alınan vergi tanımlamasının daha kapsamlı olmasıdır. Gelir dağılımında eşitsizliğin azaltılması için servet üzerinden alınan vergilerin GSYİH içerisindeki payı artırılmalıdır.

Dolaylı vergiler incelendiğinde, KDV ve ÖTV aralarında en etkin olan vergi türleridir. KDV yansıtılabilen ve azalan oranlı bir tarifeye sahip olduğundan gelir dağılımı açısından olumsuz etkiye sahiptir. Düşük gelir grupları gelirlerinin daha yüksek bir oranını vergi olarak verdiklerinden gelir dağılımı daha da bozulmaktadır. Özel tüketim vergisi incelendiğinde özel tüketim vergilerinin lüks tüketim mallarına uygulandığı için gelir dağılımı üzerinde olumlu etkiye sahip olduğunu düşünenlerin

aksine akaryakıt, doğalgaz, beyaz eşya gibi her kesimin kullandığı alanlarda uygulanıyor olmasından dolayı gelir dağılımını olumsuz etkilediği görüşü de bulunmaktadır. Bu yüzden temel ihtiyaç görevi gören ve her kesimin kullandığı tüketim malları üzerinden alınan ÖTV'nin düşürülerek sadece zengin kesimin alabileceği lüks tüketim mallarına yüksek vergi konulması ile bu durum gelir dağılımı açısından olumlu hale getirebilmektedir. Harcamalar üzerinden alınan dolaylı vergiler şahsi vergi değildirler yani kişinin durumunu dikkate almazlar. Fiyat içerisinde gizli olan bu vergiler mükellefler tarafından hissedilmez ve kolayca yansıtılabilirler. Tahsilatının kolay olması ve tahsil masrafı bulunmamasından dolayı verimli olan vergilerdir ve bu yüzden gelişmekte olan OECD ülkeleri tarafından tercih edilmektedir. Dolaylı vergiler, gelir ve kurumlar vergisinin aksine gelir dağılımı adaletsizliğini arttıran vergilerdir. Dolaylı vergiler alt gelir gruplarının üst gelir gruplarına göre daha fazla vergi ödemelerine sebep olduğundan tersine artan oranlı vergilerdir. Bu yüzden alt gelir grupları lehine gelir eşitsizliği artmaktadır. Bu durumun tersine dönüştürülmesi için yani gelir dağılımında adaletsizliğin azaltılması için tersine artan oranlılık özelliği ortadan kaldırılmalıdır.

Gelişmekte olan OECD ülkelerinin vergi gelirlerinin büyük bir kısmını harcamalar üzerinden alınan vergiler oluşturmaktadır. OECD ülkeleri harcamalar üzerinden alınan vergilerin, toplam vergiler içerisindeki yükünü azaltmak için bazı reformlar yapmaktadırlar. Bu reformlar kayıt dışı ekonominin azaltılması, vergi ahlakı ve bilincinin geliştirilmesi ve adil bir vergi sisteminin oluşturulması yönündedir. Türkiye'de de bu doğrultuda reformların yapılmasının gelir dağılımı adaleti açısından oldukça faydalı olacağı düşünülmektedir.

Kamu harcamaları incelendiğinde, gelir dağılımı açısından harcamaların yapıldığı kesim önem arz etmektedir. Gelir durumu düşük olan kimselere yapılan karşılıksız hizmetler ve dolaysız harcamalar gelir dağılımında iyileştirici etki meydana getirmektedir. Kamu harcamaları içerisinde transfer harcamaları doğrudan ve karşılıksız yapılan bir harcama olması nedeniyle gelir dağılımını oldukça etkilemektedir. Transfer harcamalarının toplam harcamalar içerisindeki payının yüksek olması gelir dağılımı açısından olumlu bir etkiye sahiptir.

Genel olarak bütün ülkeler için kayıt dışı ekonominin giderilmesi, vergi ahlakı ve bilincinin geliştirilmesi ve daha adil bir vergi sisteminin oluşturulması gelir dağılımı açısından önemlidir. Gelir dağılımını olumsuz etkileyen dolaylı vergilerin kullanımının azaltılması veya tersine artan oranlı olan yapısının düzenlenerek tersine çevrilmesi yararlı olacaktır. Gelir üzerinden alınan vergilerden gelir vergisinin kullanımının arttırılması, asgari ücretin vergi dilimi dışarısında tutulması gerekmektedir. Kurumlar vergisi tarifesinin ülkelerde farklılık gösteriyor olması gelir dağılımı adaletinin ölçülmesi neticesinde de farklılıklara neden olmaktadır. Kurumlar vergisi tarifesinde düz oranlı yapıdan kaçınıp artan oranlı bir tarifelin kullanılması daha yararlı olacaktır. Servet vergilerinde disiplinli bir sistemin olmaması gelir dağılımını bozucu etki meydana getirmektedir. Bu yüzden servet vergisi yüklenicilerinin iyi belirlenmesi ve vergi oranlarının, yararlanan kişilere göre uyarlanması gerekmektedir. Kamu harcamalarında ise devletin gerçek ihtiyaç sahiplerine yönelik transfer harcamaları yapması gerekmektedir. Yanlış kişilere yapılan harcamalar gelir dağılımının daha da bozulmasına neden olacaktır.

Bunlarla birlikte işsizlik oranlarında, enflasyon oranlarında ve nüfus artış hızında meydana gelebilecek artışlar gelir dağılımını bozucu etkiye sahip olduğundan devletlerin gerekli politikaları yerinde ve zamanında kullanarak bu duruma sebebiyet vermemeleri gerekmektedir. İstihdamın arttırılarak herkesin gelir sahibi olmasının sağlanması, enflasyonun neden olduğu olumsuz etkilerin gelir dağılımını etkilememesi ve artan nüfus artış hızı ile birlikte gelir dağılımında adaletsizlik yaşanmaması için devlet müdahalesi gereklidir.

KAYNAKÇA

- Acar, İ. (2015). Türkiye’de gelir dağılımı. Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi, 4(8), 42-59.
- Altay, A. (2015). *Kamu Maliyesi Teorisi, Gelişimi, Kapsamı*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Akdoğan, A. (2002). *Kamu Maliyesi*. 8.Baskı. Ankara: Gazi Kitabevi, s.112.
- Akgül, Yılmaz, G. (2013). *Kamu Maliyesi*. Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş 4. Baskı. İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2013
- Aklan, N. A. (2000). *Kamu Kesimi İç Borçlanmasının Makro Ekonomik Etkileri ve Türkiye Örneği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi, Bursa, s.125
- Aksoy, Ş. (1991). *Kamu Maliyesi (Kamu Harcamaları- Kamu Gelirleri- Bütçe- Maliye Politikası)*. İstanbul, Filiz Kitabevi.
- Aksu, Ö. A. (1993). *Gelir ve Servet Dağılımı*. İstanbul, İstanbul Üniversitesi Basımevi.
- Aktan, C. C. (1998). *Türkiye Dünyanın Neresinde*. İEGİAD Yayınları, İzmir, 1998
- Aktan, C. C. (2002). *Yoksullukla Mücadele Stratejileri*. Ankara HAK-İŞ Konfederasyonu Yayınları 2002, s.113
- Aktan, C. C. ve Vural, İ. Y. (2002). *Makro-Ekonomik Politikalar, Gelir Dağılımı ve Yoksulluk*. Yoksullukla Mücadele Stratejileri Coşkun Can Aktan (hızl.). Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayınları, <http://www.canaktan.org/ekonomi/yoksulluk/birinci-bol/aktan-vural-makro-ekonomi.pdf> (07.03.2021 tarihinde erişildi.)

Araştırma Yarışması, Ankara: Maliye Hesap Uzmanları Vakfı Yayınları, ss. 1-77.

Arsan, H. Ü. (1961). *Türkiye’de Cumhuriyet Devrinde İç Devlet Borçları*. Ankara Üniversitesi SBF. Yayın No:133, Sevinç Matbaası, s.193

Ataç, B., Önder, İ. ve Turhan, S. (2006). *Maliye Politikası*. 3. Baskı, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, s. 288.

Ataç, B. (1994). *Maliye Politikası*. Anadolu Üniversitesi Eğitim Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı: Eskişehir.

Ataç, B. (2009). *Maliye Politikası*. 8. Baskı, Turhan Kitabevi: Ankara.

Avendano, M. (2012). Correlation or causation? Income inequality and infant mortality in fixed effects models in the period 1960e2008 in 34 OECD countries. *Social Science & Medicine*, 75, 754-760. (<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0277953612003711?via%3Dihub> 23.07.2021’de erişildi).

Baltagi, Badi. (2005). *Econometric Analysis of Panel Data*. The Atrium Southern Gate Chichester: John Wiley & Sons Ltd., 2005.

Batirel, Ö. F. (1984). *Maliye Politikası ve Gelişmekte Olan Ülkeler*. 1. Baskı, İstanbul: Kan Yayıncılık, 1984, s.1.

Bayramiç, M. H. (2006). *Türkiye’de Gelir Dağılımı Sorunu ve Çözümleri*. Marmara Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, İstanbul

Bilici, N. (2005). *Vergi Hukuku Genel Hükümler Türk Vergi Sistemi*. 11.Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi, s.270.

Bilici, N. ve Bilici, A. (2015). *Kamu Maliyesi*. 5. Baskı. Ankara: Savaş Yayınevi.

- Boran, A. (2018). *Türkiye’de Faaliyet Gösteren Ticaret Bankalarının Karlılığını Etkileyen İçsel Faktörler: 2005-2006 Yılları Arası Panel Veri analizi*, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi. Tekirdağ.
- Boratav, K. (1997). *100 Soruda Gelir Dağılımı/ Kapitalist Sistemde, Türkiye’de, Sosyalist Sistemde*. 4. Baskı Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1997, s.9.
- Bozdoğanoglu, B. (2006). *Gelişmekte Olan Ülkeler ve Vergi Politikalarına Kısa Bakış*. (<http://www.muhasabetr.com/yazarlarimiz/burcin/003/>, 05.05.2021’de erişildi).
- Brian Keeley, Income Inequality, *The Gap Between Rich and Poor, OECD Insights*, OECD Publishing, Paris, 2015,s.10. [Income Inequality: The Gap between Rich and Poor | READ online \(oecd-ilibrary.org \)](http://www.oecd-ilibrary.org/)
- Browning, E. K. ve Johnson, W. R. (1979). *The Distribution of the Tax Burden*. Washington: American Enterprise Institute.
- Bulutoğlu, K. (1988). *Kamu Ekonomisine Giriş- Devletin Ekonomik Bir Kurumu*. Filiz Kitabevi.
- Bükey, A. M. ve Çetin, B. I. (2017). *Türkiye’de Gelir Dağılımına Etki Eden Faktörlerin En Küçük Kareler Yöntemi ile Analizi*. Maliye Araştırmalar Dergisi, C: 3, S: 1, ss.103-117.
- Büyükdere, K. (2014). *Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisinin Yapısal Sorunu: Bölüşüm*. (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, 2014), ss. 200-201.
- Carter, J.R. (2007). An empirical note on economic freedom and income inequality. *Public Choice*, 130(1/2), 163-177.

- Cevik, S. ve Correa Caro, C. (2019). *Growing (un)equal: fiscal policy and income inequality in China and BRIC+*. *Journal of the Asia Pacific Economy*, 1-20. (<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13547860.2019.1699985> 23.07.2021'de erişildi).
- Çalışkan, Ş. (2010). *Türkiye'de Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk*. Sosyal ve Siyaset Konferansları Dergisi, 2010\2 S: 59, ss.89-132.
- Çolak, Ö. F. ve Aktaş, A. (2010). *Makro Ekonomik Göstergelerin Yorumlanması*. 2. Baskı, Ankara: Efil Yayınevi, s. 14.
- Demirgil, B. (2018). *Vergilerin gelir dağılımı üzerindeki etkisi: Ampirik bir çalışma*. Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 19(2), 118-131.
- Denk, O. ve Cournéde, B. (2015). *Finance and income inequality in OECD countries*. OECD Economics Department Working Papers, No. 1224, OECD Publishing, Paris. (https://www.oecd-ilibrary.org/economics/finance-and-income-inequality-in-oecd-countries_5js04v5jm2hl-en 21.07.2021'de erişilmiştir).
- Derdiyok, T. (2001). *1980 Sonrası Borçlanma Politikaları*. XVI. Türkiye Maliye Sempozyumu, Antalya, Makale, s.1
- Derviş, K. "Küreselleşme, Büyüme ve Gelir Dağılımı", http://www.mfa.gov.tr/data/Kutuphane/yayinlar/EkonomikSorunlarDergisi/sayi27/kuresellesme_buyume_gelir_dagilimi.pdf ss. 1-9 (5 Şubat 2021).
- Devlet Planlama Teşkilatı (1994). *Gelir Dağılımı ve Politikaları*. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas komisyon Raporu, Devlet Planlama Teşkilatı: Ankara.
- Dinler, Z. (2006). *İktisada Giriş*. 12. Basım, Bursa: Ekin Kitabevi, ss. 447-448.

Doerrenberg, P. ve Peichl, A. (2014). *The impact of redistributive policies on inequality in OECD countries*. Applied Economics, 46(17), 2066-2086. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00036846.2014.892202> (22.07.2021'de erişilmiştir).

Edizdoğan, N. , Çetinkaya, Ö. ve Gümüş, E.(2010). *Kamu Maliyesi*. 11. Baskı. Bursa: Ekin Yayınevi.

Edizdoğan, N. (1991). *Kamu Maliyesi 2 (Kamu Gelirleri ve Vergi Teorisi)*. Ekin Kitabevi

Eker, A. Ve Tüğen, K. (1987). *Kamu Maliyesine Giriş*. İzmir, Akıselim Matbaası.

Eker, A., Altay, A. ve Sakal, M. (1994). *Maliye Politikası*. Teori-İlkeler ve Yöntemler, 2. Baskı, İzmir, Anadolu Matbaası.

Eker, A., (1994). *Devlet Borçları*. Takav Matbaası, Ankara, s.142

Eker, A. ve Meriç, M. (2000). *Devlet Borçları (Kamu Kredisi)*. Anadolu Yayıncılık, 3.Baskı, İzmir, s.85

Er, G. Ve Bolat, B. A. (2005). *Panel Data Analizi*. Doktora Programı Zaman Serisi Analizi Dersi Ödevi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sayısal Yöntemler Anabilim Dalı, , İstanbul.

Erdem, M., Şenyüz, D. ve Tatlıoğlu, İ. (2009). *Kamu Maliyesi*. 7. Baskı, Bursa, Ekin Kitabevi.

Erginay, A. (1998). *Kamu Maliyesi*. 16. Baskı. Ankara: Savaş Yayınları.

Eroğlu, N., Dilek, A., Ün, T. ve Ulu, M.İ. (2017). *OECD ülkelerinde sosyal yardım harcamalarının gelir dağılımına etkisi*. Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 3(3), 335-354.

- Erol, A. (1992). *Ekonomik Etkileri Açısından Türkiye’de Devlet Borçları*. APK, Yayın No: 1992/324 Ankara, 1992, s.93
- Ersezer, D. (2006). *Gelir Dağılımı Politikası ve Araçları*. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. Sayı:1, Cilt:16
- Ertekin, Ş. (2018). *Kamu borçlarının gelir dağılımı üzerine olası etkileri: OECD ülkeleri üzerine panel nedensellik analizi*. Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 16(4), 334-348.
- Gökbulut, R.İ. (2009). *Hissedar Değeri İle Finansal Performans Ölçütleri Arasındaki İlişki ve İmkb Üzerine Bir Araştırma*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Finans Ana Bilim Dalı, 2009.
- Görgün, S. (1973). *Maliye Politikası*. İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 1823, İktisat Fakültesi No: 317, Maliye Enstitüsü No: 50.
- Graafland, J. ve Lous, B. (2018). *Economic Freedom, Income Inequality and Life Satisfaction in OECD Countries*. CrossMark, 19, 2071-2093. (<https://link.springer.com/article/10.1007/s10902-017-9905-7> 20.07.2021’de erişildi).
- Greene, William, (2003). *Econometric Analysis*, Prentice Hall, 2003.
- Gülmez, A. ve Altıntaş, N. (2015). *Türkiye’de ticari açıklık ve enflasyonun gelir dağılımına etkisi: Ekonometrik bir analiz*. Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 6(9), 31-44.
- Günel, T. (2019). *Türkiye’de dolaylı ve dolaysız vergilerin gelir dağılımına etkisi: Ekonometrik bir uygulama*. Journal Of Yasar University, 14(55), 277-287.

- Gürdal, T. Altundemir, M. E. ve Şanver, C. (2015). *Maliye Politikası*. 4. Baskı. Sakarya: Kitap Matbaası.
- Güreşçi, E. (2012). *Türkiye'nin Köyden Kente Göç Sorunu*. Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi, Sayı 6, Haziran 2012, ss. 46-50.
- Han, E. (2010). *Türkiye Kamu-Sen, Gelir Dağılımı Adaletine Yönelik Ekonomik Politikalar*. Türkiye Kamu-Sen Ar- Ge Merkezi Yayın No: 36, Ankara.
- Heper, F. (1981). *Toplumsal Yapı ile Vergi Yapısı Arasındaki İlişkiler*. Eskişehir, İ.T.İ.A. Basımevi, s.41.
- İlgün, M.F. (2015). *Kamu sosyal harcamalarının gelir dağılımı üzerindeki etkisi: OECD ülkelerine yönelik panel veri analizi*. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 17(4), 493-516.
- İnce, M. (1976). *Devlet Borçlanması*. Ankara Üniversitesi İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayını, Ankara, s.193
- İslamoğlu, E. (2017). *Türkiye'de Gelir Dağılımı*. Çağlar Özdemir ve Emel İslamoğlu (Ed.), *Gelir Dağılımı ve Yoksulluk: Kavram-Teori-Uygulama içinde* (127-141), Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2017, s.127.
- Joumard, I., Pisu, M. ve Bloch, D. (2012). *Tackling Income Inequality: The Role of Taxes and Transfers*. OECD Journal of Economic Studies, 1, 37-70.
- Kalenderoğlu, M. (2002). *Kamu Maliyesi: Bütçe ve Borçlanma*. 4.Baskı, İstanbul: Agon Bilgi Akademisi Yayınları, s.29.
- Kanca, O.C. ve Bayrak, M. (2019). *Vergilerin gelir dağılımı üzerindeki belirleyiciliği: Panel veri analizi*. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 23(4), 1495-1514.

- Karlık, R. (1999). *Türkiye Ekonomisi*. İstanbul: Beta Basım, s.99.
- Kazgan, G. (2008). *Türkiye Ekonomisinde Krizler (1929-2001)*. 2. Baskı, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008, ss. 331-332.
- Kirmanoglu, H., (2019). *Kamu Ekonomisi Analizi*, Beta Yayınları, 7. Baskı, İstanbul.
- Koç, M. (2004). *Sosyal Güvenlik Sisteminin Ekonomik Büyüklüklerle İlişkisi*. Malatya: Ofis Matbaa, 2004 Aktaran: Kamu-Sen, s.17
- Kök, R. ve Şimşek, N. (2018). *Panel Veri Analizi Sunumu*. s.1-28, (<http://www.deu.edu.tr/userweb/recep.kok/dosyalar/panel2.pdf> 24.07.2021’de erişilmiştir).
- Losifidi, M. ve Mylonidis, N. (2017). *Relative effective taxation and income inequality: Evidence from OECD countries*. Journal of European Social Policy, 27(1), 57-76.
- Mc Connell Campbell R., Stanley L. Brue, (1993). *Economics-Principles, Problems, and Policies*. Twelfth Edition, McGraw-Hill,Inc.
- Mevzuat Dergisi (2000). “*Gelir Vergisi Kanununda Gelir Kavramı ve Sapmalar*” <https://www.mevzuatdergisi.com/2000/12a/02.htm#:~:text=Gelir%2C%20ger%C3%A7ek%20ya%20da%20t%C3%BCzel,para%20ile%20ifade%20edilen%20k%C4%B1ymetlerdir>. (07.01.2021 tarihinde erişilmiştir.)
- Musgrave, R. A. (1987). *Short of Euphoria*. Economic Perspectives, Volume 1, Number 1.
- Neil BRUCE, (1998). *Public Finance and the American Economy*. Massachusetts: Addison-Wesley Com, s.259

OECD (2011). *An Overview of Growing Income Inequalities in OECD Countries: Main Findings*. Divided We Stand Why Inequality Keeps Rising, OECD Publishing, Paris.

OECD (2021). Income inequality (indicator). doi: 10.1787/459aa7f1-en (Accessed on 10 May 2021)

Olgun, A. (2018). *Gelir Dağılımı ile Yoksulluk: Bilecik İli Örneği*. Bilecik Şeyh Edabali Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Bilecik

Orhan, O. Z. ve Erdoğan, S. (2007). *Para Politikası*. Ankara: Yazıt Yayın Dağıtım, ss. 60-61.

Önder, İ. (2013). *Maliye Politikası: Kavramlar, Etkinliği ve Sınırları*. Beyhan Ataç (Ed.), Maliye Politikası içinde (ss.2-29), 2. Baskı, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2560.

Özel, M. “Avrupa Birliği’ne Uyum Sürecinde Türkiye’de Bölgelerarası Dengesizlik ve Yeni Yönetmelik Birim Arayışları”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 64-1, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/937/11672.pdf> (14.02.2021), s.172.

Özer, İ. (1980). *Devlet Maliyesi*. Cilt: II, Maliye Bakanlığı Tetkik Kurulu Yayını No: 1980/219, Ankara, Başbakanlık Basımevi.

Özmucur, S. (1996). *Türkiye’de Gelir Dağılımı Vergi Yükü ve Makroekonomik Göstergeler*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Matbaası, s.5

Öztürk, N. (2009). *İktisatta Bölüşüm (Kuram Ve Politika)*. Ankara: Palme Yayıncılık.

Öztürk, N. (2015). *Maliye Politikası*. Güncellenmiş 3. Baskı. Bursa: Ekin Yayınevi, Temmuz 2015.

- Parasız, İ. (2006). *İktisada Giriş*. Gözden Geçirilmiş 8. Baskı, Bursa: Ezgi Kitabevi, s. 426.
- Pazarlıoğlu, M., ve Güler, Ö. K. (2007). *Telekomünikasyon Yatırımları ve Ekonomik Büyüme: Panel Veri Yaklaşımı*. 8.Türkiye Ekonometri Ve İstatistik Konferansı, (s. 1-10), Malatya: İnönü üniversitesi.
- Peçe, M.A., Ceyhan, M.S. ve Akpolat, A. (2016). *Türkiye’de gelir dağılımının ekonomik büyümeye etkisi üzerine ekonometrik bir analiz*. Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2(1), 135-148.
- Pehlivan, M. S. (2009). *Gelir Dağılım Eşitsizliğine Devletin Müdahale Araçları: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Örneği*. Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Pehlivan, O. (2012). *Kamu Maliyesi*. Trabzon: Murathan Yayınevi.
- Pınar, A. (2006). *Maliye Politikası Teori ve Uygulama*. 2. Baskı, Ankara: Naturel Yayınları, 2006, s.33.
- Pınar, A. (2012). *Maliye Politikası Teori ve Uygulama*. 5. Baskı. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Policardo, L., Sanchez Carrera, E.J. ve Risso, W.A. (2019). *Causality between income inequality and corruption in OECD countries*. World Development Perspectives, 14, 1-3. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S245229291830050X?via%3Dihub> 23.07.2021’de erişildi).
- Richard T. Froyen, Douglas F. Greer, (1990). *Principles Of Economics*. Macmillan Publishing Company, p.689.
- Richard G. Lipsey, Paul N. Courant, Douglas D. Purvis, Peter O.Steiner, (1993). *Economics*. Tenth Edition, Harper Collins College Publissers, p.388.

Rudiger Dornbusch and Stanley Fischer, (1988). *MakroEkonomi*. Salih Ak, Mahir Fisunoğlu, Erhan Yıldırım, Refia Yıldırım (çev.), İstanbul: McGraw-Hill-Akademi, 1998, pp. 524-526.

Selim, R., Günçavdı, Ö., ve Bayar, A. A. (2014). *Türkiye'de Bireysel Gelir Dağılımı Eşitsizlikleri: Fonksiyonel Gelir Kaynakları ve Bölgesel Eşitsizlikler*. Yayın No: TÜSİAD-T/2014-06/554, İstanbul, s. 156.

Seyidoğlu, H. (2003). *Uluslararası İktisat*”, İstanbul: Güzem Can Yayınları. Genişletilmiş 15. Baskı, ss 72-73.

Sönmez, S. (1983). *Toplumsal Gereksinmeler Kaynak Dağılımı ve Pareto Optimumu*. G.Ü. Yayın No:17, Ankara, s.112

Stossberg, S. ve Blöchliger, H. (2017). *Fiscal Decentralisation and Income Inequality: Empirical Evidence from OECD Countries*. Journal of Economics and Statistics, 237(3), 225-273. (<https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/jbnst-2017-1108/html> 22.07.2021’de erişildi).

Susam, N. (2016). *Kamu Maliyesi Temel Kavram ve Esaslar*. 2. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları, 2016, s.169.

Sürücü, Z. (2007). *Türkiye’de Gelir Dağılımı Bozukluğunu Önlemeye Yönelik Kamu Politikaları*. Dokuz Eylül Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, İzmir

Şener, O. (1984). *Kamu Ekonomisi*. İstanbul: Okan Yayıncılık, 2. Baskı, ss. 169-170.

Şener, O. (1996). *Kamu Ekonomisi*. İstanbul: Beta Basım.

- Takım, A. (2011). *Türkiye’de 1960-1980 Yılları Arasında Uygulanan Kalkınma Planlarında Maliye Politikaları*. Maliye Dergisi, S:160, ss.154-176.
- Talas, C. (1997). *Toplumsal ekonomi - Çalışma ekonomisi*. 7. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi.
- Tanrıverdi, P. (2007). *Gelir Dağılımı ve Vergilerin Gelir Dağılımı Üzerine Etkileri*. Pamukkale Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi; Denizli
- Tanzi, V. ve Zee, H. (2001). *Tax Policyfor Developing Countries*. Economic Issues. No: 27. (<https://www.imf.org/external/pubs/ft/issues/issues27/> , 05 Mayıs 2021’de erişildi).
- Tatlısu, S. (2017). *Türkiye’de Maliye Politikasının Dönemsel Etkinliği: 24 Ocak Kararları Çerçevesinde Turgut Özal Döneminin Değerlendirilmesi*. Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Bilecik.
- Tayyar, A.E. (2011). *Türkiye’de Gelir Dağılımı Ve Makro Ekonomik Faktörlerin Gelir dağılımı Üzerine Etkisi: Bir Ekonometrik Analiz*. Marmara Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, İstanbul
- Teyyare, E. ve Sayaner, K. (2018). *Türkiye’de gelir eşitsizliğinin maliye politikası araçları ve kurumsal faktörler açısından analizi ve çözüm önerileri*. Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8(16), 309-334.
- Tokatlıoğlu, M. ve Selen, U. (2017). *Maliye Politikası*. Ekin Yayınevi: Bursa.
- Topkaya, Ö. (2017). *Küresel Gelir Dağılımı*. Çağlar Özdemir ve Emel İslamoğlu (Ed.), *Gelir Dağılımı ve Yoksulluk: Kavram-Teori-Uygulama içinde* (111-125), Ankara: Seçkin Yayıncılık
- Topuz, S.G. ve Yıldırım, K. (2017). *Gelir eşitsizliğinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi*. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 17(3), 57-72.

- Tridico, P. (2018). *The determinants of income inequality in OECD countries*. Cambridge Journal of Economics, 42, 1009-1042.
- Tuncer, S. (1970). *Gelirin Yeniden Dağılımı*. İstanbul, İktisadi Araştırmalar Vakfı.
- Turhan, S. (1993). *Vergi Teorisi ve Politikası*. Filiz Kitabevi İstanbul, s.445
- Turhan, S. (1982). *Vergi Teorisi*. Elektronik Ofset Matbaası, İstanbul, s.346-347.
- Türk, İ. (1983). *Maliye Politikası (Amaçlar-Araçlar ve Çağdaş Bütçe Teorileri)*. Sevinç Matbaası, Ankara, 1983, s.278
- Türk, İ. (1992). *Maliye Politikası Amaçlar Araçlar ve Çağdaş Bütçe Teorileri*. 9. Baskı. Ankara: Turhan Kitabevi
- Türk, İ. (1994). *Maliye Politikası*. Turhan Kitabevi, 10.Baskı, Ankara
- Ulusoy, A. (2003). *Maliye Politikası*. Trabzon: Celepler Matbaacılık.
- Ulusoy, A. (2018). *Maliye Politikası*, Umuttepe Yayınları, 10. Baskı, Kocaeli.
- Uzunhasanoğlu, Z. D. (2007). *Türkiye'de Uygulanan Ekonomik ve Mali Politikaların Gelir Dağılımına Etkisi 1980-2005*. Maliye Hesap Uzmanları Vakfı Ekonomik ve Mali
- Uzunhasanoğlu, Z. D. (2010). *Türkiye'de Uygulanan Ekonomik ve Mali Politikaların Gelir Dağılımına Etkisi 1980-2005 Türkiye*. Ankara: Maliye Hesap Uzmanlığı Vakfı Yayınları, 2007, s.2 Aktaran: Türkiye Kamu-Sen, Gelir Dağılımı Adaletine Yönelik Ekonomik Politikalar, Ankara: Kamu-Sen Arge Merkezi, 2010, s.15
- Yıldırım, K. (2001). *Gelir Dağılımı Analizi*. Nüvit Oktay (Ed.), iktisat Teorisi içinde (468-486), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, s. 483.
- Yılmaz, B. E. (2015). *Maliye*. İstanbul, Der Yayınları.
- Yılmaz, B. E. (2018). *Maliye*. Güncellenmiş ve Genişletilmiş 3. Basım, İstanbul: Der Yayınları.

Yiğenoğlu, K. (2015). *Türkiye’de Gelir Dağılımı Problemi ve Gelir Dağılımının İyileştirilmesine Yönelik Öneriler*. Marmara Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, İstanbul

Yumuşak, İ. G. ve Bilen, M. (2000). *Gelir Dağılımı–Beşeri Sermaye İlişkisi ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme*. K.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi. Cilt.1, Sayı.1

Yüce, M. (2001). *Türkiye’de Gelir Dağılımındaki Adaletsizliğin İzlenen Vergi ve Harcama Politikaları İle Bağlantısı*. Uludağ Üniversitesi, Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, Cilt:3, Sayı:2, No:73, <http://www.isguc.org/?p=article&id=73&cilt=3&sayi=2&yil=2001>, (07.03.2021 tarihinde erişildi.)

William Boyes, Michael Melvin, (1996). *Economics*. third edition, Houghton Mifflin Company, p.895.

World Inequality Lab, (2018). *Dünya Eşitsizlik Raporu*. s.9, [Income Inequality: The Gap between Rich and Poor | READ online \(oecd-ilibrary.org\)](https://www.oecd-ilibrary.org/publications/9789264070434) (12.04.2021)

16.12.2005 tarih ve 37 sayılı Veraset ve İntikal Vergisi Tebliği.